

Petri Ruohonen

AMMATTISOTILAS URHEILEE

Ali-, toimi- ja opistouseereiden urheilutoiminta 1929-1999

**Jyväskylän yliopisto
Liikunnan sosiaalitieteiden
laitos
Liikuntasosiologian pro
gradu -tutkielma
Syksy 2001**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos/liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

RUOHONEN, PETRI:

Ammattisotilas urheilee. Ali-,toimi- ja opistouseereiden urheilutoiminta 1929-1999

Pro gradu -tutkielma, 86 s., 1 liitesivu.

Liikuntasosiologia

Syksy 2001

TIIVISTELMÄ

Tässä työssä tutkitaan Päälystöliiton ja sen jäsenjärjestöjen urheilutoimintaa itsenäisessä Suomessa. Päälystöliitto on opistouseerien ja entisten ali- ja toimiupseerien valtakunnallinen yhteenliittymä. Työssä tarkastellaan liiton urheilutoiminnan muotoja ja niissä ajan kuluessa tapahtuneita muutoksia. Lisäksi työssä kuvataan yhdistyksissä tapahtunutta urheilutoimintaa ja nostetaan esille urheilun arvokilpailuissa mitaleita saavuttaneita liiton jäseniä.

Liikunnallisten yhteenliittymien muutosten kuvaus voidaan Hannu Itkosen mukaan sijoittaa historiallisen sosiologian kenttään (Itkonen 1996, 70). Liikuntakulttuurisen muutoksen hahmottamisessa on käsiteltävä yhteiskunnallista muutosta ja toimivien subjektien sopeutumista tilanteeseen. (Itkonen 1991, 12) Tässä työssä subjektien esityksiä edustavat muun muassa liiton jäsenlehdestä poimitut jäsenten kirjoitukset. Kirjoitukset kertovat omaa kieltä kulttuurisesta tulkinnasta ja tulkitsijasta.

Liiton pääasiallisin urheilutoiminta on ollut jäsenten välinen mestaruuskilpailuiden järjestäminen sotilaallisiksi katsotuissa urheilulajeissa. Hiihto ja ammunta ovat olleet mestaruuskilpailulajeja lähes liiton perustamisesta, vuodesta 1929 lähtien. Liiton ja yhdistyksien urheilutoiminta oli alkuvuosikymmeninä vilkasta. 1960-luvulla perinteinen urheilun järjestötoiminta menetti asemiaan: kasarmeilta poismuutto kasvoi, vapaa-ajan viettoon tuli uusia mahdollisuuksia ja järjestötoiminta suuntautui entistä enemmän edunvalvontaan. Samalla urheilun harrastajien sieluista kilpailemaan ilmaantui Sotilasurheiluliitto ja paikalliset urheilun erikoisseurat. Yhdistykset luovuttivat urheilutoiminnan hiljalleen näiden toimijoiden harteille.

Liiton urheilutoiminta on jatkunut näihin päiviin saakka. Tärkeä taustavaikuttaja liiton ja yhdistysten toiminnassa on ollut Puolustusvoimat. Se on tukenut opistouseereiden urheilua eri tavoin. Muun muassa ampujille jaettavat patruunat mahdollistavat muuten niin kalliin lajin harrastamisen. Opistouseeriurheilijoille on myös annettu aikaa oman lajin harjoitteluun. Hyvät olosuhteet ovat olleet otolliset urheilumenestykselle, ammattikunnan mitalisaalis on varsin mittava. Eri vuosikymmeninä ammattikunnan jäsenet ovat saavuttaneet mitaleita niin olympia- kuin MM-tasolla. Pääosin menestys on tullut ammunnessa ja ampumahiihdossa.

Asiasanat: aliupseeri, toimiupseeri, opistouseeri, urheilun muutos, urheiluhistoria.

Sisällys

1	<i>JOHDANTO</i>	5
	Tutkimustehtävä.....	5
	Tutkimuksen luonne ja aineisto.....	6
	Tutkimuksen eteneminen.....	9
2	<i>ALIUPSEERIKUNNAN MUOTOUTUMINEN SUOMESSA (1918-1929)</i>	
	2.1 Aliupseeri ohuella oksalla.....	11
	2.2 Muona – miesten yhdistäjä.....	12
	2.3 Urheilu alkuaikojen kerhotoiminnassa.....	13
	Kilpailua ja sivistystä.....	13
	Ammunnalla arvoa.....	15
	2.4 Varhaiset menestyjät.....	17
3	<i>LIITTO JA LIITON MESTARUUSKILPAILUT MIEHIÄ YHDISTÄMÄÄN (1929-1939)</i>	
	3.1 Aliupseerit yhteisen katon alle.....	18
	3.2 Kilpailut liiton urheilutoiminnan suuntana.....	20
	Kotiratakilpailut – Liiton ensimmäiset mestaruuskilpailut.....	22
	Ammunnan henkilökohtaiset kilpailut.....	23
	Lajivalikoimaa lisätään harkiten.....	24
	3.3 Urheilun edunvalvontaa.....	26
	3.4 Urheilulla vahva asema aliupseerikerhoissa.....	27
	3.5 Kultaväpeli – Ammattikunnalle mainetta.....	30
4	<i>SODAN TUULISTA URHEILLEN YHTEEN (1945-1960)</i>	
	4.1 Sota oli viedä pohjan toiminnalta.....	33
	4.2 Aliupseerit urheilukilpailuilla järjestötoimintaan.....	35
	Kotiratakilpailut.....	35
	Ammunnan henkilökohtaiset mestaruuskilpailut.....	36
	Muut mestaruuskilpailulajit.....	37
	4.3 Upseerien kanssa kilpasille.....	39

	4.4 Parhaat saavat palkinnon.....	40
	4.5 Urheilun edunvalvontaa.....	40
	4.6 Urheilu aliupseerikerhoissa.....	41
	Ottelut perinteeksi.....	42
	4.7 Vilho Ylösen mitalisade.....	45
5	<i>URHEILUTOIMINTA UUSILLE URILLE (1960-1974)</i>	
	5.1 Etu, tuki ja raha – Piirteitä ammattiliitosta.....	47
	5.2 Urheilun Tuki ry.....	49
	5.3 Parhaiden urheilijoiden valitseminen tuottaa päänvaivaa.....	50
	5.4 Urheilun kurssitoiminta ja nuorten leiritys käyntiin.....	51
	5.5 Mestaruuskilpailut viisivuotisohjelman mukaan.....	52
	5.6 Kerhotoiminta lamaantumassa.....	53
	Kaupunki, televisio ja auto – kerhotoiminnan haastajat.....	54
	Urheilun luonteen muutos.....	55
	5.7 Arvokisamitalisteja lajissa kuin lajissa.....	57
6	<i>URHEILU TOIMIUPSEERILIITON KAUDELLA (1974-1989)</i>	
	6.1 Aliupseeriliitto Toimiupseeriliitoksi.....	60
	6.2 Kursseja aktiiveille, patruunoita lupaaville.....	62
	6.3 Toimiupseeriliiton mestaruuskilpailut.....	64
	6.4 Kerhojen kilpailutoiminta muiden järjestöjen tehtäväksi.....	65
	6.5 Toimiupseerikauden menestyjät.....	67
7	<i>URHEILU PÄÄLLYSTÖLIITTOSSA (1989-1999)</i>	
	7.1 Pyrkimys todelliseen yhtenäispäälylystään.....	70
	7.2 Mestaruuskilpailut vaakalaudalla.....	71
	7.3 Liiton kuntourheilutoiminta.....	73
	7.4 Päälylystöliiton arvokilpailumenestyjät.....	74
8	<i>YHTEENVETO.....</i>	77
	Lähteet.....	83
	Liite 1. Päälylystöliiton vuoden urheilijat 1951-1999	

1 Johdanto

Ammattisotilaan liikunnalla ja urheilulla on pitkät perinteet. Ammattisotilaan ruumiinkuntoon on kiinnitetty huomiota jo Haapaniemen sotakoulussa 1700-luvun lopulla. Ruumiinharjoitukset sisälsivät voimistelua, miekkailua, tanssia ja ratsastusta. (Wuolio 1982, 61) 1800-luvun lopulla kilpaurheilu tuli mukaan ruumiinharjoitusten rinnalle. Armeijassa alettiin järjestämään muun muassa hiihtokilpailuja. (Kirjavainen 1969, 48-49)

Urheilu välittyi myöhemmin myös ammattisotilaiden yhteiseen ammattikuntia koskevan toiminnan pariin. Upseerit ja aliupseerit järjestäytyivät sisällissodan jälkeisellä vuosikymmenellä omiksi ryhmiksi valvomaan etujaan sekä paikallisesti että valtakunnallisesti. Järjestäytymisen yhteydessä urheilu tuli olennaiseksi osaksi järjestöjen toimintoihin mukaan. Piirre oli aikakaudelle yleinen. Suomessa liikunnan kansalaistoiminnot ovat kytkeytyneet järjestötoimintoihin kenties tiiviimmin kuin missään muualla maailmassa (Itkonen 1991, 10). Itkonen mukaan kytkeytymistä selittää se, että urheilulla oli Suomessa vuosisadan alussa laaja välineellinen arvo. Urheilu oli sidostoimintaa. Urheilutoiminnan avulla pyrittiin houkuttelemaan jäseniä järjestön yleisten tavoitteiden edistämiseen. Urheilu järjestyi yleensä alaosastoksi yhdistyksen muun toiminnan rinnalle. Malli oli sortovuosina omaksuttu käytäntö, koska sortovuosina yhdistyksien perustaminen oli hankalaa. (Ilmanen & Itkonen 2000, 19-20)

Urheilun paikka valtakunnallisissa liitossa ja paikallisissa järjestöissä on ajan saatossa muuttunut siitä, mitä se oli liiton perustamisen aikana. Kansalaistoimintojen yleiset muutokset ovat vaikuttaneet liikunnan organisoitumiseen ja järjestökäytäntöihin (Ilmanen & Itkonen 2000, 13). Myös valtion laajenemisen myötä julkishallinnon ja kansalaistoimintojen välinen suhde on jatkuvasti ollut muutoksessa (Siisiäinen 1996, 33-37). Muutokset ovat vaikuttaneet ammattisotilaiden järjestöjen urheilutoimintaan eri tavoin.

Tutkimustehtävä

Tässä työssä tutkitaan opistoupseeriliiton ja sen edeltäjien; Ali- ja Toimiupseeriliiton järjestäytyntä liikuntaa ja urheilua itsenäisessä Suomessa. Tämä työ on osa laajempaa

koko ammattikunnan toimintoja käsittävää historian tutkimusprojektia. Projektin tarkoituksena on tuottaa ammattikunnan 75-vuotis historiikkaa vuonna 2004.

Opistoupseereiden ammattikunnan urheilu ja liikunta juontavat alkunsa 1920-luvulta, jolloin aliupseerit järjestäytyivät paikallisesti. Paikallisen järjestäytymisen selvittäminen on tässä työssä tarpeellista myöhemmin tapahtuvan toiminnan arvioinnin kannalta. Aliupseereiden valtakunnallinen järjestäytyminen tapahtui vuonna 1929, jolloin perustettiin Suomen Aliupseeriliitto. Aliupseeriliiton historiassa urheilu oli näkyvästi esillä heti sen perustamisesta lähtien. Aliupseeriliitto järjesti ensimmäiset liiton mestaruuskilpailut jäsenilleen ammunnessa jo vuonna 1930. Liitto vaihtoi nimensä vuonna 1974 Toimiupseeriliitoksi ja vuonna 1989 Toimiupseeriliitosta opistoupseerikoulutukseen siirtymisen myötä Päälystöliitoksi. Tässä työssä liiton urheilutoiminnan tarkastelu ulotetaan seitsemänkymmenen vuoden päähän liiton perustamisesta, eli vuoteen 1999.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on:

1. Selvittää, millaista urheiluun ja liikuntaan liittyvää toimintaa on ollut Päälystöliitossa ja sen jäsenyhdistyksissä eri ajanjaksoina.
2. Kartoittaa opistoupseerit, jotka ovat menestyneet MM- ja olympiakilpailuissa.
3. Kuvata opistoupseeriurheilun ja -liikunnan tarkoitusperiä ja toimijoita.
4. Löytää opistoupseereiden urheilussa ja liikunnassa tapahtuneet muutosten tuulet, ja ymmärtää tapahtunutta peilaamalla muutosta ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan.

Tutkimuksen luonne ja aineisto

Tämä työ on luonteeltaan liikuntahistoriallinen. Työssä tutkitaan liikuntaa ja urheilua käsittäviä historiallisia kirjoituksia ja tulkintoja. Pääpainona tässä tutkimuksessa on Päälystöliiton urheilutoimintojen kuvaus. Tässä työssä on myös ripaus historiallista sosiologiaa. Hannu Itkosen mukaan liikunnallisten yhteenliittymien muutoksen kuvaus voidaan sijoittaa historiallisen sosiologian kenttään (Itkonen 1996, 70). Historiallinen sosiologia jakaantuu Philip Abramsin mukaan kolmeksi osa-alueeksi: 1) teollisuuden siirtymisen ja sen tuomien muutoksien selvittäminen, 2) jokapäiväisten elämänalueiden

kuvaaminen ja 3) toimivien subjektien ja yhteiskunnan välisen suhteen ja sen muutoksen selvittäminen. (Abrams 1982, 6-8) Tämän työ ei keskity yhdellekään kyseisistä kohdista, mutta sisältää kuitenkin häilyviä aineksia kaikista osa-alueista.

Hannu Itkosen mukaan liikuntakulttuurisen muutoksen hahmottamisessa on väistämättä käsiteltävä yhteiskunnallista muutosta ja toimivien subjektien sopeutumista tilanteeseen (Itkonen 1991, 12). Subjektien esityksiä edustavat tässä työssä muun muassa liiton jäsenten ja toiminnassa olleiden henkilöiden suorat lainaukset. Lainaukset kertovat omaa kieltään kulttuurisesta tulkinnasta ja tulkitsijasta. Tällä tavoin tutkimuksen lukija saa tuntumaa ajan hengen muutoksesta tai muuttumattomuudesta (Itkonen 1996, 22).

Menetelmällisesti tutkimuksessa sovelletaan aineistolähteistä, niin sanottua induktiivista tiedonmuodostustapaa, jossa aineistoa pyritään keräämään riittävän suuri määrä, jolloin empiiristen havaintojen avulla pyritään löytämään aineistosta yhtäläisyyksiä tai eroja, joiden pohjalta muodostetaan teoria. (Heikkala 1998, 86-87) Juha Heikkala kuitenkin muistuttaa, että empiirisen aineiston keräämisen taustalla on aina käytännössä tutkijan käsitys tutkittavasta ilmiöstä. Aineistoa luetaan omien kokemusten ja käsitysten pohjalta, joka saattaa aiheuttaa sen, että tutkija näkee tärkeäksi juuri kokemansa asiat ja olettamukset. Omien käsitysten huomiointi on tutkimuksen luotettavuuden kannalta olennaista. (Heikkala 1998, 86-87)

Aikaisempaa tutkimusta opistoupseerien ammattikunnan urheilusta ei ole tehty. Armeijayhteisön urheilusta on tehty tutkimuksia, mutta ne koskevat yleensä armeijan liikuntakasvatusta tai varusmiesurheilua. Tämä tutkimus pohjautuu pitkälti ammattikunnan tuottaman aineistomateriaalin varaan. Perinteinen historiantutkimus on yleensä pohjautunut arkistolähteisiin. Niin myös tässä tutkimuksessa niiltä osin kuin se on ollut mahdollista. Päälystöliiton arkisto ei kuitenkaan vastaa kaikkiin opistoupseeriurheilua koskeviin kysymyksiin. Urheilutoiminta ei aina näy asiakirjoissa ja urheilutoiminnan kohdalta asiakirjat ovat suurelta osin kadoksissa, ja melko puutteellisia.

Niinpä tutkimuksessa on keskitytty varsin paljon ammattikunnan lehden ja historiikkien välittämään kuvaan. Tämä ei välttämättä tarkoita tutkimuksen luotettavuuden heikentymistä. Viime vuosikymmenten aikana muidenkin kuin arkistolähteiden arvostus

on voimakkaasti lisääntynyt (Kalela 2000, 91). Paikkansapitävän tiedon sijasta ollaan ryhdytty puhumaan pätevistä tiedosta. Kalela kirjoittaa: *”Lähteet eivät ole enää luotettavia tai epäluotettavia, vaan eri tavoin informatiivisia”* (Kalela 2000, 91-92). Hannu Itkosen mukaan varsinkin lehdillä ja historiikeilla on käyttöarvoa: Julkaisuja tuottaneet toimijat ovat synnyttäneet kertomuksillaan aikanaan toiminnan imagoa, profiilia ja legitimitointia. Kertomukset eivät ole voineet elää yhteiskunnallisessa tyhjiössä, vaan ne ovat läheisessä suhteessa yhteiskunnan tilaan ja tapahtumiin. (Itkonen 1996, 194-195)

Yksi tämän tutkimuksen keskeinen lähdeaineisto on opistouseereiden ammattijärjestön julkaisema ammattilehti. Lehti perustettiin vuonna 1929, ammattijärjestön perustamisen yhteydessä. Lehden nimi oli vuoteen 1944 asti Suomen Aliupseeri. Lehti lakkautettiin vuonna 1944 kahdeksi vuodeksi kustannusongelmien takia. Vuonna 1946 aliupseeriliitto alkoi julkaista Sauli-nimistä lehteä. Vuonna 1954 lehden nimi muuttui Aliupseeriksi. Puolustusvoimien siirtyessä yhtenäispäällystöjärjestelmään vuonna 1974 aliupseereista tuli toimiupseereja, ja lehden nimeksi tuli Toimiupseeri. Toimiupseeriliitto muutti opistouseerikoulutuksen alkamisen vuoksi nimensä Päällystöliitoksi vuonna 1989. Samalla myös liiton lehden nimi muutettiin Päällystölehdiksi. Tutkimuksen alkuaikojen tarkastelussa on käytetty myös Viipurin aliupseeriyhdistyksen julkaisemaa ”Viipurin Pamaus” -lehteä, jota julkaistiin vuosina 1927-1932. Urheilu on ollut eri ajanjaksoina varsin näkyvä teema lehdissä.

Opistouseereiden ammattikunnan urheilua on myös käsitelty opistouseereiden ammattijärjestön ja opistouseeriyhdistysten historiikeissa. Paikalliset päällystöyhdistykset ovat julkaisseet historiikkeja, joissa osassa selvitetään yhdistyksen urheilutoimintaa. Tyypillistä historiikeille ja lehdille on, että niistä puuttuu tutkimuksellinen ote. Tapahtumia ja tietoja on saatettu koota sattumanvaraisesti, ja aktiivisesti toimineet avainhenkilöt ovat kertoneet tapahtumista omannäköisensä tarinan. Historiikeissa on yleensä korostettu kerhotoiminnan monimuotoisuutta, esimerkiksi kerhossa on näytelty, opiskeltu, urheiltu ja laulettu. Urheilun kohdalla on tavanomaista, että historiikeissa on korostettu kerhon ja kerhon urheilijoiden saavutuksia.

Koska varsinaista tutkimusta ammattikunnan historiasta ei ole tehty, niin erityisesti tässä työssä on ollut avuksi Altti Saloilan Aliupseeriliiton historiikki 1929-1954 (Saloila 1954) ja Erkki Suokkaan Toimiupseeriliiton historiikki 1929-1979 (Suokas 1979). Historiikkien avulla on saanut kuvan liiton toiminnoista ja tapahtumista. Urheilusta historiikkeissa on omat kappaleet, jotka ovat varsin tulos- ja saavutuspainotteisia.

Lähihistorian tarkastelua varten tutkimuksessa on haastateltu liiton ja yhdistysten urheiluasioiden parissa toimineita henkilöitä. Haastatteluilla on pyritty paikkaamaan aineistossa olevia aukkoja.

Tutkimuksen eteneminen

Tekstimuodossa liiton ja yhdistysten historian tarkastelu on jaettu seitsemään eri ajanjaksoon. Jaksot ovat pyritty rajaamaan pääasiassa liiton ja liiton urheilun toiminnan murroskohtiin. Tapahtumat kuitenkin soljuvat eri jaksojen lomitse. Varsinkin ihmisten ja järjestöjen toimintojen muutokset eivät ole yleensä olleet nopeita prosesseja, eivätkä ne täten rajaudu jaksoihin.

Toisessa luvussa käsitellään aliupseerikunnan ja sen urheilutoiminnan muotoutumista 1920-luvulla. Kolmannessa luvussa tarkastelu aloitetaan Aliupseeriliiton perustamisesta, ja sen urheilutoiminnan muotoutumisesta. Liitto perustettiin vuonna 1929. Luku päättyy sodan alkamisvuoteen 1939. Sodan ajaksi liiton toimintaan tuli käytännössä tauko. Neljäs luku aloitetaan vuodesta 1945. Luvussa käsitellään liiton sodanjälkeisen urheilutoiminnan muotoutumista. Luku päätetään vuoteen 1960, jolloin perustettiin Aliupseerien Urheilun Tuki ry. tukemaan liiton urheilutoimintaa. Viides luku käsittelee lähinnä 1960-luvulla tapahtuneita toiminnan uusia muutoksia. Kuudes luku aloitetaan vuodesta 1974, jolloin aliupseeriliitto muuttui toimiupseeriliitoksi. Luku päätetään vuoteen 1989, jolloin Toimiupseeriliitosta tuli Päällystöliitto. Seitsemäs luku tarkastelee päällystöliiton urheilutoimintaa.

Tässä tutkimuksen luvuissa käytetään niitä nimikkeitä jäsenistöstä, järjestöistä ja lehdistä, joita käsiteltävällä ajanjaksoilla yleisesti käytettiin. Jäsenistön kohdalla nimitykset kulkivat liiton muutoksien mukaan: Aliupseeri-nimike vaihtui vuonna 1974

toimiupseeriksi ja toimiupseeri edelleen päällystöjärjestelmäkehittämisen myötä nykyiseen opistoupseeri-nimikkeeseen vuonna 1991.

Tämän työn luvuissa nostetaan myös esille urheilun arvokilpailuissa menestyneitä liiton urheilijoita. Menestymisellä tarkoitetaan tässä työssä vain arvokilpailuissa mitalin saavuttaneita urheilijoita. Arvokilpailut on rajattu koskemaan olympia- ja maailmanmestaruuskilpailuita. Näin siksi, että ammattikunnan menestys on ollut urheilussa mittavaa. Arvokilpailumenestyjien ohessa tässä työssä nostetaan esille viisi menestynyttä urheilijaa eri vuosikymmeniltä. Huippu-urheilijat ovat tuoneet ammattikunnalle identiteettiä, ja he ovat omalta osaltaan olleet vaikuttamassa ammattikunnan julkisuuskuvaan.

Päällystöliiton jäsenenä ovat myös merivartijat, joiden osuus liiton jäsenmäärästä on alle prosentin. Edellä mainittujen joukosta on noussut useita maailmanluokan urheilijoita.

2. Yhtenäisen Aliupseerikunnan muotoutuminen (1918-1929)

2.1 Aliupseeri ohuella oksalla

Itsenäisen Suomen kiinteät joukko-osastot perustettiin vuosina 1918-1919, jolloin myös aliupseerit värvättiin tehtäväänsä. Aliupseeriston asema oli Suomen puolustusvoimissa itsenäisyyden alkuvuosina heikko. Suurin osa sisällissodassa mukana olleista siirtyi sodan jälkeen siviiliin ja palvelukseen jäivät lähinnä työttömät ja ammattia vaille olevat. (Tarkkanen 1994, 17) Koulutus oli puutteellista, ja ammattikunnan tasoa ei riittänyt nostamaan edes riveihin jääneiden vakaumuksellisten sotilaiden korkea taso, vaan yhteisö leimautui väliaikaisen väen perusteella. 1920-luvun alussa aliupseeri palkattiin yleensä kahdeksi vuodeksi kerrallaan niin sanotulla kapitulantisopimuksella, jonka jälkeen sitoumus voitiin mahdollisesti uudistaa yhteisellä sopimuksella. Sitoutuminen ammattiin oli heikkoa, koska tulevaisuutta ei voinut suunnitella kuin kahden vuoden periodeilla. Ammatti ei houkuttanut koulutettua nuorisoa, ja aliupseeristo sai tahrin väliaikaisen väen toilailuista. (Tarkkanen 1994, 15-19) 1920-luvulla joukko-osastoissa järjestetty aliupseereiden koulutukseen ei välttämättä tuonut ammatti-identiteettiä: koulutuksessa olleiden henkilöiden ikä- ja sivistystaso oli kirjavaa, monet keskeyttivät koulutuksen ennen aikojaan, ja vaihtoivat alaa (Simola & Koivisto 1993, 50).

Aliupseerin työ oli lähes ympärivuorokautista ja miehet asustelivat yleensä kasarmilla, joka oli heille työn luontaisetu. Muita luontaisetuja olivat ruoka ja vaatetus. Taloudellisia edellytyksiä huvituksille kasarmin ulkopuolelle ei juuri ollut, eikä nuorempien intoa kaupungille lisännyt velvoite pukeutua virka-asuun palveluksen ulkopuolella. (Liimatainen 1992, 21)

Vuonna 1928 puolustusvoimat vakinaistettiin asetuksella, joka vaikutti parantavasti aliupseereiden koulutukseen ja asemaan. Toimia perustettiin entistä vähemmän ja miesten kapitulantisopimukset poistettiin, jolloin aliupseerit kiinnitettiin pysyvästi paikkaansa. Tämä asetus poisti jatkuvan epävarmuuden sitoumuksen uudistamisesta, ja avautuneisiin toimiin alkoi hakeutua kehityskelpoisia nuoria miehiä. (Tarkkanen 1994, 19)

2.2 Muona – miesten yhdistäjä

Aliupseereiden yhteisen vapaa-ajan toiminnan, kerhotoiminnan katsotaan alkaneen lähes heti joukko-osastojen järjestäytymisen jälkeen. Vanhin kerho, nykyinen Helsingin Toimiupseeriyhdistys on toiminut jo 1918. (Suokas 1979, 30) Kerhojen aktiivisen toiminnan aloittaminen on kuitenkin tapahtunut pääasiassa 1920-luvun puolivälissä. Kerhotoiminnan muotoutumisessa on havaittavissa yhteisiä piirteitä: kerhotoiminnan katsotaan alkaneen aliupseereiden yhteisistä ruokailuhetkistä. Aliupseerin ammatin luontaisuuhiin kuului ruoka, joka oli mahdollisuus syödä miehistön mukana ruokalassa, tai ottaa halutessaan ruoka-annoksena kuivana muonana joukko-osastonsa muonavarastolta. Aliupseeriston piirissä syntyi pian porukoita, jotka yhdessä tuumin valmistivat ateriansa. (Tarkkanen 1994, 20-21)

Alkuvaiheessa aliupseereiden oma ruuan valmistelu saattoi olla varsin organisoimatonta: miehet söivät ruokansa pakista, ja ruokailutilana saattoi toimia mikä tahansa tila. Miehillä oli kuitenkin tarve saada ruokailulle paremmat olosuhteet. Oli lähdeittävä ajamaan yhteisiä etuja. Ruokailuun saatiinkin parannusta monessa varuskunnassa käymällä joukko-osaston komentajan puheilla. Komentajan avustuksella aliupseereille löydettiin oma tila, jossa voitiin ruokailla ja viettää vapaa-aikaa. Ongelmia kuitenkin saattoi ilmetä, kuten muun muassa Viipurissa. Viipurin RT:n Aliupseerikerholle myönnettiin käyttöön tila, joka ei itänyt siementä kerhotoiminnalle. Nimimerkki J.P muistelee 1920-luvun alussa ollutta ongelmaa Viipurin aliupseerilehti Viipurin pamauksessa:

” Lopulta saatiin kuitenkin ruokalaa varten eräs pieni huone (nykyisin arestihuone), missä ei ollut edes hellaakaan, puhumattakaan muista mukavuuksista. Hellan virkaa toimittamaan löydettiin eräs jo käytännöstä poistettu kamiina, millä sitten ruvettiin ruokaa valmistamaan. Tämä pieni huone oli niin ollen samalla keittiönä, ruokailuhuoneena, oleskeluhuoneena ja emännöitsijän makuuhuoneena. Oli selvää, ettei tällaisissa olosuhteissa voinut aliupseereiden keskuudessa viritä mitään muita yhteisiä pyrkimyksiä ja harrastuksia”. (Viipurin Pamaus 1929, nro 11,1)

Vaikka alussa olikin ongelmia, ne myöhemmin voitettiin. Myös Viipurin aliupseeriyhdistys sai myöhemmin paremman tilan, joka avasi mahdollisuudet laajempaan yhteistoimintaan. Tila kokosi aliupseerit yhteen ja miesten toiminta alkoi vähitellen saamaan myös uusia muotoja. Miehet alkoivat järjestää keskinäisiä

illanviettoja, tanssiaisia, laulukuoroja, soittokuntia, näytelmäkerhoja sekä urheilu- ja ampumakerhoja. Kerhojen yhdeksi näkyvimmäksi toimintamuodoksi muodostui urheilutoiminta, jossa ammunnalla oli kaikkein näkyvin sijansa. (Huhta 1954, 114)

Kerhoissa heräsi myös huoli ammattikunnan yleisestä asemasta varuskuntayhteisössä ja yhteiskunnassa. Alkuaikojen kapitulanti oli tahrannut koko ammattikunnan maineen. Ikävästä maineesta pyrittiin pääsemään eroon kouluttamalla ja sivistämällä jäsenistöä. Kerhot järjestivät keskusteluiltoja, jossa pohdittiin siveellistä kuntoa ja toverillista henkeä. Kerhojen sisäisestä kurista saatettiin pitää tarkasti huolta. Toilailevat jäsenet erotettiin. Hyrylän aliupseerikerhossa sakotettiin kokouksista poisjäännistä 1920-luvun lopulla. (Liimatainen 1992, 36) Myöhemmin 1930-luvulla moralisointi oli selkeä teema aliupseerikunnan lehdissä. Näin esimerkiksi nimetön kirjoittaja Viipurin Pamauksessa:

” Aliupseerikuntamme on vielä nuori, sen kaikenpuolinen kehitys on keskeneräinen. Sen tavat kaipaavat paljon hiomista ja parantamista ja sielullisen sivistyksen syventymistä. Tämän erittäin selväpiirteisenä ilmenevän puutteellisuutemme huomaa yksinpä urheilukentillä ja etenkin sen laitamilla, joissa aliupseerimme ovat omia joukkueitaan ”jännäämässä”. Halventavassa, jopa loukkaavassa äänilajissa lausutut sutkautukset vastapuolen pelaajista, ivalliset huomautukset ja suosionosoitukset vastapuolen, ym. Senlaatuiset tapaukset osoittavat, että meilläkin, niin yhteenkuuluvuudenhengen läpitunkevia ja sivistyneitä kuin uskomme olevammekin, on syytä ryhtyä tarmokkaaseen työhön sisäisen minämme kasvattamiseksi sellaiseksi, että voisimme edes sanamme ja tapamme hillitä mainitunlaatuissa ja vaikka millaisissa tilanteissa tahansa” . (Viipurin Pamaus 1933, n:o 7-8,1)

Vaikka Viipurissa saatettiinkin käyttäytyä urheilukentällä joidenkin mielestä moraalittomasti, oli aikakauden urheilulla myös sivistäviä tarkoitusperiä.

2.3 Urheilu alkuaikojen kerhotoiminnassa

Kilpailua ja sivistystä

Urheilutoiminta lähti liikkeelle monissa aliupseerikerhoissa yksittäisten henkilöiden innokkuuden seurauksena. Aliupseereille voimistelu ja urheilu oli tullut tutuksi jo ammatissaan, armeijassa oli liikuntakasvatusta jo 1920-luvulla. Lauri Pihkalan aloitteesta upseereita ja aliupseereita koulutettiin liikuntakasvatusneuvojiksi kahden kuukauden kursseilla vuosina 1918 ja 1919. (Vasara 1997, 298-301; Suomela 1953,

381) Näillä kursseilla on varmasti ollut myös urheilua aliupseereiden pariin levittäneitä henkilöitä. Armeija järjesti 1920-luvulla yhteisiä mestaruuskilpailuja hiihdossa, ammunassa, yleisurheilussa, painissa, nyrkkeilyssä, viisiottelussa, jalkapallossa ja pesäpallossa. Aliupseeriurheilijat menestyivät jo tuolloin näissä kilpailuissa (Hilskka 1954, 129).

Innokkaat aliupseerit perustivat yhdistyksiin tai kerhoihin urheilutoimikuntia, joiden tehtävänä oli järjestää jäsenistölleen kilpailuita. Viipurissa Väapeli Tiusanen sai kiitosta toiminnastaan nimimerkiltä E.T. Kenttätükistörykmentti 2:n aliupseerikerhon kymmenvuotiskirjoituksessa:

” Väapeli Tiuasanen toiminta vaatisi totisesti oman lukunsa, sillä kukapa meistäkään seitsemän vuoden aikana kehtaisi rehkiä hänen tavallaan. Ei niitä kilpailuita, joita hän ei olisi järjestänyt, ja ei niitä iltamia, joilla hän ei olisi kärkekymässä rahaa lusikoiden oston. Hän oli ja on kaikkialla. Hänen ansionsa on, että nyt kymmenen vuoden kuluttua voimme sanoa pitäneemme 153 heittokilpailua, 146 hyppykilpailua, 162 juoksukilpailua, 16 jalkapallokilpailua, n. 30 pesäpallokilpailua ja erilaisia ampumakilpailuja kaikkiaan n. 200. Lisäksi joka talvi on ollut useita hiihto- ja hiihtoampumakilpailuja, joten hyvällä syyllä voimme kehaista koetelleemme voimiamme ainakin 1000 ottelussa”. (Suomen Aliupseeri 1932, n:o 17, 301)

Aliupseerikerhojen kilpailut olivat 1920-luvulla pääasiassa kerhon sisäisiä. Suuremmissa varuskunnissa, kuten Viipurissa aliupseerikerhot ottelivat myös keskenään. Yhteinen ammattikunnan kilpailukosketus tapahtui pääasiassa armeijan mestaruuskilpailuissa (Aliupseeri 1959, n:o 9-10). Aliupseerikerhojen kilpailulajeina 1920-luvulla olivat yleensä ammunta, hiihto ja yleisurheilu.

Kerhojen urheilu- ja voimistelutoiminta saatettiin myös nähdä ammattikunnan maineen puhdistajana. Urheilu ja voimistelu edusti 1900-luvun alkupuolella hyviä arvoja. Urheilussa menestyminen näyttäytyi pitkän sivistyksen ilmentymänä (Itkonen 1996, 16). Ei siis ollut ihme, että urheilupersoonat enemmän tai vähemmän moralisoimalla saivat aliupseereita liikkeelle, ja saattoivat jäsenistön urheilemaan. Kilpailuja järjestettiin ahkerasti. Urheilukilpailut toimivat vuosisadan alkupuolella urheiluaatteen tiedotusvälineenä (Wuolio 1982, 93).

Voimistelu oli mukana joidenkin kerhojen ohjelmistossa. Viipurissa Väapeli Thorenin ollessa puheenjohtajana voimistelu oli saanut vahvaa kannatusta 1920-luvun alussa (Suomen Aliupseeri 1932, n:o 17). Helsingissä aliupseerit voimistelivat talvella 1927 kerran viikossa ja Hämeenlinnassa voimisteltiin nimimerkki – J.E.H.- :n mukaan ahkerasti muun muassa vielä 1930-luvulla:

”Näin talvella kun mahdollisuuksia rata- ja kenttäurheiluun ei ole, on tämä korvattu voimistelulla. Kahdesti viikossa, tiistaisin ja perjantaisin klo 16.00 kokoonnutaan KKK./SVK:n voimistelusaliiin voimistelemaan. Lähdekirjana on käytetty kapteeni Y.Tikan laatimaa Sotilasvoimistelun ohjekirjasta. Johtajana ovat toimineet aliupseerit vuorotellen. Näinollen ovat asianomaiset saaneet lisäkokemusta voimistelutunnin järjestämisessä ja johtamisessa sekä kaikki mukanaolijat oppineet oikein ymmärtämään kirjasessa mainittujen liikkeiden suorituksen. Syntistä ruumista on kierretty, taivutettu ja nytkytetty ja matsin päälle menty saunan löylyyn. Reumatismi tykkää siitä niin huonoa, että ei uskalla olemassaoloon ollenkaan ilmaista. Innostus näihin harjoituksiin on ollut yllättävän suuri, sillä mukanaolijain luku vaihtelee 20-30. Kun vielä ottaa huomioon, että mukana on jo 40 vuotta sivuuttaneita aliupseereita, niin voi päätellä, että hyötyä niistä on ollut. Sillä varsinkaan ikämiehet eivät tee hyödytöntä työtä”. (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 4, 79)

Voimistelu katosi aliupseereiden lajina myöhempinä vuosikymmeninä ja sen tilalle tuli uudet ajanmukaisemmaksi koetut urheilulajit.

Ammunnalla arvoa

Ammunta oli kerhoissa etusijalla. Ammunta oli osaksi ammattitaito, jonka osaaminen koettiin olevan tärkeää maanpuolustuksellisista näkökulmista, mutta myös ammattikunnan uskottavuuden kannalta. Hyvällä ammuntataidolla aliupseeristö saattoi tuoda uskottavuutta ammattikunnalleen, niin miehistön, upseeriston kuin kansalaisten silmissä. Ammuntataidolle annettiin armeijassa arvoa. Hyvä ampuja pääsi edustamaan joukko-osastoaan varuskuntien ja joukko-osastojen keskinäisiin kilpailuihin. Hyvä ampuja saattoi myös päteä komentajan suorittamassa joukko-osastojen tarkastustilaisuuksissa, joissa kartoitettiin kantahenkilökunnan ampumataittoa. (Huhta 1954, 114-115)

Ammunnan arvostus ja armeijan riittämättömät resurssit järjestää riittävästi ammuntoja kanta-henkilökunnalle saivat kerhot järjestämään omatoimista ampumatoimintaa. Upseereiden laaja ampumaharrastus saattoi myös olla muulle toiminnalle esimerkkinä.

Pienten patruunakiintiöiden, kunnollisten aseiden ja ampumaratojen puute rajoitti harrastusta 1920 -luvun alussa, mutta kerhotoiminta ja varojenkeruu loivat lajille vähitellen taloudellisia edellytyksiä. (Huhta 1954, 114-115) Aliupseerikerhoihin perustettiin urheilun- ja ammunnan alaosastoja, jotka aloittivat kilpailutoiminnan. Perustamisvaiheessa saattoi olla myös puutetta innokkuudesta. Eino Korhonen muistelee vuonna 1925 perustetun ampumakerho Aseveikkojen perustamiskokousta:

”Jonkin jykevän puheenvuoron jälkeen kehoitettiin asiaan innostuneita aliupseereita jäämään kerholle asiasta keskustelemaan. Ei ollut suuren suuri se joukko, joka jäi, muistaakseni 14 miestä, mutta sitä yksimielisempiä he olivat. Niinpä ei asiasta enää pitkiä puheita pidetty, vaan tehtiin jämerä päätös, että ampumakerho perustetaan, olkoonpa vastustus ja epäuskoisten lauma miten suuri tahansa”. (Suomen Aliupseeri 1935, n:o 7, 123)

Kerhojen ampumatoiminta sai yhä useamman aliupseerin ampumaan siirryttäessä 1930-luvulle. Tähän lienee vaikuttanut eri tahojen ampumavalistus ja ammunnan arvostuksen kasvanut lisääntyminen. Myös upseeristo halusi vaikuttaa aliupseeriston ampumataitoon. Upseereilla oli huoli aliupseereiden ampumataidon tilasta. Valtakunnallinen Upseereiden Ampumayhdistys päätti johtokunnan aloitteesta ryhtyä levittämään vuonna 1927 ampumaharrastusta aliupseereiden keskuudessa. Yhdistys päätti järjestää keväisin yhdistetyn mieskohtaisen ja joukko-osastojen välisen joukkuekilpailun armeijan aliupseeriston kesken. Ensimmäiset kilpailut järjestettiin 1927 kunkin joukko-osaston varuskunnassa. (Aliupseeri 1960, n:o 8)

Rykmenttien kiinnostus ammuntaan johti varuskunnallisten ampumaseurojen perustamiseen, joissa upseerit ja aliupseerit olivat mukana. Rykmentit pyrkivät täten varmistamaan menestyksensä joukko-osastojen välisissä kilpailuissa. Majuri Simonen kirjoittaa Suomen Aliupseerissa Rannikkotykistörykmentti 3:n vuonna 1928 perustetun yhteisen ampumaseuran muotoutumisesta:

” Rykmentille on saatava ampumamainetta, joka pohjautuu vankalle ja laajalle pohjalle. Aliupseerit on saatava mukaan. Oli perustettava uusi, suuri koko kantahenkilökunnan yhteinen ampumayhdistys”.

Samassa kirjoituksessa majuri jatkaa:

” Rykmentin komentaja antoi ymmärtää, että kunkin moraalinen velvollisuus oli liittyä yhdistyksen jäseneksi, harrastipa hän sitten amuntaa tai ei. Seurauksena

oli 100% kannatus. Jäsenmaksut olivat alkutaipaleella melkoiset, nim. upseereilta 10:-mk ja aliupseereilta 5:-mk kuukaudessa". (Suomen Aliupseeri 1938, n:o 15, 330)

Rykmenttien kiinnostus ammuntaa kohtaan ei laannuttanut ammunnan harrastusta, vaan innosti uusia aliupseereita ampumaan. Ammunnan harrastus paisui 1930-luvulla parantuneiden olosuhteiden myötä.

2.4 Varhaiset menestyjät

Aliupseerikunnan keskuudessa oli menestyksekkäitä urheilijoita jo 1920-luvulla. Puolustusvoimien kilpailuissa aliupseerit saivat mitaleita etenkin hiihdossa (Saloila, 126-127). Kansallisella tasolla menestystä saatiin lajeissa, joissa aliupseerit myöhemmin vähemmän urheilivat. Kersantti Edvard Huupponen voitti SM-mitaleita kreikkalais-roomalaisessa painissa sekä vapaapainissa. Huupponen oli edustamassa Suomea Amsterdamin olympialaisissa 1928 ja Euroopan mestaruuskilpailuissa 1930. Toinen painimestaruuksia napannut aliupseerikunnan edustaja oli pursimies Jouko Ryhänen, joka voitti Suomen mestaruudet vapaapainin kääpiösarjassa vuosina 1927 ja 1930. (Aliupseeri 1959, n:o 9-10)

Yleisurheilussa väpeli Nestor Järvelä edusti Suomea Pariisin olympialaisissa 1924. Järvelä voitti 1500m:n (v.1921) ja 800m:n (1924) Suomen mestaruudet. Amsterdamin olympialaisissa keihäskilpailuissa oli mukana ylikersantti Albert Lamppu. Lisäksi Suomen mestaruuksia voittivat väpeli Bruno Alajääski (800m,1926) ja ylikersantti Jussi Huhta (400m, 1928 ja 1929). (Aliupseeri 1959, n:o 9-10)

Vuonna 1924 pidettiin ensimmäiset talviolympialaiset Ranskan Chamonix`ssa. Niissä oli lajina myös sotilaspartiohiihto. Sotilaspartiohiihto oli joukkuelaji, jossa oli mukana aliupseerikunnan, miehistön ja upseerikunnan edustaja. Suomen joukkue saavutti näissä olympiakilpailuissa hopeamitalin, ja aliupseerikunnan edustajina oli väpeli Heikki Hirvonen ja kersantti August Eskelinen. Vuonna 1928 St. Morizin talviolympialaisissa sotilaspartiohiihtäjät hiihtivät taas hopealle. Aliupseerikunnan edustajana joukkueessa oli Kalle Tuppurainen. Vuonna 1929 Zakopanen MM-kilpailuissa sotilaspartio hiihti kultaa. Aliupseerina oli väpeli Veikko Karhunen. (Aliupseeri 1959, n:o 9-10)

3. Liitto ja liiton mestaruuskilpailut miehiä yhdistämään (1929-1939)

3.1 Aliupseerit yhteisen katon alle

Aliupseereiden paikallinen järjestäytyminen sai aliupseerit ajattelemaan valtakunnallisen järjestön perustamista, olihan liitto paikallisen toiminnan kehityksen luonnollinen jatke (Suokas 1979, 33). Aliupseeriliiton perustamista oli hahmoteltu viipurilaisten aliupseereiden oman lehden, Wiipurin Pamauksen mukaan jo 1920-luvun puolivälissä ainakin Helsingissä, Lahdessa, Mikkelissä ja Viipurissa (Wiipurin Pamaus 1928, n:o 1). Ensimmäinen varsinainen esitys Suomen Aliupseeriliiton perustamisesta tehtiin sotaväen päällikölle viipurilaisten toimesta 1926. Viipuri oli tuolloin Suomen suurin varuskunta, jossa oli jo useita aliupseerikerhoja, ja kerhojen toiminta oli aktiivista. Sotaväen päällikölle tehty esitys ei kuitenkaan saanut tuulta purjeisiin. Viipurilaiset eivät siitä kuitenkaan lannistuneet, vaan perustivat toimikunnan 28.3.1927 selvittämään liiton perustamiseen liittyviä kysymyksiä. Perustamismalliksi toimikunta otti vuonna 1919 perustetun Upseeriliiton. (Suokas 1979, 33-34)

Tammikuussa vuonna 1928 Viipurin Aliupseeriyhdistys jätti sotaväen päällikkö Aarne Sihvolle uuden esityksen Suomen Aliupseeriliiton perustamiseksi. Esitys käsiteltiin kokouksessa, jossa oli paikalla armeijan korkein upseeristo. Upseeristo suhtautui kokouksessaan Aliupseeriliiton perustamishankkeeseen epäilevästi. Upseeristolla oli pelkoja, että järjestö saattaisi politisoitua. Jyrkimmin Aliupseeriliiton perustamista vastustaneet upseerit ehdottivat kokouksen yhteydessä jo perustetun Upseeriliiton lakkauttamista. Esitykselle löytyi kuitenkin puoltajia; Aliupseeriliiton toiminta voisi kohottaa aliupseeriston sivistystasoa, ja esityksen kumoaminen saattaisi olla tyrmäävä aliupseereiden yhteistä toimintaa kohtaan. Vaikka kokouksen yleinen mielipide oli Aliupseeriliiton perustamiselle kielteinen, ei se vaikuttanut Sihvon päätökseen. Sihvo hyväksyi Suomen Aliupseeriliiton perustamisen reunaehdoin: poliittisia ja taloudellisia tarkoitusperiä ei saanut olla ja liiton toiminta oli alistettava päällystön valvontaan. Sihvo antoi myös Viipurin Aliupseeriyhdistyksen tehtäväksi neuvotella kaikkien joukko-osastojen aliupseereiden kanssa Suomen Aliupseeriliitto -nimisen keskuselimen perustamiseksi. (Suokas 1979, 33-38)

Viipurin Aliupseeriyhdistys lähetti huhtikuussa 1928 kiertokirjeen eri varuskunnissa sijaitseville aliupseerikerhoille tiedustellen näiden mielipidettä Aliupseeriliiton perustamisesta. Kyselyn tulokset osoittivat, että enemmistö kerhoista kannatti perustamista, mutta monissa aliupseerikerhoissa katsottiin liiton olevan tarpeeton. Syitä nuivaan suhtautumiseen valtakunnalliseen liittoon oli muun muassa se, että sotaväen päällikkö asetti toiminnalle rajoituksia, liiton toiminnassa ei saanut olla minkäänlaisia poliittisia tai taloudellisia tarkoituksia. (Suokas 1979, 37) Liiton perustamista vastustavaa kannanottoa selittää myös se, että ammattijärjestötoiminta saatettiin tulkita vasemmistolaisuudeksi oikeistolaisia arvoja kannattavien ammattisotilaiden parissa. (Kronlund 1988, 413)

Viipurin aliupseeriyhdistys kutsui joidenkin aliupseerikerhojen sora-äänistä piittaamatta aliupseerikerhot koolle Suomen Aliupseeriliiton perustavaan kokoukseen Viipurin linnaan 23.-24.6.1929. Kokoukseen saapui 70 aliupseeria, 35:n aliupseerikerhon- ja yhdistyksen valtuuttamina. Kokous päätti enemmistön turvin liiton perustamisesta. (Saarinen 1999, 80) Koska perustamispäätös oli ollut niukka, oli epävarmaa, liittyisivätkö kaikki kerhot perustettuun liittoon. Toimintaa edistämään valittiin kahdeksaantoista varuskuntaan yhdysmiehet, joiden tehtävänä oli huolehtia, että aliupseeriyhdistykset liittyisivät liittoon. Liiton jäseniä tulivat olemaan paikalliset varuskunnalliset aliupseeriyhdistykset, joita kutsuttiin alaosastoiksi. Yksityiset aliupseerit kuuluivat liittoon alaosaston kautta. (Suokas 1979, 38)

Aliupseeriliiton ensimmäisten vuosien tärkeimmäksi tehtäväksi tuli osoittaa toiminnallaan tarpeellisuutensa aliupseereille. Poliittista ja taloudellista liiton toiminta ei saanut olla, tämän oli sotaväen päällikkö kieltänyt. Liiton toiminnan perusteet oli siis haettava muualta. Yhdeksi liittotoiminnan keskeiseksi toiminnaksi tuli urheilu- ja kilpailuorganisaatioiden ja niiden tarvitsemien sääntöjen luominen. Kilpailut olivat aliupseeriyhdistyksissä liikkeellepaneva ja ylläpitävä voima, jonka myös liiton johto oivalsi. Tämän toiminnan piirissä totuttiin järjestölliseen yhteispeliin, toimintaan, jota kannatti myös liiton kannustaa. (Suokas 1979, 68) Aliupseeriliiton äänenkannattajassa, Suomen Aliupseeri-lehden ensimmäisessä numerossa määritellään lehden tehtävää myös urheilun puolesta puhujaksi:

” Suomen Aliupseeri tulee kiinnittämään erikoista huolta aliupseerien voimistelu-, urheilu- ja ampumakunnan kehittämiseen ja siihen, että aliupseeristossa kehittyy terve, voimakas ruumis ja henki.” (Suomen Aliupseeri 1929, näyttenumero, 6)

Aliupseeriliiton johtokunnan ja liittohallinnon työ palkittiin jäsenkunnan vuosittaisella kasvulla. Vaikka marraskuussa 1929 toiminta näytti vielä epävarmalta, perustettuja alaosastoja oli vain yhdeksän, oli jo ensimmäisen toimintavuoden lopussa liiton jäseninä 23 alaosastoa, yhteensä 2113 aliupseeria (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1929, 9). Kaikki aliupseerikerhot eivät liittyneet liittoon sen ensimmäisten toimintavuosien aikana. Liiton piti osoittaa epäuskoisille pysyvyytensä ja merkityksensä. Liiton jäsenmäärät kasvoivat laajenevan toiminnan myötä. Vuonna 1934 jäseniä oli jo 3444 ja alaosastoja 33 (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1934).

3.2 Kilpailut liiton urheilutoiminnan suuntana

Kilpailutoiminta nousi Suomen Aliupseeriliiton alkuvuosikymmenen urheilutoiminnan päällimmäiseksi muodoksi. Kilpailuilla saatiin aliupseerit toimintaan mukaan niin kerhoissa, kuin liitossakin. Hannu Itkosen (1991) mukaan Suomessa vallitsi ennen sotia harrastuksenomainen asennoituminen urheiluun. Urheiluväen keskuudessa oli hallitsevana käsitys, jonka mukaan kilpailumenestys johtui pääasiassa lahjakkuudesta eikä harjoittelulla katsottu olevan kovinkaan suurta merkitystä. (Itkonen 1991, 190) Kilpailuun saattoi siis ryhtyä kuka tahansa, kanssakumppanit lähtivät samalta lähtöviivalta. Kilpailu-aate heijastui myös Aliupseeriliiton toiminnassa. Kilpailuun kannustettiin muun muassa Suomen Aliupseeri-lehden sivuilla. Veikko Kannas patisti vuonna 1930 Aliupseereita järjestämään massakilpailuita:

”Kerta kaikkiaan on näet niin, että liikuntakasvatus on ja tulee olemaan lujan ja eheän puolustuslaitoksen elinehto. Herrat aliupseerit! Tässä meillä kiitollinen työmaa. Omalta osaltamme innostakaamme kaikkia harrastamaan liikuntakasvatustyötä, voimistelemaan ja urheilemaan, ja työ on kerran kantava ison sadon. Millä sitten saadaan kaikki mukaan? Massakilpailuilla, joissa kaikki saavat yrittää. Enemmän vaan niitä. Lukuisasti kehotuspalkintoja, niin kaikki innostuvat”. (Suomen Aliupseeri 1930, n:o 6, 88)

Aliupseeriliiton kilpailutoiminnalle saattoi myös olla tarvetta, koska juuri 1930-luvun alkupuolella puolustusvoimien kilpaurheilutoimintaa – jossa aliupseeritkin olivat olleet mukana – oltiin ajamassa alas. 1930-luvun alussa vallinnut lama näivetti armeijan

urheilutoimintaa, resurssien siirtyessä muuhun toimintaan. Armeijan kilpailutoimintaa pidettiin raskaana, kalliina ja sen katsottiin haittaavan muuta koulutusta. Armeijalla oli myös tarpeita hankkia omia liikuntapaikkoja, sillä liikuntapaikkoja oli käytetty yhteisesti siviiliurheiluseurojen ja suojeluskuntajärjestön kanssa. (Kronlund 1988, 521) Armeijan kilpailutoiminnan supistaminen saattoi johtaa myös kilpailuiden arvostuksen katoamiseen, minkä vuoksi ne lakkautettiin kokonaan. Väepeli Järvelä kirjoittaa Suomen Aliupseeri-lehdessä:

”Mutta sitten tuli pula-aika ja mestaruuskilpailujen ohjelma supistettiin sen mukaiseksi. Parina vuonna näitä ”tynkä” -mestaruuskilpailuja kuitenkin järjestettiin. Mutta sitten havaittiin, että tässä muodossa ei kilpailulla ole sitä arvoa, joka armeijan mestaruuskilpailuilla tulisi olla ja niin ne kokonaan lopetettiin”. (Suomen Aliupseeri 1936, n:o 18, 357)

Armeijan mestaruuskilpailujen lakkauttamiseen löytyi muitakin syitä. Jan Kronlundin (1988) mukaan kilpaurheiluhenkisyydestä pyrittiin armeijassa pääsemään eroon, sitä pidettiin epäkohtana. 1920-luvulta peräisin oleva ”urheilu on armeijan syöpä” -sanonta saattoi hyvinkin pitää paikkansa, urheilun pelättiin vaarantavan miehistön kokonaisuuden kehityksen. (Kronlund 1988, 521) Puolustusvoimissa keskityttiin mestaruuskilpailujen sijaan järjestämään 1930-luvulla armeijan kesä- ja talviurheilupäiviä, joissa urheilulla oli ei-kilpailuhenkinen rooli, ja joiden tavoitteena oli saada mukaan suuria massoja varusmiehiä. (Turunen & Partanen 2000, 203)

Suomen Aliupseeriliitossa kilpailut eivät kuitenkaan herättäneet pahennusta. Liiton ensimmäiset mestaruuskilpailut järjestettiin ammunnan kotiratakilpailuina vuonna 1930. Kilpailut saivat heti samana vuonna jatkoa ammunnan henkilökohtaisten mestaruuskilpailuiden merkeissä. Ammunnasta tulikin liiton tärkein ja suurin urheilutoiminnan muoto. Ammuntakilpailut keräsivät vuosi vuodelta yhä enemmän aliupseereita yhteen, ja ammunnan kilpailuohjelma laajeni 1930-luvulla käsittämään useita eri lajeja. Suomen Aliupseerilehdessä ammunta oli myös näkyvästi esillä. Ammunnasta kirjoitettiin useita erillisiä artikkeleita, ja ammunnan tuloksia seurattiin ahkerasti. Vuodesta 1937 alkaen lehdessä julkaistiin erillistä ampujainosasto -palstaa. Ammunnan varjossa myös muut urheilulajit nousivat Aliupseeriliiton mestaruuskilpailuohjelmaan. Mestaruuksista miteltiin 1930-luvulla pesäpallossa,

jalkapallossa, hiihdossa, ja yleisurheilussa. Mestaruuskilpailuperinne katkesi kuitenkin talvisodan alettua syksyllä 1939.

Kotiratakilpailut – liiton ensimmäiset mestaruuskilpailut

Ampumataito oli tärkeä osa aliupseerin ammattitaitoa. Aliupseerin on kyettävä opettamaan ammunnan salat asevelvollisuuttaan suorittavalle nuorisolle. Aliupseeriliitto ryhtyi myös edistämään ammuntaa järjestämällä ampumamestaruuskilpailuita. (Huhta 1954, 114)

Aliupseeriliiton perustanut kokous valitsi keskuudestaan toimikunnan, jonka tehtävänä oli laatia sääntöluonnos alaosastojen välisiä ammuntakilpailuja varten. Toimikunta sai säännöt valmiiksi seuraavaan Lahdessa 8.-9.2.1930 olleeseen liittohallinnon kokoukseen, jossa jokainen alaosasto voi tutustua sääntöihin ja laatia niihin omat muutosehdotukset. Seuraavassa liittohallinnon kokouksessa Viipurissa 10.-11.5.1930 sääntömuutosehdotukset ja laadittu sääntöehdotus tarkastettiin uudelleen, ja laadittiin ammuntakilpailuiden viralliset säännöt. Samalla päätettiin myös liiton ensimmäisten ammuntakilpailuiden järjestämisestä. (Saloila 1954, 33,37,39)

Suomen Aliupseeriliiton ensimmäiset valtakunnalliset kilpailut olivat 1.-10.6.1930 liiton alaosastoissa järjestetyt kotiratakilpailut. Ne olivat massakilpailut, joihin jokainen aliupseeri pystyi osallistumaan omassa varuskunnassa, ja omalla ampumaradallaan. Kilpailut eivät vaatineet aliupseereilta matkustamista, eikä täten isoja kuluja. Kilpailut olivat myös helppo järjestää: Liitto asetti säännöt ja kilpailun ajankohdan. Kun ammunnat olivat kotiradoilla suoritettu, tulokset lähetettiin kahden viikon kuluessa liittoon. (Ampumakilpailuiden säännöt) Alaosastot asetettiin tulosten mukaan paremmuusjärjestykseen, ja tulokset olivat luettavissa Suomen Aliupseerista. Ensimmäiset kotiratakilpailut eivät vielä onnistuneet saamaan aliupseereita joukolla ampumaan. Ilmeisesti kilpailut pidettiin liian pian sääntöjen hyväksymisen jälkeen. Kilpailuihin osallistui ainoastaan viisi alaosastoa. (Suomen Aliupseeri 1930, n:o 8; Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1930)

Kotiratakilpailut osoittautuivat kuitenkin jo seuraavina vuosina yhdeksi liiton suurimmista tapahtumista. Osanottajamäärät kasvoivat vuosittain Aliupseeriliiton

jäsenkunnan myötä. Vuonna 1934 kotiratakilpailuissa kilpaili tuhat aliupseeria (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 16), ja vuonna 1937 osanottajia oli jo 1300 (Suomen Aliupseeri 1938, n:o 1).

Ammunnan henkilökohtaiset kilpailut

”Huomaa kaikesta, että alaosastoissa liiton ampuma tai muuta mestaruutta tai voittoa jossain liiton tai alaosastojen kilpailuissa kunnioitetaan jäsenten keskuudessa yhä enemmän”. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1932)

Ensimmäisten ammunnan kotiratakilpailuiden jälkeen järjestettiin jo saman vuoden syyskuussa Aliupseeriliiton henkilökohtaiset ammunnan mestaruuskilpailut. Kilpailut pidettiin Lahden alaosaston järjestäminä, puolustusvoimien ammunta- ja yleisurheilukilpailujen yhteydessä. (Suomen Aliupseeri 1930, n:o 9) Liitolla ei vielä tuolloin ollut varaa järjestää omia kilpailuja. Liitto halusi näin myös minimoida kerhojen ja aliupseerien matkakulut (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 4). Kilpailulajeina ensimmäisissä mestaruuskilpailuissa olivat samat kuin puolustusvoimien kilpailuissa: kouluammunta, kenttäammunta, pienoiskivääri, sotilaspistooli ja kaksintaisteluammunta. Mukana oli sata miestä kahdestatuhannesta mahdollisesta. (Huhta 1954, 115)

Ammuntakilpailuiden henkilökohtaiset osanottajamäärät kasvoivat kotiratakilpailuiden lailla vuosi vuodelta. Kilpailuiden säännöt vaihtelivat vuosikymmenen aikana: Uusia lajeja otettiin mukaan, ja joistakin vanhoista haluttiin päästä eroon. Sääntöjä oli muokkaamassa myös armeija. Armeijan tukea ampumamestaruuskilpailuille ei olisi tullut vuonna 1933, jos Aliupseeriliitto ei olisi muuttanut ammunnan sääntöjä armeijan mestaruuskilpailusääntöjen mukaisiksi (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1932 ja 1933).

Ammunnan suosiota vielä lisäsi ammunnan luokkamerkkien suorittaminen. Luokkamerkit saattoivat innostaa aliupseereita ampumaan entistä enemmän. Luokkamerkkien omistaminen saatettiin myös liittää aliupseerin työhön liittyväksi velvollisuudeksi. Nimimerkki V.H.:niemi Turusta ehdotti mestariampujan merkin saavuttamista ehdoksi koulutusaliupseerin ammattiin:

”Jokaisella koulutusaliupseeriksi pääsevällä tulisi olla mestariampujan titteli”.
(Suomen Aliupseeri 1934, n:o 13, 363)

Jussi Huhta Aliupseerikunnan historiikissa:

”Ampumatoimintaa ohjattiin ja tuettiin kerhoissa, alaosastoissa ja liitossa. Päämääränä oli, että jokainen koulutustehtävissä oleva aliupseeri olisi vähintään mestariluokan ampuja. Nimenomaan heidän saavutuksillaan oli ja tulee olemaan suuri merkitys”. (Huhta 1954, 115)

Aliupseeriammunnan haluttiin myös näkyvän kasarmin ulkopuolelle, muuhun yhteiskuntaan. Aliupseereissa oli hyviä ampujia, joista osa oli jäsenenä paikallisissa urheiluseuroissa. Aliupseeriliitto liittyi Suomen Ampujain liiton jäseneksi 1933, ja osallistui joukkueellaan vuosittain Suomen mestaruuskilpailuihin. (Suomen Aliupseeri 1936, n:o 18) Ensimmäisinä vuosina SM-kilpailuissa ei menestystä saatu, koska moni mies valitsi liiton sijasta kotipaikkakunnan urheiluseuran joukkueen. Tästä liiton ammunnassa vastanneet eivät pitäneet ja Suomen Aliupseerilehdessä esiintyikin kirjoittelua, joka moitti näitä pettureita. (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 17-18) Liiton joukkue sai myöhemmin kuitenkin arvostusta, ja aliupseereiden kesken syntyi kilpailua paikasta joukkueessa. Liitto sai jatkossa menestystä SM-kilpailuissa, mistä varsinkin pienet Ampujain liiton seurat olivat katkeria, sillä Aliupseeriliitto oli suuri verrattuna vapaaehtois pohjalta ponnistaviin seuroihin. (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 17-18)

Lajivalikoimaa lisätään harkiten

Ammunnalla liiton urheilulajina oli olemassa selkeä peruste: liiton urheilulajeiksi pyrittiin ottamaan sellaisia lajeja, jotka palvelivat myös sotilaallisia tarkoituksia (Huhta 1954, 114) Muiden liiton myöhemmin mukaan otettavien lajien sotilaallinen yhteys ei ehkä ollut näin selkeä. Yleisurheilu ja hiihto oli suunniteltu otettavaksi kilpailuohjelmaan jo Aliupseeriliiton ensimmäisenä toimintavuonna 1929, mutta liitolla ei ollut varaa järjestää kilpailuita. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1929) Seuraavana vuonna oli tarkoitus järjestää liiton yleisurheilu-, jalkapallo- ja pesäpallokilpailut, joista jouduttiin kuitenkin luopumaan, koska sääntöluonnoksia ei ehditty saada kesään mennessä valmiiksi (Suomen Aliupseeri 1930, n:o 12).

Vuonna 1931 jalkapallon ja pesäpallon sääntöluonnokset hyväksyttiin liiton vuosikokouksessa, ja oli aika saada ammunnan mestaruuskilpailujen seuraksi muita

lajeja. Ensimmäiset jalka- ja pesäpallomestaruudet miteltiin syksyllä 1931. Joukkueita jalkapalloon osallistui kuusi ja pesäpalloon kolmetoista. Pesä- ja jalkapallon mestaruuskilpailut järjestettiin vuosittain aina sotavuosiin asti. Pesäpallossa joukkueita oli mukana runsaasti. Viisi kertaa pesäpallomestaruudesta otteli yli kymmenen joukkuetta. Vuonna 1932 joukkueita oli mukana 18. Jalkapallossa suurin osanottajamäärä oli vuonna 1932, kolmetoista joukkuetta. (Suokas 1979, 238)

Vaikka varsinkin ammunta- ja hiihtokilpailut olivat osanottajamääriltään menestyksekkäitä, liitto ei kiirehtinyt ottamaan muita lajeja mestaruuskilpailuohjelmaansa. Taustalla olivat taloudelliset syyt (Suomen Aliupseeri 1935, n:o 11), ja toisaalta myös pelko siitä, että kilpailut eivät saa mestaruudelle soveltuvaa arvoa. Työnantajalta saatujen vapaiden maksuttomien kilpailumatkojen myötä saattoi toimintaa alkaa laajentaa. Vuonna 1935 mestaruuskilpailuohjelmaan lisättiin hiihto, jota oli suunniteltu otettavaksi mukaan jo liiton ensimmäisinä vuosina. Hiihdon lisäyksen yhteydessä pohdittiin myös uinnin ja yleisurheilun mukaan ottamista ohjelmaan. (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 17-18) Viipurissa vuonna 1935 pidetyt ensimmäiset hiihtomestaruuskilpailut osoittautuivat menestykseksi. Ampumahiihtoon osallistui 141 ja murtomaahiihtoon 137 aliupseeria. (Suomen Aliupseeri 1935, n:o 3-4) Hiihdossa ja ampumahiihdossa kilpailtiin yleisessä ja ikämiessarjassa (yli 35-vuotiaat), joiden lisäksi kilpailtiin joukkuekilpailussa. (Suomen Aliupseeri 1935, n:o 1; Hilska 1954, 128) Varsinkin säännöissä oli eroavaisuuksia tämän päivän ampumahiihtokilpailuihin. Kilpailuissa oli läsnä työnantajan ”henki”. Unto Hilska kuvaa ensimmäisten liiton ampumahiihtojen suoritusta:

”Ampumahiihdossa oli hiihtomatka noin 15 km. Ammunta suoritettiin noin 12 km:n verryttelytaipaleen, ns. lähestymisvaiheen jälkeen. Viisi laukausta 150 metrin matkalta rintakuviotauluihin ja tämän jälkeen hiihrettiin pikataival ns. taisteluvaihe. Loppuajaksi laskettiin 20 % verryttelytaipaleen ajasta ja pikataipaleen aika kokonaan. Kilpailupukuna oli kenttäreppu m/27 ja aseena kivääri m/28 sekä 5 kg:n painoinen selkäreppu. Ampumahiihdossa lähti matkalle 141 osanottajaa ja heistä 116 suoritti kilpailun loppuun”. (Hilska 1954, 128)

Hiihtokilpailujen suosio saattoi osaltaan rohkaista Aliupseeriliittoa ottamaan kilpailuohjelmaan mukaan yleisurheilun. Yleisurheilumestaruuskilpailut kilpailtiin ensi kerran vuonna 1937. Tätä päätöstä edesauttoi ratkaisevasti myös vääpeli Ilmari Salmisen voitto 10 000 metrin juoksussa Berliinin olympialaisissa vuonna 1936.

Syyskuussa 1936 Aliupseeriliiton johtokunta kokoontui Salmisen kotipaikkakunnalla Kouvolassa, jossa päätettiin, että yleisurheilu otetaan mukaan mestaruuskilpailuohjelmaan. Liiton puheenjohtaja Kaarlo Kaarla totesi urheilijoiden tason ja kilpailujen edellytykset riittäviksi:

” Yhä selvemmäksi on käynyt, että urheilijamme taso on noussut jo niin korkealle, että on aika ryhtyä järjestämään liiton omia yleisurheilumestaruuskilpailuja. Urheilumme ei lepää enää muutamien harvojen nimien varassa, vaan meillä alkaa olemaan sekä tasoa että huippua. Eduksemme muuttuneet olosuhteet, kuten esimerkiksi sotilasvirkamiesten litteransaantioikeus, mahdollistavat taloudellisestikin nykyhetkellä näiden kilpailuiden toimeenpanon. Ja kun urheilijat niitä itse haluavat, ei ole mitään syytä niiden epäämiseen. Muodostukoot tulevat aliupseeriston omat mestaruuskilpailut todellisiksi urheilujuhliksi, joilla on pysyvä arvo ja merkitys, ja joissa kamppaillaan voitosta veljellisessä sovussa oikean urheilumielen ja -hengen merkeissä”. (Suomen Aliupseeri 1936, n:o 18, 357)

Ensimmäiset yleisurheilukilpailut keräsivät yli sata osanottajaa, jota pidettiin hienona saavutuksena (Suomen Aliupseeri 1937, n:o 17). Yleisurheilun tarina mestaruuskilpailulajina jäi kuitenkin lyhyeksi, koska sota katkaisi niin yleisurheilun kuin muidenkin lajien mestaruuskilpailuiden järjestämisen.

3.3 Urheilun edunvalvontaa

Mestaruuskilpailuiden järjestämisen lisäksi Aliupseeriliitto pyrki ajamaan ammattikuntansa etuja suhteessa armeijaan. Jo ensimmäisenä toimintavuotenaan Aliupseeriliitto anoi sotaväen päälliköltä, että entistä enemmän aliupseereita komennettaisiin SVUL:n järjestämille urheiluohjaajakursseille, joissa annettiin urheilukoulutusta joukko-osastoissa varusmiesten kanssa palveleville henkilöille. (Aliupseeriliiton vuosikertomus 1929, 5)

Aliupseeriliitossa oltiin tietoisia myös upseerien saamasta ampumatoiminnan tuesta. (Suomen Aliupseeri 1932, n:o 17). Vuonna 1932 Aliupseeriliitto jätti puolustusministeriölle 20 000 markan anomuksen liiton ampumatoiminnan tukemiseksi. Tukea ei vielä ensimmäisen vuotena saatu, sotaväen päällikkö käski muuttaa liiton ammunnan mestaruuskilpailun säännöt armeijan mestaruuskilpailuiden tuen saamiseksi (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1932). Vuonna 1934 Aliupseeriliitto sai patruunoita puolustusvoimien taisteluvälineosastolta, joista osa käytettiin ammunnan

mestaruuskilpailuissa, ja osa myytiin jäsenistölle (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1934). Samana vuonna sotaväen päällikkö lahjoitti 8500 markkaa rahaa ammutimestaruuskilpailuiden palkintoihin (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 12).

Aliupseeriliitto anoi myös 1933 puolustusvoimien yleisesikunnalta niin sanottuja litteroita, maksuttomia kilpailumatkoja Aliupseeriliiton mestaruuskilpailuihin matkustavalle jäsenistölleen. Anomusta perusteltiin sillä, että puolustusvoimien kilpailuita ei kyseisenä vuonna järjestetä. Yleisesikunta vastasi anomukseen kieltävästi, mutta vastauksessa oli maininta, että yksittäisiä kilpailutapahtumia voidaan harkita tapaus tapaukselta. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1933) Vuonna 1934 yleisesikunta lupasi Aliupseeriliiton ampumamestaruuskilpailuihin matkustaville vapaat kuljetukset (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1934). Jokaista kilpailua varten tehtiin jatkossa vuosittain erillinen hakemus, ja vapaat matkat saatiin aina vuoteen 1938 asti, jolloin tuki lopetettiin (Suomen Aliupseeri 1938, n:o 11).

3.4 Urheilulla vahva asema aliupseerikerhoissa

Yksi Aliupseeriliiton kilpailutoiminnan kasvua ja laajentumisesta selittävä tekijä oli paikallisten, varuskunnallisten aliupseerikerhojen vahva urheilutoiminta. Urheilu saattoi monessa aliupseeriyhdistyksessä olla vahvin toimialue. Urheilun merkitys näkyi etenkin Aliupseerikerhojen kirjoituksissa Suomen Aliupseeri-lehdessä. Hämeenlinnan Aliupseerikerhosta nimetön kirjoittaja kirjoitti Suomen Aliupseeriin vuonna 1931 kerhonsa urheiluharrastuksesta:

”Lukuun ottamatta alaosaston naisten toimintaa on urheilu toistaiseksi ainoa yhdistävä side meidän miesten kesken. Hyvä niinkin. Urheilutoimikunta onkin kuulemani mukaan jo päättänyt seuraavasta yhteenotosta, ollen se hiihtoammunta. Entäs se valtava innostus! Äskettäin oli meillä kiväärkilpailut, ollen osanottajamäärä paikalla olevasta vahvuudesta melkein sata”. (Suomen Aliupseeri 1931, n:o 3, 52-53)

Santahaminan Viestipataljoona 1:n aliupseerikerhon kirjoittaja H.O.Lehtoranta oli tarkkaillut kerhon jäsenten harrastuksia, ja havaitsi urheilun olleen suosituin harrastus kerhon aliupseerien parissa:

” Kerhojen jäsenten yksittäisistä harrastuksista olen pannut merkille seuraavat: Urheilu (ylivoimaisesti etusijalla). Opiskelu. Musikaaliset harrastukset ja laulu. Kirjalliset harrastukset. Yhteiskunnalliset harrastukset (Vähimmän kiinnostuksen kohteena ja sen vuoksi viimeisenä, sillä eihän sotilas saa politikoida”. (Suomen Aliupseeri 1933, n:o 2-3, 27)

Kerhotoiminnassa saattoivat muut harrastusmuodot jäädä urheilun alle, urheilu saattoi innostaa aliupseereita enemmän kuin muu kerhotoiminta. Viipurin aliupseerikerhossa oli nimimerkki -M.P- huolestunut muusta kerhotoiminnasta:

”Nyt kun aliupseerikerhojemme toiminta jäsentensä ampumataidon ja ruumiinkulttuurin kohottamisen hyväksi on jo vakiintunut ja varmalla pohjalla, olisi syytä ryhtyä kiinnittämään enemmän huomiota kerhojen sisäisen hengen eheyttämiseen – Kylläkin tunnettua on, että toiminta aatteellisilla aloilla on paljon vaikeampaa kuin esimerkiksi ampuma- ja liikuntakasvatuksen alalla”. (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 4, 66)

Jotkut kerhoista ilmoittivat Suomen Aliupseerissa kerhojen vuosittain oteltujen kilpailuiden määrän. Esimerkiksi Tuusulan Aliupseerikerhon vuosikatsaus urheilutapahtumien määriin paljastaa, että Tuusulassakin on urheiltu kirjoituksen mukaan kiitettävästi:

”Kerhotoiminnassa ammunta ja urheilu vilkasta. Rahaa oli myös pistetty normaalia enemmän. Ampumakilpailuja 30, joissa yhteensä 537 osanottajaa. Luokkakokeissa 137 uutta luokkaa. Hiihtokilpailuja 4, uintikilpailuja 2, pyöräkilpailuja 1 ja yleisurheilukilpailuja 5”. (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 6, 124)

Urheilua harrastettiin runsaasti, ja lehdestä on luettavissa säännöllinen raportointi kerhon tai alaostaston tapahtumista, esimerkiksi Viipurin aliupseerikerhojen urheilukuulumiset olivat Suomen Aliupseerissa säännöllisesti esillä. Tiedottaminen lehteen saatettiin katsoa jopa jonkinlaiseksi velvollisuudeksi, kuten Vaasan aliupseerikerhon nimettömän kirjeenvaihtajan kirjoituksesta käy ilmi:

” Vaasan varuskunnan aliupseerikerho lienee ainoa liiton alaostasto, josta ei ole ollut minkäänlaista mainontaa meidän hyvän lehtemme palstoilla. Luulen, ettei suurin osa aliupseerikuntaamme ole näitä tietoja kaivannutkaan jo sen vuoksi, että olemme itse vaienneet syrjäisen varuskuntamme ”hiljaiselosta”. Syy tämän tapaiseen sanoisinko törkeään laiminlyöntiin on ensi kädessä etsittävässä pataljoonan aliupseeriston puutteellisesta suomen kielen taidosta sekä osaksi laimeasta kerhotoiminnasta. Kerho on ollut aktiivinen ammunnessa, jalkapallossa ja yleisurheilussa on ollut kova nimi”. (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 10-11, 187)

Urheilun kasvu aliupseerikerhojen toiminnassa teki tarpeelliseksi eriyttää urheilu oman toimikunnan alle. Näin säästettiin johtokunnan tai hallituksen voimavaroja muuhun kerhotoimintaan, ja urheilu kykeni kasvamaan siitä kiinnostuneiden keskuudessa. Muun muassa Viipurin aliupseeriyhdistyksessä perustettiin yhdistyksen yhteyteen erillinen urheilusta vastaava toimielin:

”Kun jonkinlaisen urheiluelimen perustaminen yhdistyksen alaosastoksi on käynyt tarpeelliseksi, koska johtokunnalla yhdistystoiminnan laajentuessa ei enää riitä tarpeeksi voimia urheilukasvatukseen syventämiseen ja laajentamiseen, kutsuttiin urheilua harrastavia yhdistyksen jäseniä yhteiseen kokoukseen Valkoiseen taloon 29.10.1936 keskustelemaan ja päättämään toimenpiteistä tässä suhteessa. Kokouksen yksimielisellä päätöksellä perustettiin VAY:n yhteyteen tällainen urheiluelin, jonka tarkempi suunnittelu jätettiin sitä varten valitulle sääntötoimikunnalle. Tässä toimikunnassa vääpeli Kaarla KKR:stä ja vääpeli Pöllänen RT 2:sta edustivat yleisurheilua ja uintia, vääpeli Vilska KTR 2:sta hiihtoa, vääpeli Peltonen RT 2:sta palloilua ja vääpeli Järvelä Huoltop:sta ammuntaa”. (Suomen Aliupseeri 1936, n:o 22-23, 487)

Ammunta sai arvostusta aliupseerikerhojen urheilulajina, johon kiinnitettiin usein eniten huomiota. Ammunta saatettiin kokea aliupseerin ammattitaidon mittarina, ja ammuntaan oli näin ollen panostettava. Nimimerkki YHS reserviupseerikoulun aliupseereiden kerhosta:

”Aliupseerikerho ei ollut menestynyt ammunnoissa – vuosien 1931-32 vaihteessa huomattiin. Oltiin huonoja verrattaessa toisten kerhojen toimintaan. Muutamat miehet huomasivatkin asian käyvän ”sotakoulukerholle” ennen pitkää aivan häpeäksi ja päättivät oikein tosissaan saada parannuksen aikaan. Asia otettiin uudelleen vuoden 1932 vuosikokouksessa esille, perustettiin ja valaistiin monelta puolelta, ja lopultakin saatiin enemmistön kannatus. Perustettiin uusi elin kerhon yhteyteen, urheilutoimikunta”. (Suomen Aliupseeri 1936, n:o 24, 546)

Aliupseerikerhojen lähettämät tulokset Suomen Aliupseeri-lehteen olivat 1930-luvulla useimmiten juuri amunnasta. Ammunnalla oli vaikeuksia varsinkin 1930-luvun alkupuolella, koska olosuhteet eivät olleet kasvaneen harrastuksen tasolla. Aseita ja patruunoita ei ollut aina riittävästi käytössä, ja ampumaratoja ei välttämättä ollut tarpeeksi (Huhta 1954, 114). Ongelmiin saatiin vähitellen kuitenkin ratkaisuja toisaalta puolustusvoimien tuen kautta, toisaalta kerholaisten oman innokkuuden ansiosta. Hämeenlinnassa ongelmaa tartuttiin jäsenten ostaessa omia ampuma-aseita:

” Mitään erikoisia aloitteita ei ole tehty, vaan ammattiin kuuluvaa aseenkäyttöä on palveluksen ulkopuolella sitä runsaammin harjoitettu. Harrastus kasvaa jatkuvasti, josta hyvänä todisteena on se, että kerhon jäsenet ovat hankkineet itselleen ampuma-aseita n. 23 000 Smk arvosta jo aikaisemmin hankittujen aseiden rinnalle. Tämä toimenpide rasittaa kutakin ostajaa, mutta se on ollut välttämätön, etenkin sen jälkeen kun valtion aseita ei enää ole saatavissa riittävästi käyttöön”. (Suomen Aliupseeri 1931, n:o 9, 152-153)

Aliupseerikerhot järjestivät kilpailuja monissa lajeissa. Useimmiten aliupseerikerhojen kirjoituksissa nousivat esille lajit, joissa Aliupseeriliitolla oli mestaruuskilpailut: ammunta, yleisurheilu ja hiihto. Suomen Aliupseeri-lehdessä on kuitenkin merkintöjä monista eri lajeista. Lajit saattoivat olla joukko-osastolle ominaisia, kuten esimerkiksi Kenttätykistörykmentin aliupseeriston harrastuksissa ratsastuksella oli keskeinen asema. Tykistö kun oli vielä 1930-luvulla hevosvetoista (Haukipohja 1948, 117). Polkupyöräpataljoonassa kilpailtiin pyöräilyammunnassa, ja vuonna 1936 pataljoonalaiset ehdottivat jopa lajia Aliupseeriliiton mestaruuskilpailulajiksi (Suomen Aliupseeri 1936, n:o 12). Joissakin joukko-osastoissa oli myös omia lajiratkaisuja: Huoltopataljoonassa oli aliupseerien keskuudessa nimimerkki -lko- :n mukaan omaperäinen moottoripyöräkilpailu:

”Jokasyksyinen merkkitapaus aliupseereillamme on ollut suunnistuskilpailu moottoripyörillä pimeässä n. 120-150 km matkalla S.O.K:n ja Helsingin suojeluskunnan lahjoittamista kiertopalkinnoista. Siinä ovat sotilasalivirkamies ajajana ja kanta-aliupseeri sivuvaunussa kartanlukijana saaneet yksissä neuvoin mahdollisimman oikein ajoin keinotella itsensä julkisille ja salaisille tarkastusasemille ja vihdoin maaliin”. (Suomen Aliupseeri 1934, n:o 1-2, 22)

Myöhemmin nämä omaperäiset lajit katosivat niitä harrastaneiden ihmisten mukana, tilalle saattoi tulla uusia ajalle ja joukko-osastolle ominaisia kilpailuita.

3.5 Kultavääpeli – ammattikunnalle mainetta

Aliupseeristossa oli 1930-luvulla monia valtakunnallisesti tunnettuja urheilijoita. Aliupseerit niittivät mitaleita kansallisissa kilpailuissa, varsinkin ammunassa. Kansainvälisissä ammunnan arvokilpailuissa menestyivät Ilmari Vilenius ja Osmo Rantala. Vääpeli Ilmari Vilenius sai vapaapistoolin MM-pronssia Lwowissa vuonna 1931. Kersantti Osmo Rantala saavutti MM-kultaa pienoiskiväärin polviasento - kilpailussa Granadassa, Espanjassa vuonna 1933, ja kuului vuonna 1935 Sveitsissä

pienoiskiväärin MM-kultaa saavuttaneeseen joukkueeseen. (Suomen Aliupseeri 1959, n:o 9-10)

Hiihdossa Rajakersantti ja Mannerheim-ristin ritari Olli Remes sai MM-pronssia Sollefteåssa vuonna 1934 hiihdon 50 kilometrin matkalla. (Suomen Aliupseeri 1959, n:o 9-10). Vuonna 1936 Remes oli mukana sotilaspartiohiihtojoukkueessa Garmisch-Partenkirchenissä. Suomen joukkue saavutti tuolloin olympiahopeaa. (Suokas 1979, 224)

Kuitenkin 1930-luvun tunnetuin aliupseeriurheilija oli vääpeli Ilmari Salminen. (Suomen Aliupseeri 1959, n:o 9-10) ”Kultavääpeliksi” julkisuudessa tituleeratus Salmisen urheilun kirkkain saavutus oli Berliinin olympialaisissa juostu 10 000 metrin kultamitali. Olympiakullan lisäksi Salminen saavutti kaksi Euroopan mestaruutta, ja yhden maailmanennätyksen 10 000 metrin juoksussa. (Suokas 1979, 230)

* Ilmari Salminen (21.9.1902-5.1.1986)

” Täytettyäni 20 vuotta menin suorittamaan asevelvollisuuttani Viipuriin. Täällä Jouduin varsinaisesti ensi kerran urheilun kanssa tekemisiin. Komppaniassa, johon kuuluin, oli 200 miestä, ja urheilutunnilla jouduimme juoksemaan noin kolmen kilometrin matkan, joka kiersi Papulanlahden ympäri. Maaliin tullessani olin jonkin verran edellä muita”. (Rantamaa 1954, 125)

Ilmari Salminen syntyi Elimäellä, talollisen poikana ja vanhimpana yhdeksänlapsisesta sisarussarjasta. Salminen sai innostuksen urheilemiseen asevelvollisuusaikana Viipurissa Karjalan kaartin rykmentissä. Komppania joutui usein juoksemaan Papulanlahden ympäri, ja Salminen huomasi hyvin pysyvänsä keulassa. Juokseminen tuntui mukavalta, mutta harjoittelu ei innostanut. Armeijasta palattuaan hän otti osaa kylien kesäjuhlien maantiejuoksuihin, mutta varsinainen säännöllinen harjoittelu alkoi vuonna 1930, jolloin Salminen muutti Korialle ja astui armeijan palvelukseen kanta-aliupseeriksi. (Suomen Aliupseeri 1942, n:o 19)

Tulokset paranivat nopeasti ja voittoja alkoi tulla. Ensimmäisen Euroopan mestaruuden Salminen sai Torinossa vuonna 1934. Ura huipentui vuoden 1936 Berliinin

olympiakilpailuihin, jossa Salminen juoksi 10 000 metrillä kirkkaimman mitalin Suomen saadessa juoksussa kolmoisvoiton. Tämän kultamitalin jälkeen kersanti Salmisesta tuli julkisuudessa ”kultavääpeli”. Salminen jatkoi olympiakullan jälkeen uraansa ja saavutti maailmanennätyksen 10 000 metrillä vuonna 1937, juoksuajan ollessa 30.05,6. Vuonna 1938 Salminen voitti vielä 36-vuotiaana Euroopan mestaruuden. Sotavuosista huolimatta Salminen jatkoi harjoituksia, ja saavutti menestystä rintamalla käydyissä sotamestaruuskilpailuissa. (Suomen Aliupseeri 1942, n:o 19)

Selostaja ja kirjailija Martti Jukola kuvasi Salmista sisukkaaksi suomalaiseksi:

”Salminen on ollut tyypillinen suomalainen kestävyysjuoksija, joka kerran alaansa innostuttuaan ottaa sen vakavasti ja joka hitaasti sekä milteipä ikämiehen kehityksen alkuun päästyään sitten säilyttää luotettavan kuntonsa vuosikausia. Ilmari Salmisen ponnistuksia päästä maailman valioluokkaan on ihailtava vielä siksi, että hän on elänyt niukoissa taloudellisissa oloissa ja elättänyt suurta perhettä, johon kuuluu vaimon lisäksi poika sekä kolme tytärtä. Eikä suomen armeijan aliupseerin palkassa ole juuri hurraamisen aihetta. Mutta toiselta puolelta juuri sellaiset olot kasvattavat rautaisia luonteita, jotka ovat suurten voittojen ja urheilumaineen edellytyksenä”.(Suomen Aliupseeri 1942, n:o 19, 358)

4. Sodan tuulista urheilun yhteen (1945-1960)

4.1 Sota oli viedä pohjan toiminnalta

”Sitten viime vuosikokouksen ovat lukuisat kerhot ja alaosastot menettäneet toimi- ja kotipaikkansa ja liitto keskuspaikkansa Viipurin. Näiden menetettyjen alaosastojen edustajia tervehditään täällä vuosikokouksessa lämpimällä myötätunnolla. Sota on vaatinut raskaita uhreja. Noin 170 vakinaiseen alipäällystöön kuuluvaa antoi henkensä isänmaan puolesta, heidän joukossaan useita aliupseerikunnan luottamus- ja toimihenkilöitä. Heidän lisäksi monet ovat saaneet pysyviä vammoja menettäen terveytensä ja työkykynsä. Aineelliset menetykset ovat jäsenistöllä ja liitolla huomattavan suuret. Olosuhteet kohdallamme ovat näin ollen kaikin puolin toiset kuin ennen sotaa vallinneet”.

Aliupseeriliiton puheenjohtajan Kaarlo Kaarlan puhe Aliupseeriliiton vuosikokouksessa vuonna 11.5.1941 osoitti Aliupseerikunnan kohdanneen vaikeat koettelemukset jo talvisodan aikana: useita aliupseereita oli saanut sodassa surmansa ja kerho- ja liittotoiminta kärsi tuntuvia menetyksiä. Väli rauhan aikana toimintaa yritettiin puhalttaa uudelleen henkiin: muun muassa Aliupseeriliitto yritti järjestää yleisurheilumestaruuskilpailut vuonna 1941, mutta uusi sota ehti ensin ja kisat jäivät pitämättä. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1941-1945)

Uudelleen käynnistynyt sota hankaloitti lisää vallinnutta tilannetta, yhä useampi aliupseeri vammautui tai sai surmansa. Aliupseerit hajautuivat rintamalle, eikä yhteinen toiminta ollut sodan aikana mahdollista. Sota-ajan toiminnan vaikeutta muistelee vuosina 1941-1945 Aliupseeriliiton puheenjohtajana toiminut Mikko Sarvilahti:

”Kun puolustusvoimamme vuoden 1939 sodan uhkavaiheessa pantiin liikekannalle, joutui myös vakinaisen väen alipäällystö harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta jättämän vakinaiset sijoituspaikkansa. Näin katkesivat Sauli:n toimihenkilöiden väliset yhteydet. Sodanaikaisissa olosuhteissa tosin ei muutenkaan olisi ollut mahdollisuutta siihen voimaperäiseen ja monipuoliseen yhteistoimintaan, jota alipäällystö rauhan vuosina suoritti ammattikuntansa kehityspyrkimystensä hyväksi”. (Saloila 1954, 52)

Sodan päätyttyä vuonna 1944 aliupseeristolla oli edessä aliupseerikerho- ja liittotoiminnan uudelleen aloittaminen. Toiminnan aloittamista hankaloitti traagisten ihmiskohtaloiden lisäksi se, että monia vanhoja aliupseereita oli ylennetty upseereiksi sotavuosien aikana. Näin tieto- ja taito yhdistystoiminnasta oli siirtynyt upseerikunnan

huomaan. Heti sodan jälkeen ei myöskään vapaa-aikaa välttämättä ollut liiemmin aliupseeritoimintaan. Sodasta palanneet aliupseerit perustivat perheitä ja pyrkivät saamaan muutenkin elämänsä normalisoitua. Aikaa oli riitettävä niin yhteiskunnan kuin oman elämän rakentamiseenkin (Toimiupseeri 1977, n:o 8). Monet entiset aliupseerit saattoivat myös suuntautua sodan jälkeen muille aloille, koska puolustusvoimien palkkaus ei ollut täysin kilpailukykyinen muiden alojen kanssa. (Sauli 1946, n:o 10).

Suomen Aliupseeriliiton aineelliset menetykset olivat sodassa huomattavat. Liiton Viipurissa sijainneet toimitila ja arkisto tuhoutuivat (Suokas 1979, 62). Sodan jälkeen myös Suomen Aliupseeri -lehti jouduttiin lakkauttamaan, koska lehteä julkaissut kustannusyhtiö Säilä joutui taloudellisiin vaikeuksiin (Suokas 1979, 84). Liitolla oli myös taloudellisia ongelmia, koska rahoja ei ollut tallella. Jäsenmaksujakaan ei toimintaan heti sodan jälkeen saatu, koska kerhot eivät olleet vielä liittyneet liittoon. Vuoden 1946 lopussa liiton jäsenenä ei ollut vielä yhtäkään kerhoa. (Tarkkanen 1994, 152-153)

Aliupseereiden paikallinen kerhotoiminta oli sodan jälkeen uudelleen organisoitumassa. Aliupseeriliiton ja aliupseerikerhojen luottamushenkilöiden oli pohdittava, millä aliupseerit saataisiin kiinnostumaan sekä paikalliseen että valtakunnalliseen aliupseeritoimintaan. Yhdeksi kiinnostuksen herättäjäksi nostettiin jälleen urheilu. Urheilu oli ollut ennen sotavuosia aliupseereiden innostaja sekä kerho- että liittotoimintaan. Sodan jälkeisinä vuosina 1946-1950 Aliupseeriliiton puheenjohtaja toiminut Leevi Laakso korosti Toimiupseeri-lehden haastattelussa urheilun, varsinkin ammunnan sodan jälkeistä merkitystä aliupseerien yhdistäjänä:

”Sodan jälkeen oli omat ongelmansa saada jäsenistö kiinnostumaan liiton asioista. Itse kullakin oli tekemistä henkilökohtaisten ja perheen asioiden saattamiseksi oikeille raiteilleen. Ampumaurheilu oli ainoa tapa saada jäsenistö liiton toimintaan mukaan”. (Toimiupseeri 1979, n:o 8, 16)

Liitto- ja kerhotoiminta saatiin käynnistettyä, vaikka vaikeudet olivat sekä paikallisia, että laajasti yhteiskunnallisia. Vaikka vielä vuoden 1946 lopussa liitolla ei ollut yhtäkään jäsenkerhoa (Tarkkanen 1994, 153), niin jo seuraavana vuonna oli 68 alaosastoa liittynyt liiton jäseneksi, yhteensä 4459 aliupseeria. Jäsenmäärä kasvoi

edelleen siirryttäessä 1950-luvulle: vuonna 1952 liitossa oli jo 69 alaosastoa ja 5022 jäsentä.

4.2 Aliupseerit urheilukilpailuilla järjestötoimintaan

Hannu Itkosen (1991) mukaan vielä sotien jälkeenkin suomalaisen liikuntakulttuurin avainsana oli kilpailullisuus, ja kilpailuiden tuomaa menestystä arvostettiin (Itkonen 1991, 190). Sodan jälkeisessä Aliupseeriliiton urheilutoiminnassa kilpailu oli vallitseva urheilutoiminnan muoto. Mestaruuskilpailuperinne aloitettiin uudelleen sen ollessa katkettua sodan ajaksi. Uutena piirteenä sodan jälkeisessä aliupseerien urheilutoiminnassa oli otteluiden yleistyminen kilpailumuotona. Aliupseeriliitto aloitti Upseereiden ampumayhdistyksen kanssa vuosittaiset liitto-ottelut ammunnessa ja suunnistuksessa. Myös Aliupseerikerhoissa naapurikerhojen kanssa mitellyt ottelut tulivat yhä näkyvämmäksi osaksi kerhojen kilpailutoimintaa.

Aliupseeriliiton urheilutoiminta oli muun liittotoiminnan lailla ollut sodan aikana pysähdyksissä. Sodan jälkeen vuonna 1945 Aliupseeriliittoon perustettiin kilpailutoimikunta suunnittelemaan mestaruuskilpailuja. Jo samana vuonna Aliupseeriliitto anoi armeijalta lupaa saada järjestää liiton ampumamestaruuskilpailut. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1945-1946) Toimi saattoi olla hieman kyseenalainen, koska ammunnan harrastus ei välttämättä ollut ajalle myönteinen. Laajan aseiden kätkenän paljastuminen ei suosinut aseharrastusta. Suomen Ampujain Liitto oli lakkautusuhan alla, ja Aliupseeriliittokaan ei liittynyt Suomen Ampumaliittoon lakkauttamisuhan vuoksi vuonna 1946. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1945-1946) Aliupseerit eivät kuitenkaan ammunnan ongelmista piitanneet, vaan ajoivat ammuntaa urheilutoimintaansa. Ensimmäiset sodan jälkeiset Aliupseeriliiton mestaruuskilpailut aloitettiin hiihdon mestaruuskilpailuilla Lahdessa 17.2.1946. (Sauli 1946, n:o 1) Samana vuonna pidettiin myös suunnistuksen ja ammunnan mestaruuskilpailut, sekä ammunnan kotiratakilpailut. (Sauli 1946, n:o 1,7 ja 8)

Kotiratakilpailut

Kotimestaruuskilpailut oli ollut liiton suosituin tapahtuma ennen sotia. Ensimmäisiin sodanjälkeisiin liiton mestaruuskilpailuihin vuonna 1946 osallistui 1104 ampujaa,

vaikka olosuhteet ammunhalle eivät olleet liiton puheenjohtaja Leevi Laakson mukaan parhaat mahdolliset:

”Osanotto kilpailuihin oli ilahduttavan runsasta, sillä niissä oli kaikkiaan 1104 ampujaa. Vähimmin oli osanottajia pienoiskiväärakilpailuissa. Patruunapula ja kiväärien puute vaikuttaa. Eräät pienimmät kerhot olivat saaneet jäseniään ampumaradalle yli 80 % vahvuudestaan, saavutusta on pidettävä loistavana. Olivatpa eräät suurimmatkin kerhot saaneet 30-40% jäsenistään ampumaan. Tämä osoittaa edelleenkin innostusta ampumaurheiluun”. (Sauli 1946, n:o 7, 175)

Vaikka ensimmäiset kotiratakilpailut keräsivät aliupseereita kiitettävästi yhteen, ei kilpailuiden tulevaisuus ollut yhtä ruusuinen: viisikymmentäluvun loppua kohti mentäessä kilpailuihin osallistuminen ei innostanut entisen lailla. Syvin notkahdus oli vuonna 1956, jolloin kilpailuihin osallistui ainoastaan 459 aliupseeria (Aliupseeri 1956, n:o 11-12). Kotiratakilpailuja pyrittiin elvyttämään liiton hallituksen taholta, ottamalla muun muassa osanottomaksu pois (Hallituksen kokous 15.12.1956). Sekään ei tuonut helpotusta osanottajamääriin kuin muutamaksi vuodeksi. Kotiratakilpailut lopetettiin vuonna 1962 vuosikokouksen päätöksellä (Aliupseeri 1962, n:o 3-4).

Ammunnan henkilökohtaiset mestaruuskilpailut

Ampumamestaruuskilpailuiden järjestäminen aloitettiin vuonna 1946 Kouvolassa. Ammunta nousi taas suosituksi mestaruuskilpailulajiksi. Seuraavana vuonna osanottajia oli jo 300 ja 50 kerhoa oli edustettuna (Sauli 1947, n:o 6). Mestaruuskilpailujen nähtiin kasvaneen liiaksi, ja liiton johtokunta päätti kokouksessaan 14.12.1947 rajoittaa mestaruuskilpailuihin osallistumista neljään henkilöön kerhoa ja lajia kohti. Kuitenkin siten, että mestariluokan erikoismerkin omaava saattoi osallistua lajissaan rajoituksetta. (Johtokunnan pöytäkirja 14.12.1947) Rajoitukset eivät tehonneet ja mestaruuskilpailuihin osallistui entistä enemmän ampujia. Mikkelin ampumamestaruuskilpailuissa oli mukana 263 mestariluokan ampujaa (Sauli 1951, n:o 6). Taas oltiin uusien supistamisten rajoilla. Vuonna 1952 huolestunut nimetön kirjoittaja toteaa:

”Nämä mestaruuskilpailut ovat saaneet niin valtavat mittasuhteet, että oltaneen pakotettu harkitsemaan supistuksia osanottajamääriin nähden. Kilpailuita ei pystytä järjestämään kuin kolmessa varuskunnassa”. (Sauli 1952, n:o 5, 122)

Samat ongelmat kohdattiin vielä vuonna 1955:

”Ampumaurheilun mestaruuskilpailujen osanottoa on ollut pakko ryhtyä rajoittamaan riittävän suurien ampumaratojen vähyyden takia. Samasta syystä on ollut epäkohta, että samat varuskunnat ovat järjestäneet kilpailuita” (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1955)

Ongelmat ratkesivat myöhempinä vuosina ampujien hieman vähentyessä. Ammunta pysyi kuitenkin suosittuna mestaruuskilpailulajina.

Muut mestaruuskilpailulajit

Suunnistus otettiin Aliupseeriliiton mestaruuskilpailuohjelmaan mukaan vuonna 1946. Suunnistusta oli harrastettu aliupseerikerhoissa jo ennen sotia, mutta Aliupseeriliiton mestaruuskilpailuohjelmaan sitä ei oltu otettu. Suunnistus keräsi heti ensimmäisissä mestaruuskilpailuissa 217 osanottajaa ja 34 kerhoa (Sauli 1946, n:o 6). Suunnistuksen henkilökohtaisista kilpailuista tuli vuosittainen perinne. Kilpailut pidettiin itsenäisinä Aliupseeriliiton mestaruuskilpailuina vuoteen 1950, jolloin ne liitettiin puolustusvoimien kilpailujen yhteydessä pidettäviksi. Puolustusvoimien kilpailujen yhteydessä ne olivat aina vuoteen 1966 saakka. (Suokas 1979, 232)

Suunnistamiskilpailujen rinnalle otettiin vuonna 1949 myös suunnistamisratojen suunnittelukilpailu eli ratamestaruuskilpailu. Kilpailun tarkoituksena oli pitää suunnistajat kilpailukausien välillä kartan tuntumassa ja kehittää ratamestareita suunnistusratojen suunnittelussa. Ratamestaruuskilpailut vakiinnuttivat asemansa mestaruuskilpailuohjelmassa. (Suokas 1979, 232)

Myös shakkia oli pelattu aliupseerikerhoissa ennen sotia. Sotien jälkeen Luonetjärven Alipäällystökerho teki aloitteen liiton shakkimestaruuskilpailuiden järjestämiseksi. Luonetjärvellä tuohon aikaan pelaajia oli 50-60. Liiton johto suhtautui esitykseen myönteisesti, ja ensimmäiset liiton shakkimestaruudet miteltiin Luonetjärvellä 1947. Shakkimestaruuskilpailuista syntyi vuosittainen tapahtuma, joka ei kuitenkaan saanut massoja liikkeelle. Osallistumisennätys oli vuonna 1956 ja 1959, jolloin kisoihin

osallistui 25 pelaajaa (Aliupseeri 1968, n:o 11-12). Kisoja pidettiin yleensä A- ja B-sarjoissa.

Yleisurheilu oli ollut mestaruuskilpailuohjelmassa mukana ennen sotia, ja se koettiin tärkeäksi liiton urheilumuodoksi. Vuonna 1949 Yleisurheilua yritettiin mukaan liitto-ottelu muodossa, mutta tehtyjen kyselyiden mukaan kilpailuihin ei ollut osallistujien puolelta riittävästi kiinnostusta. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1949) Vuonna 1951 Aliupseeriliiton yleisurheilumestaruuksista kilpailtiin puolustusvoimien kisojen yhteydessä Lahdessa. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1951; Sauli 1951, n:o 9) Kilpailujen pitäminen jäi yhteen kertaan, yleisurheilua vaivasivat vuoden 1953 toimintakertomuksen mukaan vähäinen kilpailijamäärä sekä ajan ja rahan puute:

”Liiton kilpailuohjelmaan ei ole voitu ottaa yleisurheilua. Tämä johtuu varusmiesten lyhyestä palvelusajasta, jolloin koulutusohjelmat ovat mahdollisimman tiiviitä, eikä näin ollen sopivaa aikaa kyseisten kilpailuiden pitämiselle ole saatu. Lisäksi ne tulisivat kalliiksi, kun vapaita rautatiematkoja ei tarkoitusta varten ole myönnetty” (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1953)

Hiihdossa ja ampumahiihdossa miteltiin ensimmäiset sodanjälkeiset mestaruudet vuonna 1946. Osanottajia ensimmäisessä kilpailuissa oli yhteensä 117. (Sauli 1946, n:o 2) Jo seuraavana vuonna talvikilpailuksi kutsuttu hiihdon ja ampumahiihdon yhteinen tapahtuma tuli suosituksi aliupseerien kohtaamispaikaksi, vuoden 1947 kilpailut keräsivät yhteen 265 aliupseeria (Sauli 1947, n:o 3). Hiihto säilyi suosittuna mestaruuskilpailulajina, ja hiihdon tärkeyttä korostettiin ammunnan lailla aliupseerin perusammattitaitona. Näin vääpeli Valleman aiheesta Aliupseeri-lehdessä:

”Pystyäkseen tehokkaasti kouluttamaan alaisiaan tulee varusmieskouluttajana olevan kanta-aliupseeriston omata myös hyvä hiihtotaito, ja kyky opettaa sitä alaisilleen. Onhan varusmiespalvelustaan suorittavat miehet parhainta hiihtäjäänainesta, joiden joukosta eturivin hiihtäjät kohoavat. Useimmat heistä saavat pohjakoulutuksensa ja alkusykyksensä juuri varusmiesaikana”. (Aliupseeri 1956, n:o 2, 44)

Lentopallomestaruuskilpailut aloitettiin vuonna 1957 (Aliupseeri 1957, n:o 8) Mukana oli kahdeksan joukkuetta. Lentopallo säilytti asemansa vuoteen 1962 asti, jolloin laji lakkautettiin, koska laji aiheutti huomattavia kuluja osallistuville kerhoille. (Hallitus 4/1962)

Kolmiottelu oli viisikymmentäluvulla Aliupseeriliiton kilpailuohjelmassa. Laji otettiin mukaan kilpailuohjelmaan kokeilumielessä vuonna 1953 (Aliupseeriliiton toimintakertomus 1953). Laji lopetettiin kuitenkin vuonna 1956, koska osanottajia ei ollut liiton hallituksen mielestä tarpeeksi (Hallituksen kokous 21.-22.1.1956).

4.3 Upseerien kanssa kilpasille

Sodan jälkeen aliupseeriston ja upseeriston välillä olleet kitkat saattoivat osaltaan laueta, ja yhteistoiminnalle oli tullut paremmat mahdollisuudet. Aliupseeriliiton puheenjohtajana vuosina 1946-1950 toiminut Leevi Laakso muisteli sodan vaikutusta yhteistyötä edistäneenä tekijänä:

”Haluan vielä puhua vähän suhteesta upseeri-aliupseeri. Sodan jälkeen tuossa suhteessa tapahtui perusteellinen muutos. Esimerkiksi Santahaminassa rykmentissäni ei ollut yhtään sellaista upseeria jonka kanssa en olisi ollut sinut. Sota oli tasoittanut luokkarajat, kun oli huomattu että sodassa eivät auta sotilasarvot vaan teot. Yhteistoimintaakin oli paljon. Puutteetkin olivat yhteiset”.
(Tarkkanen 1994, 154)

Molempien ammattikuntien asema tarvitsi sodan päätyttyä kohennusta, ja sitä lähdettiin hakemaan yhdessä tuumin. Upseerien ja aliupseerien yhteinen lähetystö teki vuonna 1946 vierailun puolustusvoimain komentajan, puolustusministerin ja presidentin luokse, ja toi esille ammattikuntiansa ongelmat. Lähetystö kiinnitti huomiota ammattisotilaiden huonoon taloudelliseen asemaan. Erityisinä epäkohtina olivat huono palkkaus ja sen lisäksi lapsi- ja virkapukuavustusten pienuus ja luontoisetujen vähäisyys.(Tarkkanen 1994, 102,154)

Aloitettu yhteistyö Upseeriliiton kanssa laajeni myös urheilun pariin. Aliupseeriliitto teki vuonna 1946 aloitteen yhteisestä ammuntaottelusta upseereiden ja aliupseereiden välillä. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1946-1947) Liitto-otteluksi kutsutulla kilpailulla haluttiin kilpailukosketusta upseereihin, ja haluttiin myös kilpailla entisissä sotilaallisissa ammuntaalajeissa. (Aliupseeri 1955, n:o 6-7) Upseereiden Ampumayhdistyksen ja Suomen Aliupseeriliiton (UAY-SAUL) väliset ammunnan ottelut aloitettiin vuonna 1946, ja liitto-otteluksi kutsutusta tapahtumasta tuli vuosittainen. Kahtena ensimmäisenä vuotena ottelu suoritettiin kymmenmiehisin

joukkuein, UAY:n voittaessa molemmat koitokset. (Aliupseeri 1955, n:o 8) Tappiota puitiin Saulissa, ja tappion syy oli kirjoituksissa selvä: upseerit olivat sodan aikaisin ylennyksin saaneet hyvät aliupseeriampujat riviinsä, ja moni pätevä aliupseeriampuja oli eronnut sodan jälkeen ammatistaan (Sauli 1946, n:o 10). Vuonna 1948 oteltiin ensimmäisen kerran 25 miehen yhteistuloksella, ja kilpailu päättyi suuremman liiton ampujien, aliupseereiden voittoon. Upseerit voittivat vielä vuonna 1949, jonka jälkeen aliupseerit hallitsivat laajemmalla jäsenistöllä vuosittaista ottelua.

4.4. Parhaat saavat palkinnon

Vuonna 1951 Aliupseeriliiton hallituksen aloitteesta alettiin palkita vuosittain Aliupseeriliiton parhaita urheilijoita. Parhaan urheilijan nimeämisellä pyrittiin ylläpitämään ja laajentamaan urheiluinnostusta aliupseerien keskuudessa. Nimityksen lisäksi parhaalle urheilijalle annettiin muistolahja ja kunniakirja. (Suokas 1979, 240) Liiton parhaat urheilijat vuosina 1951-1999 ovat tämän työn liitteessä.

Ensimmäisinä vuosina säännöissä oli pykälä, jonka mukaan sama henkilö voitiin nimetä vain kerran Aliupseeriliiton parhaaksi urheilijaksi. Jo muutaman vuoden päästä ilmeni, että tasokkaat urheilijat on pystyttävä palkitsemaan parhaaksi useammin. Vuonna 1957 sääntöjä muutettiin siten, että sama henkilö saattoi saada nimityksen useamminkin. (emt, 240)

4.5 Urheilun edunvalvontaa

Sodan jälkeen Aliupseeriliitto anoi entiseen tapaansa armeijalta varoja mestaruuskilpailutoimintaansa varten. Tukea saatiin jo heti ensimmäisiin ampumamestaruuskilpailuihin. Tuki tuli mestaruuskilpailuihin patruunoiden muodossa. Seuraavina vuosina Aliupseeriliitto sai puolustusvoimilta rahallista ja materiaalista avustusta ammuntatoiminnalle. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1954)

Ennen sotaa Aliupseeriliiton jäsenet olivat saaneet vapaat matkat mestaruuskilpailuihin erillisellä anomuksella. Vuonna 1948 puolustusvoimat myönsi liiton mestaruuskilpailuihin matkustaville vapaat matkat, edellyttäen että henkilö oli saavuttanut edellisessä mestaruuskilpailuissa erillisen minimipistemäärän. Ainoa

Aliupseeriliiton mestaruuskilpailu, johon puolustusvoimat eivät vapaamatkasääntöä hyväksynyt oli shakkimestaruuskilpailut. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1947)

4.6 Urheilu aliupseerikerhoissa

Aliupseereilla oli sodan jälkeen edessään kerhotoiminnan uudelleen rakentaminen. Monet kerhot olivat sodan aikana menettäneet toimipaikkansa, ja osan jäsenistöänsä. (Suokas 1979, 62) Kerhoilla saattoi siis olla vastassa tilanne, jonka aliupseerikunta oli kokenut 1920-luvulla: toiminta oli aloitettava lähes tyhjästä. Kerhotoiminta käynnistyi uudelleen, ja varmasti helpommin, sillä aliupseerien asema varuskunnassa ja puolustusvoimissa oli kuitenkin vakinaisempi kuin ammattikunnan muotoutuessa 1920-luvulla.

Aliupseerikerhoja perustettiin uudelleen ja kerhotoiminta käynnistyi eri puolilla maata. Paikalliset urheilutoimikunnat saivat taas monet aliupseerit liikkeelle, ja urheilu sai ison roolin yhdistysten toiminnassa. Esimerkiksi Kouvolan Alipäällystökerhon urheilutoimintaa oli laajennettava vuonna 1947 kasvaneen harrastajajoukon myötä:

”Erittäin suuri huomio kerhotoiminnassa on pantu jäsenistön fyysillisen kunnan kehittämiseen. Jo vuonna 1947 oli kerhon urheilu- ja ampumatoiminta paisunut niin laajaksi, että sen hoitaminen yhdelle toimikunnalle kävi ylivoimaiseksi. Katsottiin tarpeelliseksi perustaa erikseen ampumatoimikunta, joka huolehtii amunnasta ja erikseen urheilutoimikunta urheilutoimintaa varten. Viimeksi mainittuun kuuluu nykyisin hiihto- ja suunnistus- sekä urheilu- ja palloilujaostot. Molemmille toimikunnille on vuosittain myönnetty käyttövaroja mk 50 000:- eli yhteensä mk 100 000:- ja ne on käytetty viimeistä markkaa myöten”. (Aliupseeri 1955, n:o 1, 9)

Kaikkia kerhojen jäseniä urheilutoiminta ei kuitenkaan kiinnostanut. Varsinkin nuoret aliupseerit saattoivat vieroksua sodan jälkeistä urheilutoimintaa. Luonetjärven Alipäällystökerhon urheilutoimikunnan puheenjohtaja Yrjö Sankala kaipaili vuonna 1949 reippain sanoin nuoria mukaan kilpailutoimintaan:

”Täytyy toisen kerran kysyä, missä vika on kun nuorempaa ikäluokkaa ei saada mukaan kilpailuun! Miehetän ovat nuoria ja riuskoja, mutta innostus tuntuu kerta kaikkiaan olevan poissa”. (Liimatainen 1992, 163)

Myös Aliupseerilehdessä aliupseerikerhoja kehoitettiin järjestämään nuorille aliupseereille erillisiä sarjoja, jotta heidät saataisiin mukaan urheilutoimintaan (Sauli 1948, n:o 1). Aliupseerikerhot tekivät uusia ratkaisuja saadakseen uutta verta, ja uusia toimijoita. Uusia lajeja otettiin mukaan. Sarjoja perustettiin. Helsingin alipäällystökerhossa toimeenpantiin sodan jälkeisinä vuosina kilpailuja sodissa haavoittuneille invalideille. Muita sarjoja Helsingissä olivat: yleinen, ikämies eli yli 35-vuotiaat ja yli-ikämiessarja. (Lilja 1978, 69) Myös urheilukilpailuiden palkintoihin saatettiin panostaa, muun muassa Luonetjärvellä kerhojen sisäistä aktiviteettia pyrittiin nostattamaan rahapalkinnoin (Liimatainen 1992, 152).

Urheilutoiminnan luonne oli jakautumassa. Varsinkaan yksilökilpailu ei välttämättä innostanut kaikkia aliupseereita, vaikka se vanhempien aliupseerien parissa koettiin usein tärkeäksi. Yksilöurheilu saatettiin kokea ”valioiden” toiminnaksi, totiseksi touhuksi. Ylivääpeli V. Kaijanen pyrki vuoden 1959 Helsingin Alipäällistöyhdistyksen vuosikertomuksessa tuomaan esille ajatuksen, että yhdistyksen urheilutoiminnassa heikonkaan ei tarvitse hävetä:

”Urheilutoimintamme tarkoituksena ei ole kehittää jäsenistä mitään valioita urheilun alalla. Sen vuoksi ei kenenkään tarvitse hävetä vyötärönsä kolminumeroista ympäröimättä eikä sitä ettei onnistu pääsemään tuloluettelon kärkeen”. (Lilja 1978, 69)

Tulosurheilukulttuuri oli menettämässä suosiotaan. Oli löydettävä uudenlaisia urheilutoimintamuotoja, joilla väki saataisiin innostettua urheiluun. Yksilöurheilun rinnalle tulikin yhä näkyvämmäksi kerhotoimintamuodoksi leikkimielisemmin käydyt aliupseerikerhojen tai muiden yhteisöjen väliset ottelut.

Ottelut perinteeksi

Aliupseereiden keskinäisiä urheiluotteluita oli mitelty jo ennen sotaa, mutta sodan jälkeen kerhojen historioissa ja Aliupseerilehdessä ottelut näkyivät yhä selkeämmin. Otteluilla saattoi olla hieman leikkisämpi ote, jolloin urheiluun oli helpompi tulla mukaan. Ottelut saattoivat sisältää monia eri urheilulajeja, ja erikoislajeja.

Muun muassa Lappeenrannan Tykistöalipäällystökerhon ottelu Mikkelin alipäällystökerhon kanssa tapahtui varsin leikkisin mielin:

” Saimme Lappeenrannan Tykistöalipäällystökerholle kutsukirjeen Mikkelin Alipäällystökerhosta lokakuun puolivälissä, jossa leikkisä haaste kutsui meidät ”maaotteluun” kahden suur-kerhon kesken. Haasteeseen vastasimme ”leikiten” myöntävästi, tosin pelkäsimme saavamme kovasti ”rökkiin” kun luimme pitemmälle kutsua, sillä sen sisältö oli kovasti monipuolinen ja koska tiesimme mikkeliiläiset tekijöiksi juuri ”potkupallopelissä” missä Jantusen Matin kerrottiin 25 vuoden kokemuksen perusteella toimivansa menestyksellisesti keskushyökkääjänä ja maalissa itse kerhon puheenjohtaja Kantelin, joka toistasatakiloisena jättiläisenä sulkee koko portin.

Niinpä sitten lähdimme matkaan sunnuntaina 28.10.1951 klo 5 linja-autolla, joka yllättävästi oli vaihtunut yöaikana ”myrkkypussiin”, mikä tiesi sitä, että heikkohermoiset saavat pahoinvointikohtauksia, kuten tapahtuikin pitkin matkaa. Sitä emme ole vielä tähän päivään mennessä saaneet selville oliko mikkeliiläisten sormet pelissä moiseen ”norrankatkeamiseen” ettei linja-autoa saatu liikkeelle, kuten oli sovittu.

Kilpailujoukkueen muodosti 15 aliupseeria, mistä valittiin jalkapallojoukkue 11 miestä, 7 ampujaa molempiin sot.pist., 7 ”sprinterä” 100 metrille ja 7 kuulantyyöntäjää. Joukkue tulokset laskettiin siten, että pienimmän sijaluvun saanut kerho voittaa. Jalkapallo-ottelusta voittaja saa sijaluvuksi 0 ja hävinnyt 5”. (Sauli 1951, n:o 11-12, 266)

Otteluissa saattoi olla edustettuna monta eri aliupseerikerhoa, ja otteluiden luonteeseen kuului useasti sosiaalisten suhteiden ylläpito, otteluiden jälkeen saattoi olla yhteinen illanvietto. Otteluihin lähdettiin useasti myös perheen tai vaimon kanssa, varsinkin aliupseereiden naisten toiminta oli monta kertaa yhdistetty otteluihin, ja naiset saattoivat itsekin pelata miesten otteluiden yhteydessä. Esimerkiksi Parolassa kilpailtiin useampien kerhojen välisiä otteluita, joissa naisille oli järjestetty lentopalloa:

”Ns. ”neljän kerhon” suunnistuskilpailut aloitettiin vuonna 1948. Alussa oli mukana Lahden, Tampereen, Hämeenlinnan varuskunnan ja Parolan Alipäällystökerhot. Ensimmäisen kilpailun järjesti Parolan Alipäällystökerho 27.6.1948. Kilpaan sai silloisten sääntöjen mukaan osallistua enintään 10 osanottajaa, joista kuuden tulos huomioitiin joukkue tuloksessa. Tämän kilpailun yhteydessä järjestettiin myös samojen kerhojen välinen naisten lentopallo-ottelu. Illalla oli tapana jakaa palkinnot ja viettää yhteistä iltaa”. (Suokko & Vanne & Kukkasiemi 1980, 52)

Ottelut tulivat kerhoille perinteeksi, ja otteluita saattoi olla monia vuodessa. Turussa Laivaston Alipäällystökerholla ottelut olivat 1950-luvulla olennainen osa vuosittaista toimintaa. Aliupseeri-lehdessä vuonna 1957 julkaistiin kerhon kilpailukalenteri:

”Ammunta

- *vuodesta 1949 alkaen ollut ottelu Turun Meriupseerikerhoa vastaan kaksi kertaa vuodessa.*
- *Ottelu Turun kasarmin Alipäällystökerhoa vastaan kerran vuodessa.*
- *Osanotto Turun Aliupseerit, Poliisit ja Vanginvartijat välisiin kilpailuihin kahdesti vuodessa.*

Hiihto

- *Hiihdossa on kerhojenvälisenä ainoastaan Turun Meriupseerikerhoa vastaan käytävät vuotuiset ottelut.*

Suunnistus

- *Suunnistuksessa ovat päävastustajina Turun kasarmin Alipäällystökerho ja Turun Meriupseerikerho. Osallisena olemme olleet myöskin Turun varuskunnan – Hämeenlinnan varuskunnan aliupseereiden välisessä kerran järjestettävissä otteluissa.*

Shakissa

- *Shakkiotteluita olemme käyneet Turun kasarmin Alipäällystökerhoa vastaan. Edellisen kanssa 10 ja jälkimmäisen 4 miehen joukkueilla”. (Aliupseeri 1957, n:o 10, 228-229)*

Otteluiden yleistymiselle saattoi olla monia selityksiä. Sodassa miehet olivat rintamalla tutustuneet toisiinsa, ja otteluissa haluttiin kohdata uudelleen. Myös aikaisemmat suhteet naapurivaruskuntaan ennen sotaa saattoivat virittää seura-otteluihin (Liimatainen 1992, 153) Otteluilla saatettiin myös huoltaa suhteita naapurialiupseerikerhojen kanssa. Porin aliupseerikerhon Olavi Taponen muistelee Aliupseerilehdessä:

” Urheilulla on myös voitettu alkuhankaluudet naapurialiupseerikerhojen välillä. Niinisalon Aliupseerikerhon kanssa olemme olleet kilpailukosketuksissa vuodesta 1949 lähtien. Vuosittain vuoroin kummallakin paikkakunnalla suoritettut hiihto- ja ampumaottelut ovat samalla tuoneet kahden erillisen aselajin aliupseerit läheiseksi toisilleen. Jäsenistömme vierailut naisineen toistemme sijoituspaikkakunnille ovat jääneet pysyvästi mieleen”. (Aliupseeri 1962, n:o 3-4, 62)

Otteluiden yleistymiseen saattoi myös vaikuttaa Suomen siirtyminen kohti teollista yhteiskuntaa. Liikkuminen ja yhteydenpito helpottuivat uusien keksintöjen myötä (Waris 1974, 96).

4.7 Vilho Ylösen mitalisade

Sodan jälkeisellä kaudella (1945-1959) aliupseeriurheilijoiden kansainvälinen arvokilpailumenestys jäi kahden aliupseeriampujan, Esa Kervisen ja Vilho Ylönen varaan. Esa Kervisen menestys tässä ajanjaksossa huipentui vuonna 1958, jolloin hän saavutti kaksi pronssimitalia Moskovan maailmanmestaruuskilpailuiden vapaakivääriammunnoissa. (Suokas 1979, 222)

Arvokilpailumitalit eivät kuitenkaan olleet tällä ajanjaksolla vähissä, sillä Vilho Ylönen ampui mitaleita muiden edestä. Luonetjärven varuskunnassa palvelut Ylönen saavutti ammunassa kaksi olympiamitalia, 12 MM-mitalia, kolme EM-mitalia ja kolme maailmanennätystä. Lisäksi hän saavutti olympiahopeaa vuoden 1948 St. Moritzin talviolympialaisten sotilaspartiohiihdossa. Ylönen on ainut suomalainen urheilija, joka on voittanut olympiamitalin sekä talvi- että kesäkilpailuissa. Ylösen suosioista kertoo, että hänet valittiin vuonna 1958 suosituimmaksi suomalaiseksi ja Suomen parhaaksi urheilijaksi. Aliupseeriliiton parhaaksi urheilijaksi Ylönen valittiin vuosina 1951, 1957 ja 1958. (Liimatainen 1992, 149)

* Vilho Ylönen 31.5.1918-8.3.2000

"Hän on keskimittainen ja tanakka poika, luonteeltaan hiljainen ja vaatimaton, mutta järkähtämättömän päättäväinen. Mihin asiaan hän ryhtyy, sen hän myös vie päätökseen – vastustuksista huolimatta, tai niitä säikkymättä. Miellyttäväkäytöksisenä miehenä Ylönen – on myös hyvä seuramies. Monet hauskat jutut on häneltä kuultu, kun on päästy tarpeeksi tuttuun seuraan". (Sauli 1953, n:o 9, 178)

Alun perin hiihtäjänä itseään pitänyt Ylönen pääsi ammunnan makuun astuessaan aliupseerin vakanssiin Lievestuoreelle vuonna 1947. Seuraavana vuonna Ylöstä pyydettiin St. Morizin talviolympialaisiin lähtevän sotilaspartiohiihtojoukkueen

valmentajaksi. Ylönen sanoi lähtevänsä valmentajaksi, mutta sillä ehdolla, että saa osallistua hiihtojoukkueen karsintoihin. Hiihto meni nappiin ja Ylönen osoittautui ryhmän parhaaksi. Valmentajana olemisen sijasta Ylönen sai joukkueessa hiihtäjän paikan. Suomen joukkue hiihti olympiakilpailuissa hopeaa. (Vilho Ylönen, haastattelu 20.6.1995)

Ammunnasta tuli viisikymmentäluvulla Ylösen päälaji. Ensimmäinen ammunnan arvokilpailumenestys odotutti itseään vuoteen 1952, jolloin hän ampui Helsingin olympialaisten pienoiskiväärkilpailuissa hopeaa. Mitaleita satoi aina vuoteen 1962 asti, jonka jälkeen Ylönen siirtyi pääasiassa valmentamaan. (Vilho Ylönen, haastattelu 20.6.1995)

Omaa valmentautumistaan 1950-luvulla Ylönen kuvaa melko amatöörimäiseksi. Lievestuoreelta työpaikalta Luonetjärvelle varuskunnan autokoulun muuton yhteydessä Ylönen sai varuskunnalta, työnantajaltaan ammuntaa varten harjoitteluaikaa kaksi ja puoli päivää viikossa, mutta jota ei iljennyt usein käyttää kuin yhden iltapäivän viikossa, etteivät kaverit vain suuttuisi. Ammunnan harjoituskausi aloitettiin yleensä maaliskuussa, tosin tahti koveni uran loppua kohden, jolloin saatettiin aloittaa harjoittelu jo marras-joulukuussa. Harjoittelu oli varsin omintakeista valmennustiedon ollessa niukkaa. Silloin kun harjoiteltiin, niin menttiin lujaa. Ylikunto tuli vastaan monta kertaa. (Vilho Ylönen, haastattelu 20.6.1995) Niistä saatettiin päästä eroon myös omaperäisin keinoin. Ylönen kertoo Luonetjärven Päällystöyhdistyksen historiikissa:

”Valmentautuessani pian alkaviin pohjoismaisiin ampumamestaruuskilpailuihin Kööpenhaminaan, totesin kaksi viikkoa ennen matkaa olevani täydellisesti jumissa – siis ylikunnossa. Tiivis harjoittelukausi oli tehnyt tehtävänsä. Tilanteen laukaisemiseksi päätin kokeilla kovaa rasitusta ja tilaisuus siihen tuli varuskunnan urheilukilpailuiden ominaisuudessa. Runnottuani läpi pituushypyn, keihäänheiton sekä päätteeksi 1500 metrin juoksun olin täysin poikki. Lihasten kipeytyminen vaati kulkemaan rapuissa takaperin. Tulos oli kuitenkin saavutettu; runnominen laukaisi ylikunnon ja varsinainen paraatilaji sujui taas”.
(Liimatainen 1992, 139)

5. Urheilutoiminta uusille urille (1960-1974)

5.1. Etu, tuki, ja raha – piirteitä ammattiliitosta

Sotien jälkeen Aliupseeriliiton toiminnassa korostui yhä selkeämmin liiton rooli aliupseerien ammatin edunvalvojana. Liitto ryhtyi vuonna 1946 hakemaan parannuksia aliupseereiden työoloihin ja palkkaukseen. Tämä tapahtui yhdessä Upseeriliiton kanssa (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1946-1947). Vuonna 1948 Aliupseeriliitto liittyi jäseneksi Virkamiesliittojen Keskusjärjestöön, ja lopullisesti virkamiesliiton jäseneksi vuonna 1955. Paikka Virkamiesliitossa vakiinnutti liiton toiminnan työmarkkinakentässä muiden palkansaajien joukossa. Aliupseeriliiton edustus voimistui myös puolustushallinnossa, sillä Aliupseeriliitto sai pysyvän edustuksen Puolustusministeriön Virkapukutoimikuntaan ja määräaikaisen edustuksen pääesikunnan asettamaan kanta-aliupseeriston koulutusta tutkivaan komiteaan. (Suokas 1979, 72-73)

1960-luvulla Aliupseeriliiton toimet ammattikuntansa jäsenten hyväksi tulivat yhä näkyvimmiksi. Vuonna 1962 liitto aloitti voimakkaan kampanjan aliupseeritoimenhaltijan aseman korjaamiseksi puolustuslaitoksessa ja rajavartiolaitoksessa. Taistelu työmarkkinoilla palkittiin, ja puolustusvoimissa ja rajavartiolaitoksessa aloitettiin vuonna 1963 työajan seuraaminen ja henkilökohtaisen työajan laskeminen. Edunvalvonta sai tukevan roolin Aliupseeriliiton toiminnassa. Liitto pyrki edistämään aliupseereiden asemaa niin puolustusvoimissa, kuin yhteiskunnassa yleensä. Uusia sopimuksia astui voimaan: Vuonna 1966 otettiin puolustusvoimissa käyttöön viisipäiväinen työviikko. Vuodesta 1963 valmisteilla ollut puolustusvoimien henkilökunnan työaikamääräykset astui voimaan 1970. (Suokas 1979, 198)

Myös Aliupseeriliiton omia toimintoja oli 1950-luvulla alettu rakentaa taloudellisista lähtökohdista. Mahdollisesti yhteiskunnallista tai yhteisöllistä tukea saavat toiminnot eriytettiin erillisiksi yhdistyksiksi. Uudet yhdistykset pystyivät hakemaan varoja toiminnoilleen esimerkiksi valtiolta: Vuonna 1954 perustettu Aliupseerien Lomakodin kannatusyhdistys ry. haki varoja Raha-automaattiyhdistykseltä aliupseerien lomakodin

taloudellisen aseman parantamiseksi (Suokas 1979, 213). Vuonna 1956 perustettu Aliupseerien Tukirengas ry. keräsi varoja jäseniltä. Varojen tarkoitus oli tukea jäsenen omaisia kuoleman sattuessa. (Suokas 1979, 216)

Urheilutoiminnan kannalta merkittävin muutos oli vuonna 1960 perustettu Aliupseerien Urheilun tuki ry. Yhdistys toi uusia piirteitä Aliupseeriliiton urheilutoimintaan. Päätehtävä yhdistyksellä oli rahojen keruu. Rahojen myöntämisellä se vaikutti aliupseeriliiton parissa tapahtuneeseen urheilutoimintaan. Muun muassa 1960-luvulla liiton toimintaan tuli mukaan valmentajakoulutus, jota Aliupseerien Urheilun Tuki ry. rahoitti. (Suokas 1979, 242) Aliupseeriliittoon tuli erillinen urheiluasioiden hoitaja, joka hoiti mestaruuskilpailuiden järjestelyjä liiton osalta. (Hallitus 2/1961)

Aliupseeriliiton urheilutoiminnassa tapahtuneet muutokset ovat verrattavissa yhteiskunnassa vallinneisiin urheilun seuratoiminnan muutoksiin. Suunnittelu, eriyttäminen ja valmentautuminen tulivat yhä vallitsevammiksi tekijöiksi urheilutoiminnassa. Hannu Itkosen mukaan (1996) urheilun maailmaan tullut lisääntynyt suunnittelu sai aikaan siirtymän harrastuksellis-kilpailullis kaudesta kilpailullis-valmennukselliseen kauteen 1960-luvun loppupuolella. Valmennuksen tieteellistymisen myötä useat eri tieteenalat tulivat etenkin kilpa- ja huippu-urheilun taustalle. Tietoa hyödynnettiin uudella tavalla, mikä edellytti tehostunutta ohjaaja- ja valmentajakoulutusta. Urheilijan ura oli uusi valmennuksellinen käsite, joka otettiin käyttöön 1970-luvulla, jolloin valmennusta alettiin suunnittelemaan ihmisen eri ikäkausille sopivaksi. Lisäksi valmennus jakautui yleiseen valmennusoppiin sekä lajikohtaiseen valmennukseen (Itkonen 1996, 224-225) Tiedon merkityksen vähittäinen kasvu liikuntakulttuurin sisällä näkyi ohjaaja- ja valmennuskoulutuksen tehostamisena (Itkonen 1996, 224)

Myös urheilussa liiton toiminta alkoi saamaan 1960-luvulla uusia muotoja. Varuskunnissa paikallinen taso alkoi 1970-lukua kohti mentäessä hiipua, tästä oli merkinä muun muassa liiton järjestämien kotiratakilpailuiden lakkauttaminen vuonna 1962.

5.2 Urheilun tuki ry.

Aliupseerien Urheilun Tuki ry. perustettiin vuosina 1954-1964 liiton toiminnanjohtajana toimineen Altti Saloilan aloitteesta. Työvaliokunnan kokouksessa 23.9.1959 Saloila teki ehdotuksen Aliupseerien urheiluliiton perustamiseksi uusien määrärahojen saamiseksi urheilutoiminnan rahoittamiseksi. Saloilan esitystä kannatettiin ja joulukuun kokouksessa työvaliokunta päätti esittää asian vuosikokoukselle. (Työvaliokunnan kokous 23.9.1959) Vuosikokouksessa asia hyväksyttiin, joskin nimen päättäminen jätettiin Aliupseeriliiton hallituksen tehtäväksi:

” Käsiteltiin liiton hallituksen aloite Aliupseereiden Urheiluliiton perustamiseksi, joka hyväksyttiin. Asia on tullut ajankohtaiseksi pääasiassa siitä syystä, että AUL:n varsin monipuolinen urheilutoiminta ei ole saanut taloudellista tukea, esimerkiksi valtion urheilumäärärahojen muodossa. Määrärahoista osattomaksi jääminen johtuu taasen siitä, että niitä ovat oikeutettuja saamaan vain sitä tarkoitusta varten perustetut liitot, joita varten määrärahoja myönnetään”.
(Aliupseeri 1960, n:o 4, 99)

Hallitus muutti nimen Aliupseerien Urheilun Tuki ry:ksi. Pääasialliseksi yhdistyksen toiminnaksi tuli rahavarojen hankkiminen Aliupseeriliiton urheilutoiminnan tukemiseksi. Yhdistys oli käytännössä niin sanottu ”paperiyhdistys”, se kokoontui yleensä kerran vuodessa Aliupseeriliiton vuosikokouksen yhteydessä. Kokouksessaan yhdistyksen johtokunta päätti saatujen rahojen jakamisesta.

Urheilun tuki ry sai vuosittain tukea maanpuolustuksen kannatussäätiöltä. (Suomen Aliupseeriliiton toimintakertomus 1962) Saadut avustukset eivät olleet kovin suuria. (Suokas 1979, 242) Valtion urheilumäärärahoja yhdistykselle ei myönnetty, vaikka juuri urheilumäärärahoja silmälläpitäen yhdistys oli perustettu (Aliupseeri 1967, n:o 3-4).

Aliupseeriliiton Urheilun Tuen rahoja käytettiin varsinkin 1960-luvun alkupuolella mestaruuskilpailukulujen peittämiseen. Vuonna 1962 Urheilun tuki ry esitti työvaliokunnalle, että ampumamestaruuskilpailuissa ei perittäisi osallistumismaksuja, Urheilun Tuki ry maksaa ne järjestävälle seuralle. (Työvaliokunnan kokous 9/1962) 1960-luvun lopulla valmennus- ja johtajakoulutuksen saadessa alkunsa Urheilun Tuki ry. rahoitti kurssit joko kokonaan tai osittain (Pekka Toivosen haastattelu, 30.5.2001).

5.3 Parhaiden urheilijoiden valitseminen tuottaa päänvaivaa

Vuodesta 1952 alkanut Aliupseeriliiton parhaiden urheilijoiden palkitseminen herätti 1960-luvulla huomiota. Palkitsemisperusteet olivat muuttuneet vuosien saatossa. Alussa liiton parhaaksi ei voitu valita kuin kerran, mutta sääntöä muutettiin jo vuonna 1957, jolloin sama henkilö voitiin palkita useammin. (Suokas 1979, 240) Palkitsemisperuste nousi kyseenalaiseksi. Aliupseerit menestyivät monessa eri lajissa. Oli vaikea määrittellä, millä perusteella urheilija valittiin parhaaksi. Vuonna 1964 asiaan yritettiin löytää ratkaisu laatimalla pistetaulukko, jonka mukaan paras urheilija valittaisiin, kun ratkaistavana olisi kaksi tai useampi tasaveroinen ehdokas. Urheilujohtaja Alpo Tähkäpään taulukko hyväksyttiin hallituksen kokouksessa valintamenetelmäksi (Hallituksen kokous 2/64):

Taulukko 1. Aliupseeriliiton pistetaulukko parhaan urheilijan valitsemiseksi

<u>Kilpailu:</u>	<u>Sijoitus:</u>										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Olympiakilpailut	39	31	24	18	13	9	6	4	3	2	1
MM-kilpailu	31	24	18	13	9	6	4	3	2	1	
EM-kilpailut	24	18	13	9	6	4	3	2	1		
Suuret kv-kilpailut	18	13	9	6	4	3	2	1			
PM-kilpailut	13	9	6	4	3	2	1				
Maaottelut	9	6	4	3	2	1					
SM-kilpailut	6	4	3	2	1						
Kansalliset kilpailut	4	3	2	1							
AUL:n mestaruuskilpailut	3	2	1								

Taulukkokaan ei tuonut asiaan ratkaisua, sillä jo seuraavana vuonna oli uudet ongelmat edessä. Vuonna 1965 urheilujohtaja esitti työvaliokunnalle Kalevi Oikaraisen valintaa vuoden parhaaksi urheilijaksi. Työvaliokunta asettui asiassa eri kannalle, kuin urheilujohtajan esitys:

”Työvaliokunta totesi, että esitetty henkilö ei osallistunut vuoden 1965 Aliupseeriliiton hiihtomestaruuskilpailuihin, vaan eräisiin samaan aikaan

pidettäviin puistohiihtoihin. Katsottiin, että liiton parhaaksi urheilijaksi nimettävän tulisi sentään osallistua ammattikunnan omiin mestaruuskilpailuihin siinä lajissa, joiden ansioiden perusteella kyseinen nimeäminen suoritetaan". (Työvaliokunta 26/1965)

Oikarisen sijasta Väinö Markkanen sai parhaan urheilijan palkinnon. Vuonna 1966 työvaliokunta ja urheilujohtajan valinnat menivät taas ristiin. Urheilujohtaja ehdotti Jaakko Minkkistä, jonka urheilutoimittajat olivat valinneet vuoden parhaaksi. Työvaliokunta kääntyi kuitenkin ampuja Väinö Markkasen puolelle, koska taulukon avulla tehdyn pistelaskun mukaan hän oli saanut paremmat pisteet. (Työvaliokunta 1/1967) Väinö Markkanen valittiin parhaaksi urheilijaksi (Suokas 1979, 240). Vuonna 1968 ampuja Juhani Laaksolla oli paras pistemäärä, mutta äänestyksen perusteella suunnistaja Veikko Kostiainen valittiin (Työvaliokunta 2/1967).

5.4 Urheilun kurssitoiminta ja nuorten leiritys käyntiin

Vuonna 1965 Aliupseeriliiton hallituksen kokouksessa päätettiin, että liitto järjestää kerhojen urheilujohtajien kurssin, jonka kuluihin Urheilun Tuki ry osallistuisi. (Hallitus 3/1965) Aliupseeriliiton hallituksessa ja Urheilun Tuen johtokunnassa oli havaittu, että jäsenkerhoissa oli havaittavissa pientä taantumista, jonka vuoksi kurssi järjestettiin (Aliupseeri 1965, n:o 6-7). Kaksipäiväinen kurssi pidettiin Aliupseeriliiton lomakodissa Rauhanlinnassa 5.-6.6.1965, jossa esitelmin ja luennoin pyrittiin antamaan kerhojen urheilutoiminnalle oikeat suuntaviivat. Kurssi oli suosittu, ja majoitustilojen vähyyden vuoksi kurssille ilmoittautuneita kerhoja jouduttiin karsimaan. (Aliupseeri 1965, n:o 6-7) Seuraava urheilujohtajien kurssi pidettiin vuonna 1967 Rauhanlinnassa. (Urheilun Tuki ry:n johtokunta 3/1967)

Koulutustilaisuuksista tuli lähes jokavuotinen perinne. Niitä järjestettiin joko yhdessä vuonna 1968 perustetun Sotilasurheiluliiton kanssa tai Aliupseeriliiton Urheilun Tuen järjestäminä. Kurssit olivat urheilujohtaja-, ammunnanjohtaja- tai amunnankouluttajakursseja. (Aliupseeriliiton toimintakertomukset 1968-1971) Urheilujohtajakursseilla käsiteltiin eri sotilasurheilulajeja, suunniteltiin urheilutoimintaa ja tapahtumien järjestämistä. (Aliupseeri 1972, n:o 10; Aliupseeri 1974, n:o 1)

Yhteistyötä Sotilasurheiluliiton kanssa laajennettiin, ja vuonna 1970 alettiin järjestää valmennusleirejä nuorille ampumahiihtäjille. Seuraavana vuonna järjestettiin leirit myös nuorille hiihtäjille ja ampumasuunnistajille. (Aliupseeriliiton toimintakertomus 1970 ja 1971) Leirillä opetettiin urheilun saloja niin teoriassa kuin käytännössäkin. Teoriaosuus sisälsi muun muassa seuraavat aiheet:

- *Hiihtäjien harjoitteluun liittyvät tekijät: Suunnitelmat eri kausiksi, hiihdon tekniikka ja kilpailuun valmistautuminen.*
- *Ampumahiihdon tekniikka.*
- *Hiihtäjän ravinto.*
- *Välineet ja varusteet.*
- *Rentous. (Aliupseeri 1972, n:o 1, 14)*

Liiton järjestämä kurssitoiminta ja leiritys katsottiin myöhemmin tarpeettomaksi, koska muut urheilujärjestöt olivat niihin erikoistuneita.

5.5 Mestaruuskilpailut viisivuotisojelman mukaan

Aliupseeriliiton mestaruuskilpailut olivat usein menneet päällekkäin esimerkiksi siviilikilpailuiden tai puolustusvoimien kilpailuiden kanssa. Päällekkäisyys oli yleensä aiheutunut kilpailuiden myöhäisestä ajankohdan päätännästä ja varuskunnissa olevista rajoitetuista tekijöistä. (Työvaliokunta 2/69) Monille kerhoille kilpailuiden järjestäminen nopealla aikataululla oli riski, eikä siihen helposti ryhdytty. Liiton toimisto saattoi joutua tekemään kovasti töitä löytääkseen kisat järjestävän kerhon:

”Kontionlahden Aliupseerikerho ja Karjalan Jääkäripataljoona toimi tänä vuonna pelastavana enkelinä liittomme hiihtomestaruuskilpailuiden suhteen. Liiton toimiston suorittamat monet tiedustelut jäsenkerhoihin vetivät vesiperän ja syksyn vaihtuessa talveksi, joulukuun puolenvälin tienoilla saatiin kisat kaupatuksi Kontionlahdelle”. (Aliupseeri 1967, n:o 3-4, 100)

Ongelmaa ratkaistiin vuonna 1969, jolloin liiton mestaruuskilpailuja alettiin suunnitella viiden vuoden periodeilla. Urheilujohtaja Teuvo Suuroselle annettiin tehtäväksi selvittää useampivuotinen vuoroluettelo eri kilpailuiden järjestämiseksi. Luettelo voitaisiin antaa liittojen ja kerhojen hyväksyttäväksi (Työvaliokunta 2/69) Suuronen sai esityksen valmiiksi ja ensimmäinen viisivuotissuunnitelma tehtiin vuosille 1970-1975. Suunnitelmassa oli jokaiselle lajille määrätty vuosittainen pitopaikka. Mestaruuksista

kilpailtiin ammunnessa, suunnistuksessa, suunnistuksen ratamestaruudessa, shakissa, lentopallossa, hiihdossa ja ampumahiihdossa.

Ammunnan kotiratakilpailut oli lakkautettu osanottajakadon takia vuosikokouksen päätöksellä vuonna 1962 (Aliupseeri 1962, n:o 3-4). Helsingin aliupseerit järjestivät vuonna 1970 yleisen kotiratakilpailun ilma-aseilla. Kilpailut keräsivät aliupseerit yhteen, ja kilpailut liitettiin liiton mestaruuskilpailuohjelmaan taas vuonna 1972 vuosikokouksen päätöksellä. Kilpailut suoritettiin ilma-aseilla, joten kilpailujen nimeksi tuli ilma-aseiden kotiratakilpailut. Kilpailuista vastasi muiden mestaruuskilpailuiden lailla vuosittain jokin aliupseerikerho. (Aliupseeri 1972, n:o 5) Liitto-ottelu upseerien kanssa oteltiin vuosittain ammunnessa ja suunnistuksessa puolustusvoimien kilpailuiden yhteydessä.

Lentopallo oli liiton mestaruuskilpailuohjelmassa vuosina 1957-1962. Vuonna 1967 laji otettiin uudelleen mukaan, koska lentopalloharrastus oli saanut paljon suosiota aliupseerien keskuudessa (Aliupseeri 1967, n:o 10). Laji poistettiin mestaruuskilpailuohjelmasta vuonna 1974 (Suokas 1979, 238).

5.6 Kerhot lamaanumassa

Aliupseerikerhojen historioissa on jo merkkejä 1960-luvulla tapahtuneesta kerhoaktiivisuuden hiipumisesta. Toisissa kerhoissa kerhotoiminnan hiipuminen saattoi ajoittua 1970-luvulle, ja toisissa 1980-luvulle. Mutta yleinen piirre aliupseerikerhoilla oli, että perinteinen kerhotoiminta alkoi laantua. Tämä koski myös urheilua. Kerhotoiminnan haastajaksi tulivat televisio, auto ja perheen muut toiminnot. Myös kasarmilla asuminen menetti asemiaan, kun yhä useampi kantahenkilökuntaan kuuluva muutti asumaan varuskunnan ulkopuolelle.

Aikaisemmin suomalaisessa yhteiskunnassa työn ja vapaa-ajan ero oli ollut häilyvä, vapaa-aika koettiin työsidonmaisesti. Teollistuvassa yhteiskunnassa vapaa-ajasta ja työstä tuli yhä eriytyneempiä, itsenäisiä elämänlohkoja. (Waris 1974, 96) Myös aliupseerin työ ja vapaa-aika olivat olleet vuosisadan alkuvuosikymmenillä melko sidoksissa toisiinsa – aliupseeristolla oli tapana asua kasarmilla, ja työtunteja ei pahemmin laskettu. Tuntien laskemisen toi ammattiyhdistysliike.

Ammattiyhdistysliikkeen 1960-luvulla kasvanut toiminta saattoi muuttaa käsityksiä työstä ja vapaa-ajasta. Kasarmilla asuminen saatettiin liittää vahvasti työssä olemiseksi. Tästä saatettiin hiljalleen päästä eroon muuttamalla kasarmilta ulos:

”Myös asenteelliset tekijät tulivat kuvaan mukaan. Asumalla varuskunnan ulkopuolella vältettiin tunne elää yöt ja päivät työn ääressä. Tätä asennetta ei ainakaan lieventänyt henkilöstön keskuudessa virinnyt ammattiyhdistystoiminta”. (Näkki 1998, 25)

Kasarmilta poismuutto yleistyi (Näkki 1998, 25). Poismuutolle on myös yhteiskunnallinen selitys: Antti Kariston, Pentti Takalan ja Ilkka Haapolan mukaan yhteiskunnan teollistuessa työpaikka ja asunto erkanivat toisistaan (Karisto, Takala & Haapola 1988, 105).

Kasarmilta poismuuttoa saattoi vaatia myös perhe-elämä: Tasa-arvon lisääntyminen ja naimisissa olevien naisten työssäkäynti yleistyi huomattavasti. Tavoitteeksi tuli tilanne, jossa sukupuoli ei enää ohjaisi työnjakoa (Jallinoja 1985, 252: 269-270). Naisten oli saatava myös tehdä töitä, ja kasarmeilla ei naisille töitä ollut. Oli muutettava kaupunkiin, jotta työnteko mahdollistui. Myös perheen harrastukset saattoivat houkutella kasarmin ulkopuolelle asumaan:

”Ongelmia syntyi lasten varttuessa ja vaatiessa harrastuksia, joita oli vain liikekeskuksissa. Puolison työpaikka, lasten koulu ja toimintojen tarjonta läheisessä taajamassa olivat osaltaan vaikuttamassa muuttoliikkeeseen pois varuskunnista...Henkilökunnan siirtyminen asumaan pois varuskunnasta aiheutti ketjureaktion, joka on eniten muuttanut varuskuntamiljöötä. Kerhoelämä alkoi vähin erin näivettyä”. (Näkki 1998, 24-25)

Kasarmilta poismuutto eriytti aliupseerit kerhotoiminnasta. Kasarmin ulkopuolella asuneet lähtivät työn jälkeen kotiin, eikä kasarmilla työn jälkeinen yhteinen toiminta ollut enää päivänseivää.

Kaupunki, televisio ja autot – kerhotoiminnan haastajat

Myös uusi teknologi haastoi kerhotoiminnan. Auto ja joukkotiedotusvälineet, kuten sanoma- ja aikakauslehdet, elokuva, radio, televisio avasivat uusia, ennen tuntemattomia mahdollisuuksia ja herättivät uusia vapaa-ajan vieton tarpeita

teollistuneessa yhteiskunnassa (Waris 1974, 96). Television ja autoilun yleistymisen söi kerhotoimintaa muun muassa Parolassa:

”1960-luvulla tulivat kerhon järjestämän harrastustoiminnan pahimmiksi kilpailijoiksi auto ja televisio. Kerhon jäsenet ikään kuin kasvoivat toisistaan erilleen. Liikkumismahdollisuuksien parannuttua parani myös kerhon ulkopuolisten harrastusten tavoitettavuus. Väki kaikkosi rasteilta ja ampumaradoilta, näytelmätoiminta laantui, yhteisiin illanviettoihin ei ehditty, kun oli mentävä iltatyöhön juuri hankitun auton osamaksuerän ansaitsemiseksi, taikka ei viihsitty lähteä siksi, että sattui juuri tulemaan mukavaa ohjelmaa televisiosta”. (Suokko, Vanne & Kukkasniemi 1980, 50)

Kerhotoiminta jäi hiljalleen toiseksi uusien ajanvietteiden vallatessa aliupseereiden vapaa-ajan.

Urheilun luonteen muutos

Aliupseerikerhojen urheilutoiminnan hiipumista saattaa myös selittää urheilun luonteen muutos. 1960-luvulle tultaessa urheilu alkoi totaalistua samalla, kun urheilun valmennustietämys kasvoi. Harjoittelu ja valmentautuminen olivat urheilumenestyksen avain (Itkonen 1996, 224-225). Oli harjoitettava ahkerasti menestyäkseen kilpailuissa. Kilpailut eivät enää keränneet onnenonkijoita. Tämä havaittiin myös Aliupseerikerhoissa. Kilpaurheilu ei kiinnostanut jäseniä entisenlaisesti, oli muutettava toimintaa. Hyrylän kerhossa asia ratkaistiin lopettamalla kilpailutoiminta, jonka sijaan järjestettiin kuntoilua:

”Kuusikymmentä-seitsemänkymmentä lukujen vaihteessa kilpailutoiminnan luonne muuttui vähitellen. Vuoden 1971 vuosikokous teki päätöksen, jonka mukaan varsinainen kilpailutoiminta lopetettiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut kaiken urheilun lopettamista, vaan suuntautumista uusille urille. Huippu-urheilun asemasta kiinnostus suuntautui yhä enemmän kuntourheiluun, missä kyllä järjestettiin erilaisia kilpailuita sekä jäsentenvälisinä otteluina. Erityisesti kuntohihto ja -kävely sai melkoista suosiota, vaikka Lauttajärvet olivatkin lähes ylivoimaisia koko perheen voimalla kilpailtaessa. Vuosikymmenen vaihtuessa kuntoilun suosio yhä kasvoi. Esimerkiksi vuonna 1973 kirjattiin kävelysuorituksia yhteensä 1669, mikä oli jäsenmäärän huomioon ottaen melkoinen määrä”. (Suokas 1981, 88-89)

Kaikissa kerhoissa kuntoilua ei löydetty kilpaurheilun tilalle ja urheilutoiminnan kohtaloksi koitui hiljainen loppu. Urheilutoiminta saatettiin myös siirtää

varuskunnallisten yhdistysten tai kunnallisten urheiluseurojen tehtäväksi. Hämeenlinnan kerhon urheilutoimintaa pyrittiin saamaan eloa eri kerhojen yhteenliittymällä:

”70-luvulla oli havaittavissa urheilutoiminnan osalta aktiivisuuden selvää laskua. Seuraavassa ote vuoden 1970 vuosikokouspöytäkirjasta: ”Urheilulla on aina ollut toiminnassamme keskeinen ja tunnustettu sijansa. Aktiiviseen urheilutoimintaan osallistuvien määrä on kuitenkin kuluneena vuonna osoittanut voimakasta vähenemistä, josta johtuen varuskunnan kerhojen yhteistoimin on urheilutoimintaa, sen muotoja ja toteuttamistapoja arvioitu uudelleen ja yhteistyötoimikunnassa sovittu koko urheilutoiminnan uudelleenjärjestelyistä”. (Vahtokari 1992, 23)

Kauhavan toimiupseerikerhon historiassa 1970-luvulla urheilu siirtyi urheilun erikoisseurojen tehtäväksi, oman kerhon urheilutoiminta tuli tien päähän:

”Toiminnassa on tapahtunut selvää laantumista. Vaikka vapaa-aika on lisääntynyt, se ei ole aktivoinut urheilutoimintaa kerhojemme sisällä. Päinvastoin on ollut vaikeuksia saada toimikuntaa kokoon, ja vuosina -78-79 onkin hallitus hoitanut sen tehtäviä. Jäsenistö edelleen urheilee, mutta toiminta tapahtuu urheilun erikoisseurojen suojissa. Näillä ns. aktiivurheilijoilla on usein kilpailuja, eivätkä he ole ehtineet osallistua kerhon kilpailuihin ja muita on ollut hyvin vaikea saada mukaan”. (Vallas 1979, 129)

Perinteiksi tulleet kerhojen väliset kilpaottelut eivät myöskään keränneet aliupseereita entisen lailla. Santahaminan päällystöyhdistyksen ja neljän muun kerhon yhteiset ottelut päättyivät 1970-luvulla aktiivurheilijoiden ajanpuutteeseen:

”Viiden kerhon kilpailut päättyivät 70-luvun alussa. Osallistujien joukossa oli monta kansallisen tason suunnistajaa, joiden ajan veivät tärkeämmäksi arvioidut kilpailut. Näiden poisjääminen ja joidenkin kerhojen järjestelyissä esiin tulleet kitkatekijät sammuttivat lopunkin joukon innostuksen”. (Tarkkanen, 1994, 91)

Tosissaan urheiluun keskittyneet aliupseerit eivät katsoneet enää ehkä välttämättömäksi osallistua kilpailuihin, joilla ei ole varsinaista arvoa. Urheilusta oli tullut yhä ammattimaisempaa ja vaativampaa. Urheilukauteen ja kilpailuihin oli valmistauduttava uusien valmennusohjelmien mukaisesti, ohjelmiin ei enää välttämättä mahtunut pienimuotoisia harrastuksenomaisia kilpailuja.

5.7 Arvokisamitaleita aliupseereille lajissa kuin lajissa

Ajanjakso 1960-1974 osoittautui menestyksekkääksi aliupseeriurheilijoille. Arvokisamitaleita saavutettiin ammunnessa, ampumahiihdossa, hiihdossa ja yleisurheilussa.

Ammunnessa Väinö Markkanen voitti vuonna 1964 Tokion olympiakilpailuissa kultaa vapaapistoolikilpailussa. Lisäksi Markkanen sai MM-pronssia ammunnan joukkuekilpailuissa. Seuraava aliupseerien ammunnan arvokilpailumenestys tuli vuonna 1970 Arizonan MM-kilpailuissa, jolloin Esa Kervinen ja Seppo Mäkinen saavuttivat MM-hopeaa, Kervinen pienoiskiväärillä ja Mäkinen isopistoolilla. Jaakko Minkkinen täydensi vielä aliupseereiden menestystä ottamalla samoissa kilpailuissa MM-pronssia. Vuoden 1974 MM-kilpailuissa Jaakko Minkkinen otti hopeaa pienoiskiväärillä, ja Kervinen MM-kultaa pienoiskiväärin joukkuekilpailuissa. (Suokas 1979, 222-223)

Ampumahiihdosta tuli pian aliupseerien laji. Lajin ensimmäiset maailmanmestaruuskilpailut pidettiin vuonna 1958, ja olympiakilpailuissa laji oli ensi kertaa vuonna 1960 Squaw Walleyssä. Jo ensimmäisissä olympiakilpailuissa aliupseerikunta sai mitalin, Antti Tyrväinen saavutti olympia-hopeaa. MM-kilpailuissa vuonna 1961 Uumajassa rajavartija Paavo Repo saavutti MM-pronssia. Tyrväinen saavutti hopeaa 20 kilometrin kilpailussa vuosina 1962 ja 1963, ja pronssia vuonna 1965. Menestystä täydentää joukkuekultamitali vuoden 1961 MM-kilpailuista ja joukkuehopeamitalit vuosien 1962 ja 1963 MM-kilpailuista. Hannu Posti saavutti vuoden 1963 MM-kilpailuissa pronssia. (Suokas 1979, 227-229) Vuonna 1969 Mauno Peltonen oli mukana MM-pronssia saavuttaneessa joukkueessa. (Mäkelä 1994, 206)

Seuraavan kerran aliupseerit saavuttivat arvokilpailumenestystä Sapporon olympiakilpailuissa vuonna 1972, jossa nelikko: Esko Saira, Juhani Suutarinen, Heikki Ikola ja merivartija Mauri Röppänen hiihtivät joukkuekilpailussa olympiahopeaa. Vuoden 1974 MM-kilpailuissa Suomen joukkue hiihti MM-kultaa. Joukkueessa hiihtivät Simo Halonen, Heikki Flöjt, Juhani Suutarinen ja Heikki Ikola. MM-kilpailumenestystä täydensi Juhani Suutarisen hiihtämät kaksi henkilökohtaista kultamitalia. (Suokas 1979, 229)

Hiihdossa menestystä tuli Kalevi Oikaraisen ansiosta. Oikarainen saavutti vuoden 1966 MM-kilpailuissa hopeaa joukkuekilpailussa. Vuoden 1968 olympiakilpailuissa Oikarainen hiihti olympiapronsia joukkuekilpailussa. Kirkkaimman mitalin Oikarainen hiihti vuoden 1970 MM-kilpailuissa, jolloin hän saavutti MM-kultaa 50 kilometrin hiihdossa. (Siukonen 1994, 203)

Yleisurheilussa Tapio Kantanen sai Münchenin olympiakilpailuissa vuonna 1972 olympia-hopeaa 3000 metrin estejuoksussa. (Suokas 1979, 232)

* Väinö Markkanen 9.5.1929

”Vielä talvella 1964 ennen Tokion kesäolympialaisia Väinö Markkanen oli lähes tuntematon urheilija. Hän aloitti tositeholla valmentautumisen kotonaan olohuoneessa pidellen pistoolia suoraksi ojennetussa kädessään ja tähtäillen nurkkaan. Neljä tuntia joka ilta. Lenkkeily ja hiihto olivat hänelle mieluista harjoittelua. Aina kun töiltään ehti hän riiputti hiekkapussia alaspäin pistooli kädessään” . (Suomen Urheilulehti 1983, n:o 27, 14)

Paltamossa syntynyt Väinö Markkanen jäi orvoksi jo kuusivuotiaana. Perheestä toiseen kiertämällä Markkanen oppi kovaan työntekoon jo nuorena poikana. Neljätoistavuotiaana Markkanen oli savotassa hevostiehenä paiskien töitä aamukuudesta iltakymmeneen. (Hannus 1979, 170)

Asepalveluksen jälkeen vuonna 1950 Markkanen teki voimalatöitä Nuojualla ja vaelteli ympäri Suomea kauniissa kesäsäässä. Vaellellessa Markkanen mietti elämänsä suuntaa. Lopulta kypsyi päätös – takaisin armeijaan. Markkanen astui Kainuun Rajavartioston palvelukseen Suomussalmelle. Rajavartiosta ollessaan hän oli kova hiihtämään, hiihtoluokituksiltaan I-luokan hiihtäjä. Urheilutoiminta oli rajalla vilkasta, ja arki saattoi monta kertaa olla vauhdikasta: kilpailuista vartioon ja vartiosta kilpailuun. (Hannus 1979, 172)

Immolaan, Kaakkois-Suomen Rajavartiostoon Markkanen muutti vuonna 1957. Immolassa Markkanen toimi varuskunnan aseseppänä. Työn ohessa hän kykeni

määrätietoisen ammunnan harjoitteluun: kun päivän työ oli tehty, saattoi tarttua pistooliin ja alkaa harjoittelemaan. Työssä myös oppi käsittelemään eri asemalleja, ja Markkanen kilpailikin useissa ammunnan eri lajeissa. (Hannus 1979, 172-173)

Kaikki eivät puolustusvoimissa ymmärtäneet Markkasen ammunnan harrastusta, mutta pääasia oli, että esimiehet ymmärsivät. Kuitenkaan uralla eteneminen ei tullut kysymykseen. (Hannus 1979, 172) Olympiavoitto Tokiossa oli yllätys urheilua seuraavalle yleisölle, kuin myös Markkaselle itselleen. Nouseminen palkintokorokkeelle oli ainutlaatuinen kokemus, jota hän kuvaa seuraavasti:

”Täysin typertynyt, olin kuin nuijittu sonnimmullikka! Kunnanelätistä, huutolaispojasta olympiakisojen korkeimmalle korokkeelle! Laina-aseella, omalla järjelläni asiat ratkoen, keneltäkään apua saamatta ja pyytämättä! Vain vaimoni hiljaisella tuella – ohi tieteen avulla huippuunsa valmennettujen vastustajien”.
(Hannus 1979, 177)

Eläkkeelle Markkanen siirtyi Kuusamosta sotilasmestarin toimesta, jonka jälkeen hän toimi Lohjalla vahtimestarina. (Siukonen 1994, 196)

6. Urheilu Toimiupseeriliiton kaudella (1974-1990)

6.1 Aliupseeriliitto Toimiupseeriliitoksi

Aliupseeriliiton työ jäsentensä edunvalvojana vakiintui. Järjestöstä oli muovautumassa entistä enemmän puhdas ammattijärjestö. Aliupseeriliitto ajoi aktiivisesti asemaansa työmarkkinakentällä ja puolustusvoimissa (Suokas 1979, 65-72). Myös kansanedustajiin oli otettu yhteyttä, aliupseeriston asemaan haluttiin kohennusta (Toimiupseeri 1989, n:o 9).

Tehty edunvalvontatyö tuotti tulosta. 19.11.1970 valtioneuvosto puuttui asiaan, asettamalla hallintoneuvos Martti Mäenpään toimikunnan tutkimaan aliupseereiden aseman kehittämistä. Mäenpään toimikunta jätti mietintönsä 23.3.1972 puolustusministeri Arvo Pentille. Mietintö esitti aliupseerien upseeriuralle ryhtymisen helpottamista, yhtenäisen päällystöryhmän muodostamista ohjesääntöjä muuttamalla, aliupseerin perus- ja jatkokoulutuksen tehostamista ja keskikoulun asettamista pääsyaatimukseksi aliupseerikoulutukseen. (Toimiupseeri 1989, n:o 9)

Mietintö sai aikaan aktiivisen suunnitteluvaiheen puolustusvoimissa. Asiaan vaikutti myös monelta taholta tullut paine aliupseeriston aseman kehittämiseksi. Puolustusvoimissa alettiin suunnitella uutta järjestelmää. Työ käynnistyi kahdella tasolla: Pääesikunnassa oli valmisteluelin, joka teki uuden järjestelmän edellyttämät suunnitelmat. Suunnitelmat koskivat uusia sotilasarvoja ja arvomerkkejä, toimien lukumääräistä jakautumista joukoissa ja esikunnissa, koulutusjärjestelmää sekä toteutuksen aikataulua. Toinen taso oli puolustusministeriö, jonka puitteissa edellä mainittuja asioita käsiteltiin neuvotteluelimessä, jokainen valmisteluelimen työvaihe vietiin neuvotteluelimeen periaatehyväksymistä varten, ja näin edettiin portaittain, kunnes 13.6.1972 oli valmiina ”Esitys esimiesjärjestelmän perusratkaisuksi ja siitä aiheutuvat toimenpiteet”. Esitys lähetettiin puolustusministeriöön. Vuotta 1974 esitettiin järjestelmän ensimmäiseksi toteuttamisvuodeksi. (Toimiupseeri 1989, n:o 9)

Uusi järjestelmä oli nimeltään toimiupseerijärjestelmä. Toimiupseerijärjestelmään siirtymisen seurauksena aliupseeri-nimike muutettiin puolustusvoimissa

toimiupseeriksi. Aliupseeriliitto katsoi liiton nimen olevan harhaanjohtava, ja oli aika uudistaa nimikkeitä. Vuoden 1974 vuosikokouksessa päätettiin yksimielisesti muuttaa Aliupseeriliitto Toimiupseeriliitoksi (Aliupseeriliiton vuosikokous 1974). Myös muut liittoon läheisesti liittyneet yhdistykset muutettiin liiton uuden nimen mukaisesti. Aliupseerien Urheilun Tuki ry:n vuosikokouksessa yhdistyksen nimi muutettiin Toimiupseeriliiton Urheilun Tuki ry:ksi. (Aliupseerien Urheilun Tuki ry:n vuosikokous 1975) Myös aliupseeriyhdistyksiä pyydettiin muuttamaan nimensä ajan mukaiseksi. (Toimiupseeri 1974, n:o 5)

Urheilutoimintaan ei uuteen järjestelmään siirtyminen käytännössä tuonut muutosta (Pekka Toivonen, haastattelu 30.5.2001), urheilutoiminta jatkui entisen toiminnan mukaisesti. Liittotoiminnassa kuitenkin tehtiin vuonna 1974 selväksi se, että perinteinen aatteellinen järjestötoiminta olisi itsestään selvää, liiton tehtävää pitäisi enemmän korostaa ammattijärjestömaisempänä. Erkki Suokas selittää Toimiupseeri-lehdessä vuoden 1974 liittokokouksessa tehtyjä muutoksia:

”Vuoden 1974 liittokokouksessa hyväksyttiin laaja, noin kolmen vuoden ajan valmisteltu sääntöjen muutos. Toiminnan tarkoitusta käsittelevä pykälä muuttui huomattavasti. Entisissä säännöissä liiton tarkoituksena kuvanneet maininnat isänmaanrakkaudesta, uskollisuudesta sekä kunnian ja velvollisuuden tunnosta todettiin olevan sotilasammattin valinneelle niin luonnollisia elämänohjeita, ettei niitä tarvitse enää erikseen mainita. Uusilla säännöillä ei liiton tarkoituksena mitenkään muutettu, vaan sääntöjä nykyaikaistamalla haluttiin luoda liitosta entistä selvemmin ammattijärjestö”. (Toimiupseeri 1989, n:o 9, 5)

Urheilutoiminta saatettiin myöhemmin kyseenalaistaa liiton toimintana, saattoi olla ihmisiä, jotka pelkäsivät edunvalvontatoiminnan kärsivän urheilutoiminnasta. Urheilulle löytyi kuitenkin myös perustelijansa. Vuonna 1977 nimetön kirjoittaja kirjoitti urheilutoiminnan puolesta Toimiupseerilehteen:

”Tosiasiassa urheilutoiminta ei millään tavalla rasita tai häiritse liiton edunvalvontatyötä. Ei vaikka urheilijoidemme kärki onkin lajissaan koko valtakunnan kärjessä. Varsinkin SAK -laisen ammattiyhdistysliikkeen puolella on lähes poikkeuksetta omat mestaruuskilpailut”. (Toimiupseeri 1977, n:o 5, 12)

Urheilun roolia listattiin liiton toimintamuodoksi, mikä kirjattiin liittokokouksessa vuonna 1979 seuraavasti:

”Urheilutoiminnan tarkoituksena on kilpa- ja kuntourheilutoiminnan järjestäminen liiton ja jäsenyhdistysten puitteissa yksityisten jäsenten fyysisen kunnon ylläpitämiseksi ja kohottamiseksi. Pääpaino on sotilasurheilulajeissa. Urheilutoiminnassa noudatetaan valtakunnallisten urheiluliittojen sääntöjä”.
(Liitto-ohjelma, liittokokous 17.-18.4.1979)

Liiton ja kerhojen urheilutoiminnassa näkyi pilkkeitä uuden urheilun muutoksista. Urheilutehtäviä siirrettiin urheilun erikoistujille. Kuntoilu nousi yhä suosituimmaksi toimintamuodoksi entisen kilpailuita kannattavan urheilun sijaan.

6.2 Kurssitukea aktiiveille, patruunoita lupaaville

1960-luvulla alkanut Aliupseeriliiton Urheilun Tuki ry:n ja myöhemmin yhdessä Sotilasurheiluliiton kanssa järjestetty urheilun kurssitoiminta sai jatkoa 1970-luvulla. Kurseja järjestettiin urheilujohtamisesta ja valmennuksesta. Lisäksi hiihtäjille oli valmennusleirejä.

Kuntourheilun kansallinen nousu näkyi myös liiton kurssitoiminnassa. Vuonna 1973 urheilutoimenjohtajien kurssilla oli painotus kuntourheilutoimintaan (Aliupseeri 1974, n:o 1). Seuraavana vuonna oli oma kurssi yhdistysten kuntoliikuntaohjaajille (Toimiupseeriliiton toimintakertomus 1974). Kurssi oli suunniteltu yhdessä Suomen Kuntourheiluliiton kanssa. Kurssin aiheita olivat: kuntoliikuntakerhon perustaminen, kuntourheilupäivän järjestäminen, tempauksen järjestäminen (Toimiupseeri 1975, n:o 5).

Liiton mukanaoloa kurssien järjestämisessä ei kuitenkaan pidetty enää tarpeellisena 1970-luvun lopulle mentäessä. Oma kurssitoiminta lakkautettiin, mutta jäsenten kouluttamista muiden järjestöjen kurseilla tuettiin. Tavaksi tuli, että Toimiupseeriliiton Urheilun Tuki ry. kustansi osan jäsenten kurssikuluista. Urheilun Tuki ry myönsi myös vuosittain lupaaville urheilijoille stipendin. Stipendien myöntäminen aloitettiin vuonna 1974 (Toimiupseeri 1974, n:o 8).

Liiton puolustusvoimilta saatu vuosittainen patruunatuki jatkui myös Toimiupseeriliiton kaudella. Patruunoita oli aiemmin jaettu aliupseeriyhdistyksille ampumamestaruuskilpailuiden yhteydessä. Seurauksena oli ollut, että mestaruuskilpailuihin osallistuneet ampujat olivat saattaneet jakaa saadut patruunat keskenään, eivätkä vieneet jäljelle jääneitä patruunoita kerhon urheilutoimikunnalle, kuten liiton johto olisi edellyttänyt. Patruunat oli tarkoitettu koko kerhon ympärivuotista kilpailu- ja valmennustoimintaa varten. (Toimiupseeri 1975, n:o 1)

Vuonna 1974 liitto päätti olla jakamatta osan patruunoista. Nämä patruunat varattiin jaettavaksi kerhojen esitysten perusteella nuorille lupaaville ampujille ja ampumahiihtäjille tai sellaisille vanhemmille kerhon jäsenille, jotka oli vasta äskettäin aloittaneet lajin harrastuksen. Ensimmäisenä vuotena esityksiä lähetettiin kaikkiaan 35:stä kerhosta, joissa patruunoita esitettiin annettavaksi kaikkiaan 138:lle henkilölle. Urheilutoimikunta huomioi suorittamassaan jaossa erityisesti ne kerhot, joilla oli vaikeuksia saada patruunoita omasta joukko-osastosta. (Toimiupseeri 1975, n:o 1)

Patruunoiden jaosta tuli vuosittainen perinne: kerhot anoivat ampujilleen patruunoita vuosittain. Jako ei aina miellyttänyt kaikkia, ja urheilutoimikunta joutui tarkentamaan patruunoiden jakosäännöksiä. Vuonna 1982 urheilutoimikunta loi selkeitä säveliä patruunoiden jakoon. Urheilujohtaja Erkki Salotaipale kirjoittaa Toimiupseeri-lehteen toimikunnan päätöksistä:

- ”1. *Valmennuspatruuna-anomus on toimitettava urheilujohtajalle huhtikuun aikana.*
2. *Anomuksissa huomioitava vain nuoret, lupaavan hyvät ampujat ja ampumahiihtäjät sekä 3-ottelijat.*
3. *Urheilutoimikunta päättää patruunoiden saajat välittömästi ennen Toimiupseeriliiton ampumamestaruuskilpailuja.*
4. *Patruunat jaetaan Toimiupseeriliiton ampumamestaruuskilpailuissa kilpailuiden järjestäjän toimesta”. (Toimiupseeri 1982, n:o 10, 42)*

Patruunoiden jako mestaruuskilpailuissa oli raskas urakka ja vaati järjestäjiltä paljon työtä. Patruunat oli myös jaettava asetusten mukaisesti. (Toimiupseeri 1984, n:o 10)

6.3 Toimiupseeriliiton mestaruuskilpailut

Mestaruuskilpailuohjelma pitäytyi toimiupseeriliiton kaudella viisivuotis-suunnitelmien mukaisina. Hiihto, ammunta, suunnistus, ratamestari ja ilma-ase säilyivät kilpailuohjelmassa. Perinteisiin lajeihin kuulunut shakki lopetettiin vuonna 1988. Mestaruuskilpailulajeissa sääntöjä muutettiin ja uusia sarjoja saatettiin perustaa (Toimiupseeri 1981, n:o 9; Toimiupseeri 1983, n:o 10; Toimiupseeri 1984, n:o 10) Etenkin jo vakinaisesta palveluksesta eronneita jäseniä – evp-jäseniä, pyrittiin sääntömuutoksin pitämään mukana liiton kilpailutoiminnassa. (Päällystälehti 1992, n:o 1) Uusina lajeina Toimiupseeriliiton kaudella otettiin mukaan sotilas 3-ottelu ja kilpailu kerhojen välisestä yleismestaruudesta.

Kolmiottelu oli jo aikaisemmin ollut liiton mestaruuskilpailuohjelmassa, mutta se oli poistettu laimean osanoton vuoksi vuonna 1956 (Hallituksen kokous 21.-22.1.1956). Hallituksen kokouksessa 22.10. 1977 päätettiin, että sotilas 3-ottelu otetaan mukaan mestaruuskilpailuohjelmaan vuonna 1978. Kilpailu päätettiin järjestää yleisessä ja ikämiessarjassa. Hallitus päätti samalla myös, että jos lajin osanottajamäärä jää alle 20:n päätetään lajin pitämisestä ohjelmistossa erikseen. (Toimiupseeriliiton hallitus 5/1977) Ensimmäisiin sotilas 3-ottelun mestaruuskilpailuihin osallistui 30 kilpailijaa (Toimiupseeriliiton toimintakertomus 1978), joka vakuutti epäilijät ja kilpailuista tuli vuosittainen perinne.

Vuonna 1987 kilpailtiin ensimmäistä kertaa Toimiupseeriliiton yleismestaruudesta. Yleismestaruuskilpailuun huomioitiin hiihto-, suunnistus, ampuma- ja sotilas 3-ottelun pisteet. Urheilutoimikunta oli laatinut kilpailua varten oman taulukon, jonka avulla sijoitukset saatiin selville. (Toimiupseeri 1986, n:o 10)

Biljardia oli pelattu useassa toimiupseerikerhossa, ja lajia haikailtiin myös toimiupseeriliiton mestaruuskilpailuohjelmaan. Vuonna 1981 tehtiin hallitukselle aloite biljardimestaruuskilpailujen saamiseksi mestaruuskilpailuohjelmaan (Hallitus 3/1981) Liiton hallitus oli kuitenkin asialle yksimielisen kielteinen.

Urheilujohtaja Erkki Salotaipale selvittää:

”Jo useaan otteeseen on esitetty, että biljardi otettaisiin Toimiupseeriliiton kilpailuohjelmaan. Urheilutoimikunta hylkäsi yksimielisesti sen mahdollisuuden. Ensiksikin, sitä ei voi parhaalla tahdollakaan pitää sotilasurheiluna sanan varsinaisessa merkityksessä. Toiseksi sen harrastus on keskittynyt harvoihin (varakkaisiin) yhdistyksiin, joilla on riittävät toimitilat ja varaa hankkia kalliit asianmukaiset välineet, jotka maksavat viisinumeroisen luvun markkoja. Kompassin saa alle satasten, riittävän hyvät hiihtovarusteet alle kahden tonnin ja aseita sekä patruunoita lähes kaikista joukko-osastoista veloituksetta, jos miehellä on lahjoja ja tarmoa asian harrastamiseen”. (Toimiupseeri 1983, n:o 9, 27)

Biljardissa pelattiin kuitenkin epävirallisesti Toimiupseeriliiton yhdistysten mestaruuksista. Vuonna 1981 pelattiin Huovinrinteellä ensimmäinen toimiyhdistysten välinen biljardimestaruuskilpailu (Toimiupseeri 1981, n:o 10). Vuosittain järjestetyt kilpailut hyväksyttiin liiton kilpailuohjelmaan mukaan vasta vuonna 1991.

6.4 Kerhojen kilpailutoiminta muiden järjestöjen tehtäväksi

”Alkuvuosikymmenten vilkas urheilutoiminta on 80-luvun alusta lähtien edelleen osoittanut hiipumisen merkkejä. Syitä tähän on varmaan useitakin. Enää ei asuta niin kiinteästi yhdessä varuskunta-alueella. Ihmisten harrastukset suuntautuivat vapaa-aikana muualle kuin yhdistyksen järjestämiin tilaisuuksiin. Urheilutoimikuntien vetäjille ei ollut resursseja ja he olivat usein yksin joutuneet järjestämään tilaisuudet. Osanottajamäärien hiipuessä on myös vetäjien motivaatio vähentynyt”. (Vahtokari 1992, 24)

Toimiupseerikerhojen toiminta oli edelleen laantumassa. Hämeenlinnan kerho ei ollut ainoa, jossa urheiluaktiivien motivaatio urheilutapahtumien järjestämiseen alkoi huveta. Kerhojen jäsenillä oli muuta tekemistä. Urheiluharrastusta saattoi myös heikentää puolustusvoimien tuki huippujen urheilulle, tavalliselle harrastajalle ei enää riittänyt välttämättä resursseja entisen lailla. Suomenlinnan toimiupseerihistoriassa ampumaharrastuksen laantuminen laitettiin puolustusvoimien syyksi:

”Ampumakilpailuiden järjestäminen lopetettiin vuonna 1978, sillä johtokunta teki periaatepäätöksen, jonka mukaan kuhunkin lajiin tulee ilmoittautua vähintään kuusi osanottajaa, jotta kilpailut olisi järjestetty. Riittävää osanottajamäärää ei ole yrityksistä huolimatta sen jälkeen löytynyt. Haluttomuuteen on osoitettavissa yksi konkreettinen syy: puolustuslaitos ei tue enää ”kadunmiehen” ampumaharrastusta, ainoastaan kansallisella huipputasolla oleville ampujille annetaan harjoituspatruunoita”. (Suokas 1980, 40)

Luonetjärven yhdistyksessä miehiä oli lähtöviivalla niin vähän, että kilpailuja ei kannattanut järjestää. Yhdistyksen puheenjohtajana toiminut Kari Liimatainen muistelee 1970-luvulla vallinnutta tilannetta:

”Oli niin vähän osallistujia, ettei ollut mitään järkeä pitää niitä. Yhdistyksen palkintoja jaettiin sitten useampana vuonna varuskunnallisten kilpailujen tuloslistojen mukaan kolmelle yhdistyksen parhaalle”. (Kari Liimatainen, haastattelu 15.7.2001)

Yksi urheilutoiminnan laantumista selittävä tekijä oli myös urheilua järjestävien järjestöjen laaja määrä: Sotilasurheilun kentälle oli ilmestynyt uusia toimijoita. Vuonna 1968 perustettu Sotilasurheiluliitto ja paikalliset varuskunnalliset urheiluyhdistykset järjestivät toimiupseeriyhdistysten rinnalla omaa urheilu- ja kilpailutoimintaa. Myös urheilun erikoisseurojen ja lajiliittojen toiminta tuli aktiivisemmaksi ja toimiupseerilla saattoi olla valittavanaan samaan aikaan useiden eri yhteisöjen kilpailut. Valmentajana ja toimiupseerina toiminut Pekka Toivonen kuvaa toimiupseeriampujahiittäjiä koskenutta valmennus- ja kilpailutoiminnan tilannetta 1970-luvulla:

”Oli ampumahiihtoliitto. Sitten puolustusvoimien oma valmennustoiminta. Suomen Sotilasurheiluliitto, jolla oli haarat jokaisessa varuskunnassa – Paikallinen varuskunnan urheilijat, joka oli Sotilasurheiluliiton jäsen. Sotilasurheiluliitollakin oli omia mestaruuskilpailuja, joten niitä kilpailuja oli jossain vaiheessa turhan paljon”. (Pekka Toivonen, haastattelu 30.5.2001)

Toimiupseeriyhdistysten kilpailujen sijasta saatettiin valita tärkeämmäksi katsotut kilpailut. Tämä saattoi herättää toimiupseeriyhdistyksissä tarpeen luovuttaa oma perinteinen urheilutoiminta urheilujärjestöjen taholle. Muun muassa Sodankylän yhdistyksessä luovuttiin 1980-luvun alussa omasta urheilun kilpailutoiminnasta:

”Myös kerhon urheilupolitiikassa tapahtui 1980-luvun alussa selvä muutos. Katsottiin, että siviiliseurajäsenet ja Sodankylän Varuskunnan Urheilijat tyydyttivät jäsenistön liikuntatarpeet niin hyvin, että sisäinen kilpailutoiminta olisi voimien ja resurssien tuhlausta”. (Kitunen 1989, 108)

Sodankylän kaltainen tilanne saattoi olla vallitsevana monessa kerhossa, joka vaikutti osaltaan kerhojen urheilutoiminnan katoamiseen.

6.5 Toimiupseerikauden menestyjät

Toimiupseeriliiton aikana 1974-1989 toimiupseeritittelivät menestyksekkäästi arvokilpailuissa. Menestystä saavutettiin ammunnessa, hiihdossa, hiihtosuunnistuksessa, ampumahiihdossa, yhdistetyssä, voimanoistossa ja suunnistuksessa. Lisäksi toimiupseerivalmennus sai kansallista tunnustusta: toimiupseeri ja ampumahiihdon maajoukkuevalmentaja Pekka Toivonen palkittiin vuoden valmentajana vuonna 1975 (Liimatainen 1992, 153).

Ammunnassa Seppo Mäkinen otti isopistoolin maailmamestaruuden Soulin kilpailuissa vuonna 1978. Samoissa kilpailuissa Juhani Laakso saavutti hopeaa ja pronssia vapaakivääriammunnoissa. (Suokas 1979, 223) Seuraava ammunnan arvokilpailumitalin napannut toimiupseeri oli Rauno Bies. Bies ampui Vuoden 1984 Los Angelesin olympiakilpailuissa pronssia olympiapistoolilla. (Siukonen 1994, 155) Vuoden 1986 MM-kilpailuissa merivartija Mauri Röppänen voitti kultaa, hopeaa ja pronssia. (Siukonen 1994, 216)

Hiihdossa toimiupseeriliiton menestys jäi merivartija Arto Koiviston varaan. Koivisto oli Innsbruckin olympialaisissa vuonna 1976 olympiakultaa voittaneen Suomen joukkueen hiihtäjä. Koivisto sai samoissa kilpailuissa myös olympiapronssia hiihdon 15 kilometrin henkilökohtaisella matkalla. (Siukonen 1994, 179)

Ampumahiihdossa 1970-luvun alussa alkanut ammattikunnan menestys sai toimiupseeriliiton kaudella jatkoa. Ampumahiihdon maajoukkue koostui käytännössä lähes kokonaan toimiupseereista. Ampumahiihdon suurin tähti oli Heikki Ikola. Ikolan urheilu-ura oli menestyksekkäs: Ikola voitti MM-kultaa vuosina 1975, 1977 ja 1981. Lisäksi Ikola sai MM-viestissä kultaa vuonna 1975 ja hopeaa vuosina 1974, 1977 ja 1979. Olympiakilpailuissa Ikola sai viestissä hopeaa vuosina 1972 ja 1976. Vuosina 1975 ja 1981 Ikola palkittiin vuoden suomalaisurheilijana. (Siukonen 1994, 167)

Muita ampumahiihdon arvokilpailuissa menestyneitä olivat Esko Saira, Simo Halonen, Juhani Suutarinen ja merivartija Erkki Antila. Vuoden 1975 MM-kilpailuissa Halonen, Suutarinen ja Ikola olivat Suomen ampumahiihtoviestijoukkueessa, joka saavutti MM-

kultaa. Esko Saira saavutti samoissa kilpailuissa MM-pronssia 20 kilometrin ampumahiihdossa. (Suokas 1979, 229)

Vuoden 1976 olympialaisissa hopeaa hiihtäneessä joukkueessa oli Heikki Ikola ja Juhani Suutarinen. Vuoden 1977 MM-kilpailuissa oli kolme liiton jäsentä hopeaa saavuttaneessa Suomen viestijoukkueessa: Heikki Ikola ja Simo Halonen ja merivartija Erkki Antila. (Suokas 1979, 230) Samat kaverukset nappasivat myös vuoden 1979 MM-kilpailujen viestihopean. Vuoden 1981 MM-kilpailuissa merivartija Erkki Antila saavutti hopeaa ja pronssia ampumahiihdon henkilökohtaisilla matkoilla (Siukonen 1994, 154).

Yhdistetyssä Jouko Karjalainen saavutti hopeaa vuosien 1980 ja 1984 olympialaisissa. Lisäksi Karjalainen sai MM-pronssia vuoden 1985 kilpailuissa ja MM-hopeaa ja pronssia vuosien 1982 ja 1985 yhdistetyn joukkuekilpailuissa. (Siukonen 1994, 174)

Hiihtosuunnistuksessa Olavi Svanberg voitti MM-kultaa vuosina 1975 ja 1982. Lisäksi Svanberg sai MM-viesteissä yhden kullan, yhden pronssin ja kaksi hopeaa. (Siukonen 1994, 225) Svanbergin jälkeen Mikko Kosonen saavutti MM-pronssia hiihtosuunnistuksen viestissä vuonna 1986. Vuonna 1988 Kosonen oli mukana MM-kultaa voittaneessa joukkueessa (Siukonen 1994, 182).

Toimiupseerimenestystä saavutettiin myös hieman sotilasurheilijoille vieraammassa lajissa: Voimannostossa Reijo Kiviranta voitti MM-kultaa 110 kilon sarjassa vuonna 1981. Kiviranta sai myös MM-pronssia 100 kilon sarjassa vuosina 1977-1980 (Siukonen 1994, 178)

* Heikki Ikola 9.9.1947

”Eihän minusta muuta mestaria pitänyt tulla kuin juustomestari. Sitten olin yhtä aikaa maailman- ja sotilasmestari”. (Helsingin Sanomat 1997, 8.9.)

Heikki Ikolan piti alun perin päätyä armeijauran sijasta meijerialalle. Ennen armeijaa hän oli tekemässä työharjoittelua osuusmeijeriliikkeessä Pirttikylässä. Harjoittelun

päätyttyä Ikolan tarkoitus oli hakeutua meijerioppilaitokseen opiskelemaan, mutta juuri kyseisenä vuotena uutta meijerialan kurssia ei järjestetty. Edessä oli välivuosi. Välivuoden sijasta Ikola hakeutui armeijaan, johon hän lopulta jäi töihin kavereiden ja urheilun vuoksi. (Heikki Ikola, puhelinhaastattelu 1.7.2001)

Ikolan urheilu-ura urkeni vasta varusmiespalveluksen jälkeen. Ampumahiihtoon hän sai ensikosketukset puolustusvoimissa. Ennen armeijauraa hän ei ollut koskaan edes ajatellut huippu-urheilijana olemista. Kestävyyttä hän oli saanut töitä tekemällä ja liikkumalla monipuolisesti. Urheilu armeijassa ei alussa tuonut erikoisia vapauksia työn suhteen. Vasta kun ampumahiihtomenestystä ja mitaleita tuli, aukenivat uudet tehtävät, joissa olivat urheilemiselle paremmat edellytykset. (Heikki Ikola, puhelinhaastattelu 1.7.2001)

Ikolan mukaan 1970-luvulla Toimiupseeriliiton ampumahiihdon mestaruuskilpailut olivat kuin toiset SM-kilpailut. Opistoupseereiden yhteisissä kilpailuissa oli edustettuna melkein kaikki Suomen parhaat ampumahiihtäjät. Toimiupseeriliiton parhaaksi urheilijaksi Ikola palkittiin kolme kertaa vuosina 1974, 1976 ja 1981. (Heikki Ikolan puhelinhaastattelu 1.7.2001)

7. Urheilu Päälystöliiton kaudella (1989-1999)

7.1 Pyrkimys todelliseen yhtenäispäälystöön

Toimiupseerijärjestelmään ja jo niin sanottuun yhtenäispäälystöjärjestelmään siirtyminen ei tuonut toivottuja parannuksia toimiupseerin asemaan: tehtävät eivät olleet muuttuneet, vaikka arvot muuttuivat. Toimiupseeriliitto halusi edetä asiassa eteenpäin. Se halusi todellista yhtenäispäälystötä, jossa uralla eteneminen oli riippuvainen henkilön kyvyistä ja kiinnostuksesta. Liitto laati uuden ehdotelman todellisesta yhtenäispäälystöstä ja julkaisi sen tiedotusvälineille vuonna 1982. Ehdotelman mukaan upseeristo ja toimiupseeristo muodostaisivat yhtenäisen 7000 henkilön upseeriston, joka aloittaa uran alkukoulutukseltaan yhtenäisenä. Koulutustiet eroaisivat jatkossa kunkin kykyjen ja kiinnostuksen mukaan. (Tarkkanen 1994, 129-130)

Pääsikunta vastasi ehdotelmaan asettamalla vuoden 1982 joulukuussa työryhmän tutkimaan henkilöstöjärjestelmän kehittämistä. Työryhmän mietintö valmistui vuonna 1984. Siinä ehdotettiin toimiupseeri-nimikkeen muuttamista opistoupseeriksi ja opistoupseerin peruskoulutuksen jälkeiseksi alimmaksi sotilasarvoksi vänrikkiä. Peruskoulutus pitenis kaksijakoiseksi: opintojen välissä olisi joukko-osastoissa tapahtuva harjoittelu. Koulutuksen jälkeen ammattitaitoa kehitettäisiin opetustilaisuuksissa ja viimeisenä kurssina olisi siihen yltäville luutnanttikurssi. (Tarkkanen 1994, 134)

Toimiupseeriliitto hyväksyi esitetyn suunnitelman, mutta totesi sen olevan välivaihe todelliseen yhtenäiseen upseeristoon (Tarkkanen 1994, 134). Upseeriliitto sen sijaan tyrmäsi esityksen ja vaati palaamista aikaisempiin aliupseeriarvoihin (Toimiupseeri 1989, n:o 9). Suunnittelua kuitenkin jatkettiin ja vuonna 1987 puolustusministeriö hyväksyi toimiupseerikoulutuksen uudistamisen opistoasteiseksi. Päätös ei tyydyttänyt Toimiupseeriliittoa ja uusien esitysten valmistelu jatkui. Erimielisyyksiltä ei myöskään välttytty: kiistely Upseeriliiton kanssa johti siihen, että Toimiupseeriliiton hallitus irtisanoi kaiken yhteistyön Upseeriliiton kanssa. (Toimiupseeri 1989, n:o 9)

Kaikesta huolimatta uudistus toteutettiin vuonna 1989 ja entisistä toimiupseereista valmistui nyt koulutusjärjestelmän muuttumisen myötä opistoupseereita. Liitossa tuli tarve muuttaa liiton nimi ajan hengen mukaiseksi. Toimiupseeriliitto vaihtoi nimensä Päälystöliitoksi. Uudella nimellä oleva liitto lähetti toimiupseeriyhdistyksille kirjelmän, jossa se pyysi myös yhdistyksiä muuttamaan nimensä ja sääntönsä ajanmukaiseksi (Saarinen 1994, 72). Entisistä toimiupseeriyhdistyksistä tuli päälystöyhdistyksiä.

Päälystöliiton toiminnan ensimmäisinä vuosina Suomessa vallitsi lama, joka teki opistoupseereiden palkkauksen parantamisen vaatimukset mahdottomaksi (Liimatainen 1992, 128). Lamalla oli omat vaikutuksensa myös Päälystöliiton urheilutoimintaan. Pääesikunta päätti 1990-luvulla rahan ollessa puolustusvoimissa niukalla, että liittojen mestaruuskilpailut on siirrettävä puolustusvoimien läänien kilpailujen yhteyteen. Tällä tavoin puolustusvoimat säästäisivät määrärahoja kilpailujen järjestelyissä. Uudistus tapahtui vuonna 1992. (Päälystölehti 1992, n:o 4)

Kuntourheilu tuli liiton urheilutoiminnassa 1990-luvulla yhä näkyvimmin esiin. Liitto pyrki varsinkin 1990-luvun lopulla innostamaan jäseniä osallistumaan valtakunnallisiin kuntourheilutapahtumiin. Näkyvin asian ajaminen tapahtui liiton osallistuessa omalla joukkueellaan tapahtumiin. Vuoden 2000-2001 liitto-ohjelmassa yhdeksi urheilutoiminnan suunnaksi määriteltiin kuntourheilun edistäminen jäsenten keskuudessa. (Liitto-ohjelma 2000-2001)

7.2 Mestaruuskilpailut vaakalaudalla

Puolustusvoimat lähestyivät liittoa 1990-luvun alussa ehdottamalla liiton kilpailujen yhdistämistä puolustusvoimien läänien kilpailujen yhteyteen. Tällä tavoin puolustusvoimat säästäisivät kilpailujen työvoima-avussa, jota se liittojen mestaruuskilpailuiden yhteydessä antoi. Pääesikunnan liikuntakasvatustoimisto pyysi liittoa antamaan lausunnon asiasta. Päälystöliiton urheilutoimikunta teki asiasta kolme vaihtoehtoa liiton lausunnoksi. Hallitus ei pitänyt kilpailuiden yhdistämistä tarpeellisena, ja valitsi vaihtoehdon, jossa kilpailut jatkuvat entiseen tapaan, mutta jonka mukaan kilpailuihin tehtäisiin seuraavat supistustoimenpiteet:

- *"Mestaruuskilpailut aloitetaan maanantaisin, jolloin säästetään yksi työpäivä sunnuntain tullessa matkapäiväksi.*
- *Kilpailuorganisaatiota supistetaan merkittävästi.*
- *Päällystöliiton hallitus tekee syksyn aikana ohjeiston liiton mestaruuskilpailujen organisaatiosta.*
- *Tavoitteena on vähentää nykyisiä toimitsijatehtäviä jopa 60%.*
- *Järjestelyillä pyritään turvaamaan vain kilpailulliset tavoitteet.*
- *Toimitsijatehtäviin pyritään saamaan evp-jäsenistöä sekä yhteistyöjärjestöjen vapaaehtoista henkilöstöä.*
- *Tulosrajat tiukennetaan niin, että vain tehokkaasti valmentautuneet sotilasurheilijat voivat osallistua liiton mestaruuskilpailuihin". (Vastauskirje Pääesikunnalle 27.8.1991)*

Päällystöliiton vastustuksesta huolimatta pääesikunta teki oman ratkaisun. Pääesikunta määräsi liittojen mestaruuskilpailujen siirtämisen läänien kilpailujen yhteyteen vuodesta 1992 alkaen. (Päällystölehti 1992, n:o 4) Vuonna 1992 järjestetyt talvimestaruuskilpailut olivat ensimmäiset yhdistetyt kilpailut (Päällystölehti 1992, n:o 1). Uuden järjestelmän myötä romuttui jo perinteiseksi koettu liiton viisivuotissuunnitelma; suunnitellut kilpailujen paikkakunnat eivät osuneet läänien kilpailujen kanssa kohdalleen. Se myös merkitsi yhdistysten kilpailujen järjestämismahdollisuuden kaventumista. (Päällystölehti 1992, n:o 4)

Vuodesta 1993 lähtien järjestämismahdollisuus kaventui entisestään, koska kilpailut järjestettiin maanpuolustusalueiden kilpailuiden yhteydessä. Kilpailujen organisaatio oli joukko-osaston käskemä ja johtama. Organisaatio saattoi joutua koviin, sillä samoissa kilpailuissa urheilija kykeni ottamaan osaa yhdellä kilpailusuorituksella kahteen eri kilpailuun, oman lääninsä ja lisäksi oman liittonsa kilpailuun. Tällöin kärkimies kykeni pokkaamaan kahdet palkinnot yhdellä suorituksella. (Päällystölehti 1992, n:o 4)

Kilpailuita jatkettiin uudessa muodossa: talvimestaruudessa, ammunnessa ja suunnistuksessa kilpailut pidettiin maanpuolustusalueiden kilpailuiden yhteydessä. Biljardi, ilma-aseammunta, sotilas 3-ottelu ja ratamestarikilpailu pidettiin liiton järjestäminä kilpailuina.

Biljardi otettiin mestaruuskilpailulajiksi vuonna 1991 sen oltua jo useampana vuonna epävirallisena mestaruuskilpailulajina (Päällystölehti 1992, n:o 4). Sen sijaan viimeinen liiton sotilas 3-ottelun mestaruuskilpailu oteltiin vuonna 1994. Liiton hallitus oli edellisenä vuonna päättänyt, että sotilas 3-ottelu poistetaan liiton mestaruuskilpailuohjelmasta vuonna 1994 vähäisen osallistujamäärän myötä (Hallitus 10/1993). Päätökseen vaikutti myös se, että puolustusvoimat poisti 3-ottelun omasta kilpailuohjelmastaan. 3-ottelun tilalle tuli puolustusvoimissa 5-ottelu. (Urheilutoimikunta 1/1994)

Päällystöliiton aikana tuli myös uusi piirre liiton mestaruuskilpailuihin. Naisia valmistui 1990-luvun lopulla opistoupseeriksi ja heille oli tehtävä myös mahdolliseksi osallistua liiton mestaruuskilpailuihin. Naisille perustettiin oma sarja mestaruuskilpailuihin vuonna 1997. Ensimmäiset naisten sarjan mitalit jaettiin hiihtomestaruuskilpailuissa (Päällystölehti 1997, n:o 1). Ensimmäinen meni kuitenkin osallistumisten suhteen alakanttiin. Naisia osallistui hiihtokilpailuihin kaksi, ammuntaan yksi ja suunnistukseen kaksi (Päällystölehti 1997, n:o 5).

Lahden yhdistys esitti vuonna 1995 pilkkikilpailuita liiton viralliseksi kilpailulajiksi. Urheilutoimikunta kannatti esitystä. Urheilutoimikunta päätti kuitenkin, että lajia ei tulla vielä esittämään liiton viralliseksi lajiksi. Yhdistykset voivat kuitenkin järjestää pilkkikilpailuita epävirallisina liiton kilpailuina, jolloin niistä saadaan kokemuksia. (Päällystölehti 1996, n:o 1) Lahdessa järjestettiin vuonna 1996 liiton epäviralliset pilkkikilpailut, johon ilmoittautui 44 liiton jäsentä yhdestätoista yhdistyksestä (Päällystölehti 1996, n:o 2).

7.3 Liiton kuntourheilutoiminta

1990-luvun puolella välissä liiton urheilutoiminnan yhteyteen tuli tavaksi kuntourheilutapahtumiin osallistuminen. Kuntourheilutapahtumiin osallistumisella haluttiin kannustaa jäseniä kuntoilemaan, mutta samalla myös luoda uutta kuvaa liitosta. Jaakko Nyman kuvaa Päällystölehdessä Suomi Juoksee -tapahtumaan osallistuneen liiton joukkueen tarkoitusta:

”Päällystöliiton historiaan kirjoitettiin kesällä uusi sivu, kun liiton joukkue osallistui ensi kertaa Suomi Juoksee -viestiin Utsjoelta Helsinkiin. Osallistuminen oli osa keväällä alkanutta liiton imago-kampanjaa. Joukkue oli niin sanottu sekajoukkue: kymmenmiehisen runkojoukkueen lisäksi eräät jäsenyhdistykset asettivat juoksijoita niille osuuksille, jotka olivat kyseisen yhdistyksen alueella. Osanottajia oli lähes 70. Tavoitteena oli saada liitolle, jäsenyhdistyksille ja koko ammattikunnalle julkisuutta ja samalla kohottaa liiton sisäistä henkeä”. (Päällystälehti 1996, n:o 5, 24)

Seuraavan vuonna päällystöliiton vuoden kuntourheilutapahtumaksi päätettiin Kareliasoutu. Tapahtumaa oli esittänyt Kontiorannan päällystöyhdistys, ja heille annettiin siitä järjestelyvastuu (Päällystälehti 1997, n:o 4).

Kuntoliikuntatapahtumiin osallistumisen aktivointi tuli Päällystöliiton yhdeksi tehtäväksi. Se pyrki aktivoimaan jäseniä kuntourheilutapahtumiin ja huolehtimaan heidän fyysisestä ja henkisestä hyvinvoinnista. Asia nostettiin esille Päällystöliiton vuoden 2000-2001 liitto-ohjelmassa:

”Pyritään vaikuttamaan puolustusvoimien ja rajavartioston urheilutoimintaan, sekä liiton omaan urheilutoimintaan siten, että kilpailutoiminnan rinnalle tulee kuntoliikuntatapahtumia ja sitä kautta enemmän jäseniä”. (Päällystöliiton ohjelma 2000-2001, Päällystälehti 1999, n:o 10, 8)

Kuntourheilutapahtumaan osallistumisesta tuli liiton vuosittainen tapahtuma. Liiton tapahtumakalenteriin on merkitty useita kuntourheilutapahtumia.

7.4 Päällystöliiton arvokilpailumenestyjät

Päällystöliiton arvokilpailumenestyjät vuosina 1989-1999 olivat vähissä. Opistoupseereiden menestys ei enää ollut aivan entisen kaltainen. Kansainvälinen arvokilpailumenestys oli yhä amunnassa.

Ammunnassa Jukka Salonen voitti kultaa vuoden 1994 MM-kilpailuissa vakiokivääriammunnassa. Lisäksi Salonen saavutti samoissa kilpailuissa joukkuekultaa ja -hopeaa vapaakivääriammunnassa ja joukkuehopeaa vakiokivääriammunnassa. Kalle Leskinen oli myös mukana hopeaa saavuttaneessa vapaakiväärijoukkueessa. Seppo Mäkinen saavutti samoissa kilpailuissa valiopistoolissa pronssia ja joukkuekilpailussa

kultaa. (Siukonen & Ahola 1995, 223) Vuoden 1998 MM-kilpailuissa Jukka Salonen saavutti vakiokiväärin joukkuekilpailuissa pronssia (Siukonen 1999, 205).

Suunnistuksessa Reijo Mattinen saavutti Suomen suunnistuksen viestijoukkueessa yhden MM-hopean vuonna 1995 (Siukonen 1996, 247) ja kaksi pronssia vuosien 1989 (Siukonen & Ahola 1990, 257) ja 1991 MM-kilpailuissa (Siukonen & Ahola 1992, 278). Hiihtosuunnistuksessa Eero Haapasalmi oli mukana vuonna 1992 MM-kultaa saavuttaneessa viestijoukkueessa (Siukonen & Ahola 1993, 287).

* Jukka Salonen 28.11.1957

”Lopetan tän hiihtämisen ja rupean ampujaksi”.

Jämsässä syntynyt Jukka Salonen astui puolustusvoimien palvelukseen vuonna 1978 Keuruulle. Rajavartijan pesti oli ollut hänellä armeijaan töihin hakeutumisen perimmäinen syy. Rajavartijan työ kuitenkin unohdettiin perheen perustamisen myötä ja paikka Keski-Suomessa vakiintui. Ammunnan harjoittelun Salonen aloitti vasta 29-vuotiaana. Ammunnan harjoitteluun hänet innoitti kaveripiirissä syntynyt sananvaihto: Salonen oli ampunut ampumahiihtokilpailussa nollat, jokainen laukaus oli mennyt kohdalleen. Kilpailun jälkeen Salonen oli sanonut kaveriporukassa leikkimielisesti ryhtyvänsä ampujaksi, johon eräs tuttava ja kokenut ampuja oli tokaissut, että Salosesta ei ikinä tulisi ampujaa. Se jäi harmittamaan suunnistusta, hiihtoa ja ampumahiihtoa harrastanutta Salosta. Hän päätti näyttää ja aloitti totisen ammunnan harjoittelun. (Jukka Salonen, puhelinhaastattelu 9.7.2001)

Kova harjoittelu ja hyvät välineet tuottivat tulosta ja Salonen alkoi saamaan menestystä niin kansallisella kuin kansainvälisillä ammunnan areenoilla. Puolustusvoimilta alkoi menestyksen myötä tulla tukea, joka oli myöhempien arvokilpailumenestyksen kannalta ensiarvoisen tärkeää: Salonen sai työnantajaltaan aikaa ja välineitä harjoitteluun. Myös työkavereiden tuki ja ymmärrys oli tärkeää. Salosen urheilu-ura huipentui vuoden 1994 ammunnan MM-kilpailuihin, jossa hän saavutti neljä mitalia. Saman vuonna hänet valittiin myös Pääliittöliiton vuoden urheilijaksi. Oman urheilu-uran jälkeen hän on

opistouseeri-työn ohella toiminut ammunnan valmentajana. (Jukka Salonen, puhelinhaastattelu 9.7.2001)

8. Yhteenveto

Tutkimuksella pyrittiin luomaan kuva Päälystöliiton ja sen jäsenyhdistysten urheilutoiminnan historiasta. Työ oli tutkittavalta ajanjaksoltaan laaja: tarkastelun alla oli yli seitsemänkymmentä vuotta opistouseereiden urheilutoimintaa. Tutkittavan alueen laajuuden vuoksi yksittäisillä toimijoilla, yhdistyksillä ja tapahtumilla on vaarana jäädä pimentoon. Tämän vuoksi tutkimuksessa pyrittiin siirtymään välillä laajasta tarkastelusta yksittäisen henkilöiden tasolle. Toimintoja kuvattiin henkilöiden ja yksilöiden perspektiivistä lainaamalla heidän tekstejään ja lausuntojaan. Suorilla lainauksilla on myös pyritty elävöittämään tekstiä ja kertomaan ajan hengestä.

Yksittäisissä yhdistyksissä tapahtuneita toimintoja ja toimintojen muutoksia ei voida yleistää kaikkia yhdistyksiä koskevaksi. Mutta toisaalta jo yhden yhdistyksen tai henkilön toiminta eri aikakautena, mikrohistoria, saattaa olla edustuksellista. Daniel Rodgersin mukaan mikrohistoria voi olla avain yhteen aikakauteen (Davis 1996, 14). Yhdistysten ja toimintojen yleistettävyyttä parantaa se, että armeijayhteisöt ovat olleet Suomessa hyvin samankaltaisia. Samankaltaiset säännöt ja normit koskettavat jokaista varuskuntaa Helsingistä Sodankylään. Pääesikunta Helsingissä on linjannut jokaisen varuskunnan toimintaa ja elämää. Ammattisotilaat on myös koulutettu samaan muottiin ja heiltä on vaadittu samanlaista käyttäytymistä ympäri Suomea.

Päälystöliiton ammattikunta muotoutui itsenäisen Suomen joukko-osastojen perustamisen jälkeen 1920-luvulla. Paikalliset aliupseerikerhot syntyivät aliupseereiden yhteisten etujen ajamiseksi. Monissa varuskunnissa ei ollut aliupseereille omia ruokailutiloja, jonka vuoksi he ryhtyivät yhdessä tuumin anomaan joukko-osastoilta tiloja, joissa he voisivat ruokailla. Aliupseerit saivat tilansa ennemmin tai myöhemmin, riippuen yleensä joukko-osaston komentajan suhtautumisesta asiaan. Ruokatiloista tuli monissa varuskunnissa samalla aliupseereiden yhteinen tila, johon kokoonnuttiin vapaa-ajalla. Tiloissa virisi yhteistoimintaa kerhojen muodossa. Kerhot järjestivät jäsenilleen vapaa-ajan toimintoja. Kerhoissa laulettiin, opiskeltiin, näyteltiin ja urheiltiin. Urheilu oli olennainen osa kerhojen toimintaa. Kerhot järjestivät jäsenilleen kilpailuja. Urheilu saattoi olla monissa kerhossa ainoa miehiä yhdistävä tekijä.

Vuonna 1929 perustettiin aktiivisten kerhojen toimesta valtakunnallinen Suomen Aliupseeriliitto yhdistämään aliupseereita ja ajamaan aliupseerikunnan etuja. Liiton toiminnalle asetettiin sotavoimien päällikön taholta rajoituksia: toiminta ei saanut olla taloudellista, eikä poliittista. Tästä johtuen liiton toiminnan oli suuntauduttava enemmän aatteelliseen toimintaan, johon myös urheilu kuului. Osaltaan aliupseeriyhdistysten innoittamana liiton mestaruuskilpailut otettiin liiton toiminnan pariin. Liitto aloitti ammunnan mestaruuskilpailuiden järjestämisen vuonna 1930. Jäsenyhdistykset järjestivät kilpailun. Liitto koordinoi ja tuki tapahtumia taustalta. Mestaruuskilpailut laajenivat myöhemmin 1930-luvulla kattamaan useita eri urheilulajeja. Mestaruuksista miteltiin amunnassa, hiihdossa, yleisurheilussa, pesäpallossa ja jalkapallossa. Sota katkaisi perinteen vuonna 1939.

Urheilun kiinnittymistä aliupseerikerhojen ja aliupseeriliiton toiminnan yhteyteen selittää muun muassa se, että urheilu oli 1920- ja 1930-luvulla suosittua toimintaa. Seppo Hentilän mukaan urheilu oli tuolloin kansanliikkeenä suosionsa huipulla (Hentilä 1993, 26). Kilpailuun saattoi ryhtyä kuka tahansa, koska muun muassa harjoitteluun ei juuri kiinnitetty huomiota, urheilussa menestymisen katsottiin olevan peräisin lahjakkuudesta. (Itkonen 1991, 190) Urheilemista myös arvostettiin. Hannu Itkosen mukaan urheilumenestys saattoi myös näyttäytyä pitkän sivistyksen ilmentymänä (Itkonen 1996, 16). Suomalaisten urheilijoiden kansainvälinen menestys ja menestyksen tuoma kansallinen identiteetti saattoivat myös osaltaan houkutella kaikkia kilpailemaan (Hentilä 1993, 25). Urheilu oli myös sidostoimintaa. Yhdistykset ja kerhot saattoivat urheilun avulla koota miehiä yhteen, ja levittää ohessa muuta tärkeäksi katsomaansa sanomaa. Varsinkin kun aliupseerikunta oli 1920- ja 1930-luvuilla vielä muotoutumassa, ei muita yhdistäviä tekijöitä liiemmin ollut: Ammattikunnan asema oli heikko ja miesten yhtenäisyys ja usko omaan ammattiin ei ollut vahva. Urheilun parissa saattoivat yhteisöllisyys ja muut ammattikunnan pyrkimykset puhjeta kukkaansa.

Sodan jälkeen aliupseereiden liitto- ja kerhotoiminta käynnistettiin uudelleen. Jäsenten taloudellisten etujen ajaminen tuli entistä vahvemmin liiton toimintaan mukaan: Aliupseeriliitto teki yhteistyötä muun muassa Upseeriliiton kanssa parantaakseen jäsentensä oloja. Urheilu oli myös tärkeässä asemassa sodan jälkeen. Liiton urheilumestaruuskilpailut olivat sodanjälkeisen ajan puheenjohtajan Leevi Laakson mukaan se tekijä, jolla saatiin sodista palanneet aliupseerit liiton toimintaan mukaan

(Toimiupseeri 1979, n:o 8). Mestaruuskilpailut laajenivat jälleen käsittämään useita eri lajeja. Sodanjälkeisiä lajeja olivat ammunta, hiihto, suunnistus ja shakki.

Sodan jälkeen aliupseereiden urheilua ryhdyttiin järjestämään entistä enemmän otteluiden muodossa. Liitto järjesti vuosittain liitto-ottelun Upseeriliiton kanssa ammunnessa ja suunnistuksessa, joihin osallistui liittojen parhaat urheilijat. Myös kerhojen välisistä otteluista tuli näkyvä paikallinen perinne. Otteluihin saatettiin lähteä koko perheen voimalla. Otteluissa tutustuttiin naapuripaikkakunnan kollegoihin ja joukko-osastoihin. Otteluilla saattoi olla myös leikkimielisempi suhtautuminen urheiluun: lajeja oli useita, joista osa saattoi olla hieman vieraampia. Ottelujen yleistyminen saattoi kertoa toisenlaisesta suhtautumisesta urheiluun. Perinteinen kilpaurheilu, yksilösuoritukset eivät enää välttämättä innostaneet kaikkia kerholaisia. Ottelujen yleistymiseen lienee myös vaikuttanut yhteiskunnan teollistumisen seurauksena parantunut ihmisten laajempi liikkumismahdollisuus.

Toisaalta taas sotien jälkeen, varsinkin 1960-luvulla kilpaurheiluun ryhdyttiin panostamaan. Aliupseeriliiton rinnalle perustettiin yhdistys tukemaan liiton urheilutoimintaa. Liitto ryhtyi järjestämään kursseja yhdistyksien urheilusta vastaaville ja leirejä nuorille lupaaville urheilijoille. Kurssilaisten ja leiriläisten kulut korvasi osittain Aliupseerien Urheilun Tuki ry, joka oli perustettu vuonna 1960 anomaan avustuksia liiton urheilutoiminnalle. Urheilun Tuki ry järjesti myöhemmin 1970-luvulla kursseja yhdessä Sotilasurheiluliiton kanssa. Valmennuskurssien mukaan tuleminen liiton toimintaan kertoo myös laajemmasta urheilussa tapahtuneesta muutoksesta. Hannu Itkosen mukaan urheilukilvan kiristyminen ja valmennustietouden lisääntyminen toivat urheiluvallennuskurssit järjestöjen toimintojen yhteyteen (Itkonen 2000, 22).

1960-luvulla yhteiskunnallinen murros jätti jälkensä liiton ja yhdistysten urheilutoimintaan. Yhdistysten toiminnassa oli merkkejä jäsenistön aktiivisuuden heikkenemisestä. Piirre oli Suomessa yleinen, yhdistysten toiminnan lamaantuminen kosketti myös muita järjestöjä. Esimerkiksi perinteinen työväenkuulttuuri joutui uudistusten myötä murrokseen, järjestäytymisen ja harrastuksen valintaan alkoivat vaikuttaa yhä enemmän yksilölliset intressit, arvot ja elämäntavat. (Hentilä 1993, 27-28) Aliupseereiden vapaa-aika lisääntyi ja palkkaus parantui. Vallitsevaksi piirteeksi tuli myös ammattisotilaiden poismuutto kasarmilta, työstä haluttiin päästä kirjaimellisesti

eroon. Televisio, auto ja muut harrastukset veivät ajan kerhotoiminnan sijasta. Toiminnan laantumisen oli aliupseerikerhoissa pitkäaikainen prosessi, joissakin kerhoissa toiminnan lamaantumisen on kerrottu tapahtuneen 1960-luvulla, toisissa taas 1980-luvulla. Yhdistysten urheilutoiminta on tänä päivänä vähäistä. Monissa yhdistyksissä ainoa urheiluun liittyvä toiminto on yhdistyksen joukkueen osallistuminen Päälystöliiton mestaruuskilpailuihin. Varsinainen yhdistyksen järjestämä urheilutoiminta on olematonta.

Kerhojen urheilutoimintaan lamaanuttava tekijä oli myös se, että urheilun kentälle oli tullut kilpailijoita. Vuonna 1968 perustettu Sotilasurheiluliitto ryhtyi järjestämään varuskunnissa urheilutoimintaa, tässä kilpailussa kerhot jäivät toiseksi ja luovuttivat hiljalleen perinteisen roolinsa varuskunnallisille ja muille toimijoille. Vapaaehtoisten puuhamiesten innostus ei enää ollut riittävä, koska kilpailuihin ei osallistunut entisen lailla jäseniä.

Liiton aatteellisen toiminnan rinnalle oli 1960-luvulla syntynyt vahva ammattiyhdistystoiminta. Liitosta oli tullut ammattikunnan edunvalvoja työmarkkinoilla. Vuoden 1974 liittokokouksessa liitto profiloitui yhä enemmän ammattijärjestöksi. Perinteinen aatteellinen toiminta koettiin itsestään selväksi aliupseereiden keskuudessa, oli keskityttävä etujen valvomiseen. Piirre oli Suomessa yleinen: entisistä kansalaisjärjestöistä tuli yhä selvemmin oman erikoisalansa etujärjestöjä (Hentilä 1993, 30) Liiton urheilutoiminta välillä kyseenalaistettiin, mutta se sai kuitenkin pitää paikkansa ammattimaistuneessa liitossa. Urheilumestaruuskilpailujen kautta liittoa tehtiin tunnetuksi eri paikkakunnilla.

Liiton urheilukilpailut ovat olleet läpi liiton urheilutoiminnan historian tärkein toimintamuoto. Ammunta, hiihto ja suunnistus ovat pitkäaikaisimmat urheilulajit. Lajit ovat siis olleet varsin työnantajansa ”näköisiä”. Puolustusvoimat ovat tukeneet parhaaksi katsomiensa lajeja, varsinkin opistoupseereiden paikallinen ja valtakunnallinen ampumatoiminta on saanut tukea puolustusvoimilta. Tuessa on kuitenkin viime vuosikymmeninä ollut vähenemisen merkkejä: vuonna 1992 Puolustusvoimat määräsi liiton kilpailut läänien kilpailujen yhteyteen. Tällä tavoin Puolustusvoimat säästi kilpailujen työvoima-avussa, järjestelykustannukset pienenevät.

Kuntourheilu on liiton ja yhdistysten 1990-luvun toiminnassa vahvasti läsnä. Liiton piirissä kuntourheiluun oli jo osaltaan suuntauduttu 1970-luvulla. Liitto järjesti kuntourheilujohtajakurssin jäsenille. Kuntourheilu alkoi liiton toimintana laajenemaan kuitenkin vasta 1990-luvulla. 1990-luvun lopulla liitto kannusti jäsenyhdistyksiä osallistumaan kuntourheilutapahtumiin. Kuntourheilutapahtumiin osallistuminen kertoo eriytyneestä liikuntatoiminnasta. Hannu Itkosen mukaan yhdistyksissä on 1980-luvulla noussut eri urheilumuotoja perinteisten lajien rinnalle. Myös kuntourheilu on noussut ajankohtaiseksi kysymykseksi (Itkonen 1991, 191)

Urheilumenestys

Ali-, toimi- ja opistouseereiden ammattikunnan jäsenten urheilumenestys on ollut mittava. Menestys on painottunut erityisesti 1960- ja 1970-luvuille. Opistouseereiden menestys on tullut pääasiallisesti sotilaalliseksi katsotuissa lajeissa. Eniten arvokilpailumitaleita on tullut amunnassa, jossa jäsenten menestyminen on kulkenut läpi historian. Kansainvälisesti urheilussa menestyviä urheilijoita on ollut jo liiton perustamisen yhteydessä. Tunnetuimpia heistä lienevät Ilmari Salminen, Vilho Ylönen, Väinö Markkanen ja Heikki Ikola.

Menestymiseen vaikuttanut iso tekijä on varmasti se, että ammattiin on hakeutunut urheilullisia ihmisiä. Puolustusvoimat koetaan fyysiseksi paikaksi. Puolustusvoimat ovat läpi historian suhtautuneet myönteisesti urheiluun, urheilu saatetaan kokea sotilaskuntoisuutta parantavaksi tekijäksi. Puolustusvoimat ovat järjestäneet mestaruuskilpailuja sotilaille ja henkilökunnalle. Joukkojen koulutuksessa urheilulla on oma roolinsa. Monella joukko-osastoilla on myös vahva urheiluidentiteetti, urheilijoita halutaan jäämään armeijaan. Menestymiseen on myös osaltaan vaikuttanut puolustusvoimien töiden suotuisa järjestely urheilijoille sotilaille, he ovat voineet eri ajanjaksoina urheilla työajan puitteissa. Arvokisamitaleita saanut hiihtäjä Kalevi Oikarinen kiittelee kirjassaan työnantajaansa:

"Sanottakoon tässä yhteydessä suoraan, että tuskin minä missään muussa tehtävässä olisin saanut siksi hyvin harjoitella ja kilpailla kuin rajavartiolaitoksen palveluksessa. Rajavartiolaitoksella on ollut hyvin suuri merkitys niin minun kuin monen muunkin urheilijan kehityksessä ja saavutuksissa". (Noponen & Oikarinen 1971, 75)

Urheilua on myös tuettu materiaalisesti niin joukko-osastoissa, kuin liiton taholtakin. Tuki on tehnyt harrastamisen edullisemmaksi. Varsinkin ammunnessa tuki on saattanut olla hyvin olennainen, ammunnan harrastaminen on kallista varsinkin kiväärilajeissa.

Urheilullisia henkilöitä on myös tarkoituksellisesti haettu palvelukseen. Pekka Toivonen muistelee 1970-luvulla joukko-osastoissa vallinnutta nuorten lupaavien urheilijoiden värväystoimintaa:

”Jokainen oli omalla paikkakunnallaan, kun siellä kattelivat siiviilipuolen nuoria sinne, niinku ne alko lähestyä sitte armeijaikää, niin heti sieltä iskettiin kiinni ja yritettiin puhua, että lähde anomaan siihen ja siihen joukko-osastoon, ja sitten käytettiin sisäisiä kanavia kutsuntatilaisuudessa, että eikös tämä kaveri voitais sinne laittaa, sillä on sellaset ja sellaset eväät, siihen aikaan oli urheilu sen verran kova sana, ja sillä oli myös puolustusvoimien ylimmän johdon aika varaukseton kannatus, niin ei ne kutsuntalautakunnassa olleet everstit ja everstiluutnatit paljoo uskaltaneet, eivätkä paljoo halunneet lähteä tekemään kovin sen tyyppisiä päätöksiä, että ne olis haitanut näitten urheilijoiden elämää, ja kun siinä hyvät perusteet”. (Pekka Toivonen, haastattelu 30.5.2001)

Komentajien puhelimet kävivät kuumana urheilijoiden värväämiseksi. Urheilemista varten perustettu Lahden Urheilukoulukin joutui välillä huomaamaan, että jäi toiseksi, kun joukko-osastot olivat haalineet riveihinsä lupaavia urheilijanuorukaisia. Asepalveluksen jälkeen urheilijoita pyydettiin jäämään puolustusvoimiin töihin (Pekka Toivanen, haastattelu 30.5.2001).

Lähteet

1. Arkistolähteet

Päällystöliiton arkisto

- Pöytäkirjat 1947-1997
- Toimintakertomukset 1929-1991

2. Lehdet

Viipurin Pamaus	1927-1932
Suomen Aliupseeri	1929-1944
Sauli	1947-1953
Aliupseeri	1954-1974
Toimiupseeri	1974-1989
Päällystälehti	1989-1999

3. Haastattelut

Ikola, Heikki. Puhelinhaastattelu 1.7.2001.

Liimatainen, Kari. Haastattelu 15.7.2001

Toivonen, Pekka. Haastattelu 30.5.2001.

Salonen, Jukka. Puhelinhaastattelu 9.7.2001

Ylönen, Vilho. Haastattelu 20.6.1995. Haastattelijana Keijo Koivisto.

4. Painamattomat historiikit

Vahtokari, Ilkka (1992). Hämeenlinnan varuskunnan päällystöyhdistys 50 vuotta.
Hämeenlinnan Päällystöyhdistys ry.

Suokas, Erkki (1981). Hyrylän toimiupseerit 1919-1979. Hyrylän toimiupseeriyhdistys
ry.

5. Kirjallisuus

Abrams, Philip (1982). Historical Sociology. Bath: The Pitman press.

Davis, Natalie (1996). Sosiaalhistorian haasteet. Teoksessa Rahikainen, M. (toim.)
Matkoja moderniin. Lähikuvia suomalaisen elämästä. Suomen
historiallinen seura. Helsinki

Hannus, Matti (1979). Villin lännen pistoolimies. Teoksessa Väätäinen, J. (toim.)
Kultaa, kunniaa, kyöneleitä. Suomalainen olympiakirja. Turku:
Satakunnan kirjateollisuus.

- Haukipohja, Reino (1948). Kaksi vuosikymmentä kenttätöykistön elämää. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seuran kirjapaino.
- Heikkala, Juha (1998). Ajolähtö turvattomiin kotipesiin. Liikunnan järjestökentän muutos 1990-luvun Suomessa. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Hentilä, Seppo (1993). Teoksessa Itkonen, H. & Nevala, A. (toim.) Urheiluseura juuret mullassa – tukka tuulessa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia. N:o 58. Jyväskylä.
- Hilksa, Unto (1954). Aliupseerit hiihtäjänä. Teoksessa Saloila, A. (toim.) Suomen Aliupseeriliitto 1929-1954. Helsinki: Suomen Aliupseeriliitto ry.
- Huhta, Jussi (1954). Katsaus urheilutoimintaan. Teoksessa Saloila, A. (toim.) Suomen Aliupseeriliitto 1929-1954. Helsinki: Suomen Aliupseeriliitto ry.
- Ilmanen, Kalervo – Itkonen, Hannu (2000). Kansalaisten liikuttajat. Kansalaistoimijat ja Kunnat liikuntapalveluiden tuottajina Pohjois-Karjalassa. Joensuu: Kiteen paino.
- Ilvonen, Tenho (1995). Kontiorannan Päälystöyhdistys ry. 1945-1995. Joensuu: Punamusta.
- Itkonen, Hannu (1991). ”Tarmompa poekija ollaan”. Tutkimus suomalaisen Urheiluseuran muutoksesta. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja, N:o 35. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Itkonen, Hannu (1996). Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus.
- Itkonen, Hannu (2000). Kansalaistoiminnan suuri linja. Teoksessa Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. Liikunnan kansalaistoiminta – Muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 152. Helsinki.
- Jallinoja, Riitta (1985). Miehet ja naiset. Teoksessa Valkonen, T., Alapuro, R., Alestalo, M., Jallinoja, R. & Sandlund, T. Suomalaiset Yhteiskunnan Rakenne teollistumisen aikana. Juva: Werner Söderström.
- Kalela, Jorma (2000). Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Karisto, Antti – Takala, Pentti – Haapola, Ilkka (1988). Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka – suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. Juva: Werner Söderström.
- Kirjavainen, Eljanko (1969). Suomen hiihdon historia 1886-1968. Helsinki: Werner Söderström.

- Kitunen, Jorma (1989). Vaasasta Sodankylään. Sodankylän toimiupseerit 1964-1988. Kemijärvi: Lapin painotuote.
- Kronlund, Jarl (1988). Suomen puolustuslaitos 1918-1939. Sotatieteen laitos. Porvoo: Werner Söderström.
- Liimatainen, Kari (1992). Luonetjärven päällystöyhdistys 1922-92. Jyväskylä: Luonetjärven päällystöyhdistys ry.
- Lilja, Matti – Toveri, Raimo – Varila, Matti – Pekkola, Arto (1978). Helsingin Toimiupseerit ry 1918-1978. Helsinki: Vammalan kirjapaino.
- Noponen, Paavo – Oikarinen, Kalevi (1971). Susi-Kalle. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto.
- Rantamaa, Antti (1954). Olympiavoittajien testamentti, Kahdenkymmenenkuuden suomalaisen olympiavoittajan harjoitusneuvoja ja elämänohjeita nuorisolle. Pellervo-seura. Helsinki: Yhteiskirjapaino.
- Saarinen, Pekka (1999). Turun päällystöyhdistys ry 1949-1999. Turku: Turun Päällystöyhdistys ry.
- Saloila, Altti (1954). Suomen Aliupseeriliitto 1929-1954. Helsinki: Suomen aliupseeriliitto ry.
- Siisiäinen, Martti (1996). Yhteiskunnalliset liikkeet, järjestöt ja hyvinvointivaltio. Teoksessa Matthies, A-L., Kotakari, U. & Nylund, M. (toim.) Välittävät verkostot. Jyväskylä: Vastapaino.
- Simola, Keijo – Koivisto, Keijo (1993). Maanpuolustusopisto 75 vuotta. Vöyrin sotakoulusta maanpuolustusopistoksi 1918-1993. Hämeenlinna: Karisto.
- Siukonen, Markku (1994). Kilpakenttien sankarit. Helsinki: Tammi.
- Siukonen, Markku – Ahola, Matti (1990). Urheilun vuosikirja 1990. Jyväskylä: Gummerus.
- Siukonen, Markku – Ahola, Matti (1992). Urheilun vuosikirja 1992. Jyväskylä: Spartakus.
- Siukonen, Markku – Ahola, Matti (1993). Urheilun vuosikirja 1993. Jyväskylä: Gummerus.
- Siukonen, Markku – Ahola, Matti (1995). Urheilun vuosikirja 1995. Jyväskylä: Gummerus.
- Siukonen, Markku (1996). Urheilun vuosikirja 1996. Jyväskylä: Gummerus.
- Siukonen, Markku (1999). Urheilun vuosikirja 1999. Jyväskylä: Gummerus.

- Suokas, Erkki (1980). Suomenlinnan Toimiupseerit ry. 1920-1980. Helsinki: Star Offset.
- Suokas, Erkki (1979). Toimiupseeriliitto 1929-1979. Kerava: Toimiupseeriliitto ry.
- Suokko, Paavo – Vanne, Rainer – Kukkasniemi, Aulis (1980). Parolan Toimiupseeri-Yhdistys 1920-1980. Hämeenlinna: Hämeen Sanomat.
- Suomela, Klaus (1953). Urheilun maailman historia. Helsinki: Werner Söderström.
- Tarkkanen, Kalevi (1994). Santahaminan Päälystöyhdistys ry 1945-1995. Jyväskylä: Gummerus.
- Turunen, Matti – Partanen, Jukka (2000). Viipurin rykmentti, Karjalan puolustaja 1626-1940. Hämeenlinna: Karisto.
- Vallas, Viljo (1979). Kauhavan Toimiupseerikerho ry. 60 v. 1919-1979. Kauhava: Kauhavan Sanomalehti.
- Varuskuntakulttuurin päivät (1998). Kaupungista korpeen – Yhteiskuntaan avautuen. Varuskuntakulttuurin päivien symposiumi. Kouvola: Sunqva.
- Vasara, Erkki (1997). Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojelusjärjestön urheilu- ja Kasvatustoiminta vuosina 1918-1939. Vammala: Bibliotheca 23.
- Waris, Heikki (1974). Muuttuva suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Werner Söderström.
- Wuolio, Eija-Leena (1982). Suomen liikuntahistoria. Liikuntatieteellinen seura. Helsinki: Valtion Painatuskeskus.

Liite 1. Päälystöliiton vuoden urheilijat 1951-1999

1951 Vilho Ylönen	ampuja
1952 Hannu Posti	juoksija
1953 Esa Kervinen	ampuja
1954 Urho Koski	ampuja
1955 Kauko Hyppönen	juoksija
1956 Tarmo Hokkanen	suunnistaja
1957 Vilho Ylönen	ampuja
1958 Vilho Ylönen	ampuja
1959 Esa Kervinen	ampuja
1960 Antti Tyrväinen	ampumahiihtäjä
1961 Paavo Pystynen	juoksija
1962 Antti Tyrväinen	ampumahiihtäjä
1963 Esa Kervinen	ampuja
1963 Antti Tyrväinen	ampujahiihtäjä
1964 Väinö Markkanen	ampuja
1965 Väinö Markkanen	ampuja
1966 Väinö Markkanen	ampuja
1967 Veijo Tahvanainen	suunnistaja
1968 Veikko Kostiainen	suunnistaja
1969 Seppo Mäkinen	ampuja
1970 Kalevi Oikarinen	hiihtäjä
1971 Tapio Kantanen	juoksija
1972 Tapio Kantanen	juoksija
1973 Tapio Kantanen	juoksija
1974 Juhani Suutarinen	ampumahiihtäjä
1975 Heikki Ikola	ampumahiihtäjä
1976 Arto Koivisto	hiihtäjä
1977 Heikki Ikola	ampumahiihtäjä
1978 Seppo Mäkinen	ampuja
1979 Jouko Liljeroos	hiihtäjä
1980 Jouko Karjalainen	yhdistetty
1981 Heikki Ikola	ampumahiihtäjä
1982 Olavi Svanberg	hiihtosuunnistaja
1983 Kalle Leskinen	ampuja
1984 Rauno Bies	ampuja
1985 Jouko Karjalainen	yhdistetty
1986 Mauri Röppänen	ampuja
1987 Seppo Mäkinen	ampuja
1988 Arvo Papponen	ampuja
1989 Pekka Röppänen	ampuja
1990 Reijo Mattinen	suunnistaja
1991 Kalle Leskinen	ampuja
1992 Harri Elomaa	ampumahiihtäjä
1993 Kalle Leskinen	ampuja
1994 Jukka Salonen	ampuja
1995 Reijo Mattinen	suunnistaja
1996 Reijo Mattinen	suunnistaja
1997 Kalle Leskinen	ampuja
1998 Mikko Hölsö	suunnistaja
1999 Sami Sorri	sotilasottelija